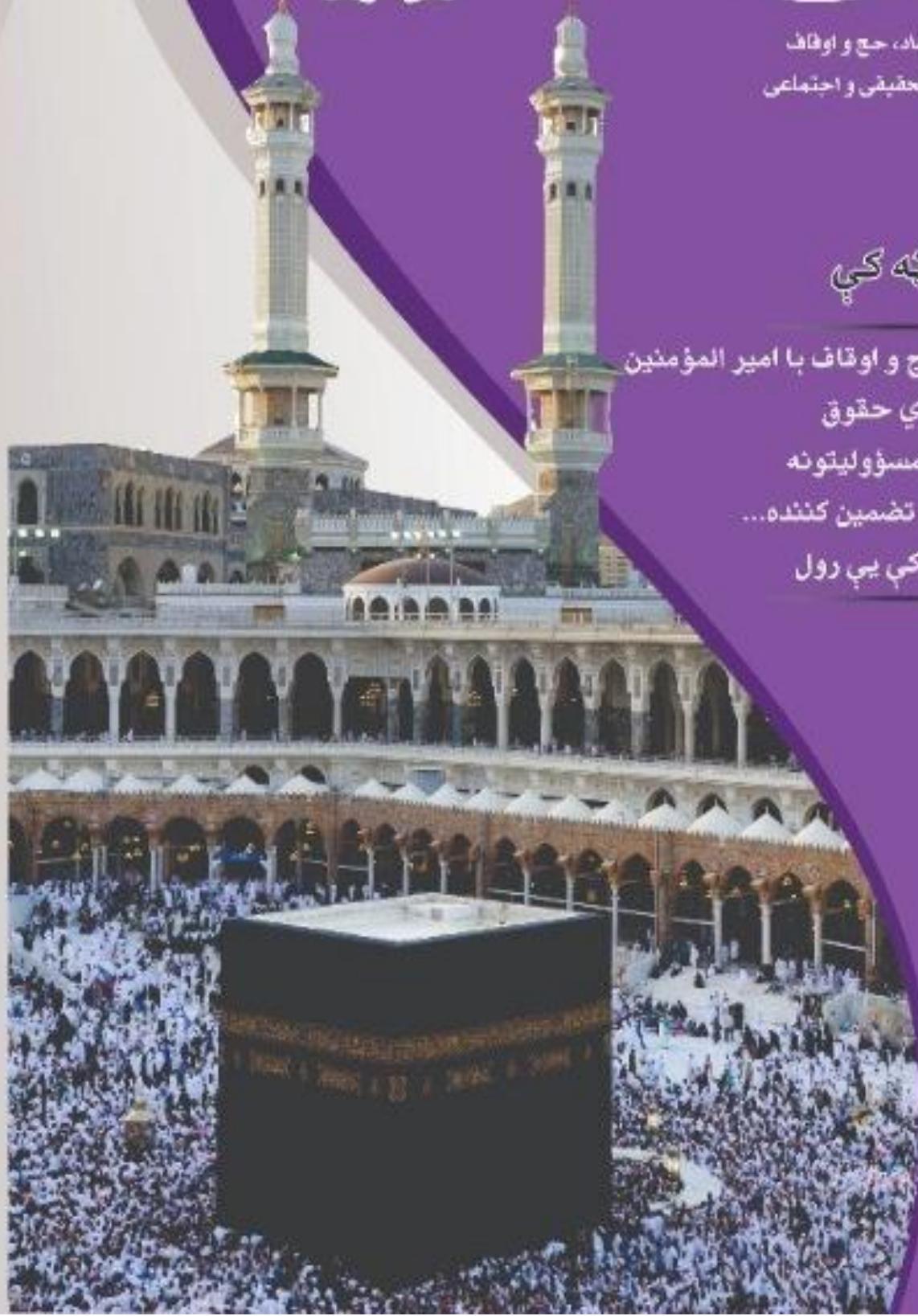

پیام حجت

ارکان نشراتی وزارت ارشاد، حج و اوقاف
مجله دینی، علمی، ادبی، تحقیقی و اجتماعی

په دیجی گنډه کې

- دیدار وزیر ارشاد حج و اوقاف با امیر المؤمنین
- په اسلام کې د ګاوښي حقوق
- د حکومت او رعیت مسؤولیتونه
- حجاب حکم الهی و تضمین کننده....
- جوړات او په ټولنډ کې یې روں

ماهیت اتحاد ملی

در آموزه های دینی، اخوت و برادری از اهداف اصیل، عمیق و با معنای وسیعی است، که بر آن تأکیدی زیاد شده است چون اسلام در حقیقت همه مسلمانان را به منزله یک خانواده بزرگ معرفی نموده است.

بیامبر اکرم ﷺ در روایات متعددی به اخوت و برادری اشاره کرده و پرخی از حقوق آن را به طور مسلم یادآوری کرده و می فرمایند: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُ وَ لَا يُشْلِمُ...»

مسلمان برادر مسلمان است بر او ظلم نمی کند اور اسلامی (ظالم و دشمن) نمی کند. در هر ملتی وحدت و همبستگی مردم موجد تلاش مشترک برای دستیابی به اهداف بلند ملی و مانع وقوع طفیلانها و کیته توزیبها می شود؛ اتحاد و انسجام اسلامی در میان آحاد ملت یکی از اکان کارساز و بنیادی امارت اسلامی افغانستان است؛

امروز که ملت عزیز ما به بروکت اسلام به خود آگاهی و اعتماد به نفس دست یافته، لزوماً اتحاد و هوشیاری مردم در برابر تلاش تبلیغی و جنگ روانی دشمنان مرد توجه رهبری امارت اسلامی و از تأکیدات امیر المؤمنین حفظه الله ضمیم پیام جامع شان عنوانی مردم مسلمان مامی باشد.

زیرا یکی از موضوعاتی که مردم اهتمام و عنایت مسئولین محترم امارت اسلامی افغانستان است اینکه نباید بگذاریم تاثرات های جزئی و سلیقوی به مرحله ای برسد که ابزاری برای نفوذ دشمنان شود.

بناءً با توجه به وجودهای مشترک هموطنان عزیز به نقاط تقریب و باهمی مردم تموکز نمود و با احترام به مشترکات یکدیگر پیش رفت؛ که این امر از عوامل مؤثر در تحقق انسجام اسلامی و وحدت ملی ماخواهد بود.

فهرست مطالب

صفحات	عناوین	
۲	سرمقاله / امید به گشایش اداره مجله	قال الله تعالى: ﴿قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّسِعَ أَمْنٌ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يُهْدَى﴾.
۶-۳	اسلام کې د ګاوندي حقوق استاد محسن حنيف	دينی، علمی، ادبی، تحقیقی او تولنیزه میاشتنی خپرونه
۱۰-۷	حقوق معلولین و معیوبین از دیدگاه اسلام استاد محمد شیف رباطی	د امتیاز خاوند: د ارشاد، حج او اوقافو وزارت د تأسیس کال ۱۳۷۲ هـ ق مطابق ۱۳۳۱ هـ
۱۳-۱۱	اقوال چند پیرامون فضیلت علم استاد عبدالله	مدیر مسئول مولوی عنایت الله شریفی
۱۵-۱۴	کورنۍ او ټولنه د اسلام له نظره / دویمه برخه استاد محمد اسماعیل صافی	سکرتر مسئول سید مسلم شاه اسدی
۱۷-۱۶	حجاب حکم الهی و تضمین کننده کرامت انسانی نورالله صافی	هیئت تحریر ۱- فضل محمد حسینی ۲- مولوی عبدالولی حقانی ۳- استاد محمد شریف رباطی ۴- ناصرالدین دریز ۵- مولوی عبدالصبور فاروق
۲۱-۱۸	بنځه د اسلام له نظره دکتور نورالله کوثر	
۲۵-۲۲	حقوق اسیر در اسلام و قوانین بشر دوستانه / قسمت اول مولوی عبدالعزیز	
۲۷-۲۶	اهمیت بهداشت در اسلام استاد امرالله عارفی	
۳۰-۲۸	په قرآن کریم کې د وسطیت له اصطلاح ... محمد ابراهیم منب	
۳۴-۳۱	د حکومت او رعيت مسؤولیتونه ... محمد احمد ذوزری	
۳۸-۳۵	حقوق فرزندان بر والدین آمنه صدیقی	
۴۲-۳۹	پیامد های ناګوار چرس استاد سید نصیر هاشمی	
۴۵-۴۳	اسلام کې د روزی لاسته راولو لارې / لومړی برخه نورالله توحیدی	
۴۸-۴۶	نقش مجاهدین در برھه ای از تاریخ اسلام استاد عبدالرؤوف توانا	
۵۱-۴۹	جومات او په ټولنه کې یې رول مولوی اسرارالحق	
۵۵-۵۲	تفکر و تدبیر؛ راهی برای خدا شناسی ناصرالدین دریز	
۵۶	د علمی مجمع فتوا مولوی عبدالستار خادم	د مجلې دویمه دوره، نولسم کال، نهمه گنه د ۱۴۴۳ هـ ق کال د جمادی الاولی میاشت او ۱۴۰۰ هـ ل کال د لیندی او مرغومی میاشت
۶۳-۵۷	کار کرد ها و گزارش ها حاجی توکل بخشی	د چاپ شمېر: ۲۰۰۰ وریا ویشنل کېږي

امید به گشايش

بادر نظرداشت آموزه‌های دینی، پایان‌پذیری سختی‌ها و مشکلات از اصول مسلم و قطعی زندگی آدمی است. اینکه انسان بپنداشد که سختی‌ها و به خصوص مشکلات مالی پایدار هستند، خود این پنداش مضاعف‌کننده سختی‌هاست، به علاوه آنکه توان تحمل را از انسان می‌رباید.

قرآن عظیم الشان در آیاتی آدمی را به پایان‌پذیری سختی‌ها رهنمون ساخته تا آدمی در پرتو امید به گشايش، تحمل ناخوشایند زندگی را در خود فراهم آورد؛ (فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا * إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا) (اشراج/۱۰۵)

«به یقین با (هر) سختی آسانی است. (آری) مسلماً با (هر) سختی آسانی است.»

«تعبیر از آیت فوق الذکر قرآن کریم این است، یعنی آسانی در شکم سختی و همراه آن است، بنابر قاعده معرفه و نکره با هر سختی دو آسانی است.»

و همچنین در آیت دیگری فرموده است: (سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا) (طلاق/۷)

«خداؤند بعد از سختی، آسانی قرار می‌دهد.»

با توجه به موقتی بودن سختی‌ها و گشايش آینده، توان انسان را افزایش می‌دهد و از شدت فشار روانی او می‌کاهد و آن را تحمل‌پذیر می‌سازد. به همین جهت تحولات و فتوحات اخیر که منجر به تاسیس حکومت اسلامی در کشور گردید، با توجه به بیست سال اشغال و موجودیت حکومت آل‌والده با فساد شیرازه اقتصاد کشور از هم پاشید و ملیارد ها دالر از سرمایه ملت مظلوم و فقیر افغانستان از سوی امریکا محصور گردید. که در نتیجه، فشارهای اقتصادی بیشتری بر ملت رنجیده ما اعمال شد در این برهه از تاریخ مردم متدين کشور با توجه به آموزه‌های دینی از صبر و شکیبایی کار گرفته و با استناد به آیات فوق برای هموطنان مسلمان خویش توصیه میداریم، بردبار باشید که به زودی، خداوند متعال برای شما گشايش و فرج را خواهد رساند.

چون سختی‌ها به نهایت رسید، گشايش پدید آید. و آن هنگام که حلقه‌های بلا تنگ گردد، آسایش فرا رسد.

از سوی دیگر الحمد لله امارت اسلامی افغانستان برخلاف توقع جهانیان بسیار به آسانی قادر به تامین امنیت سرتاسری در گوشه گوشه این سرزمین شده و مانع کشتن افغان‌ها در تمام کشور گردید.

بدون شک مجاهدین امارت اسلامی با همکاری مردم، قادر به مدیریت وضعیت امنیتی کشور به وجه احسن آن بوده و می‌باشد، اما در پهلوی مدیریت مثبت در امر تأمین امنیت کشور بعضی از مسایل وظایف مهم دیگر هم وجود دارد که رهبران امارت اسلامی در راستای تحقق آن تلاش‌های بیشتر و خستگی ناپذیر می‌نمایند.

طوری که بهتر می‌دانید هر حکومت که بخواهد طور گسترش در یک کشور تغییر و تحولی عمد و چشمگیر بیاورد، ضرورت دارد تا در سطح رهبری کشور غیر اشغال شده (مستقل) وظایف و مسئولیت‌های عمد و ترقی را روی دست گیرد. بدون شک نافذ ساختن احکام الله و رسول او و ایجاد زندگی مرفه، تأمین نظم و امنیت عامه، انجام خدمات اجتماعی برای شهروندان، تأمین خدمات صحی، ازین بردن هرنوع فساد، تعصب وغیره با همکاری اتباع کشور میسر بوده و جز اساسی وظایف دولت می‌باشد. علاوه‌ای کی از وظایف حکومت اسلامی پایدار نگهداشت اقتصاد کشور بوده در صورتی که حکومت امارت اسلامی در امر حکومداری متوجه این وظایف بوده باشد، بدون شک که کشور از گرداب پیچده اقتصادی از قبیل گراف بلند بیکاری، فقر، بی ثباتی اقتصادی، کاهش ارزش پول افغانی و در نهایت امر عدم توسعه ورشد اقتصادی نجات خواهد یافت.

طوری که هویت امارت اسلامی مصمم است تا گام‌های موثری در جهت توسعه اقتصادی که باعث رفاه جامعه می‌گردد، بر دارد، بدیهی است که توسعه اقتصادی همرا با پیش رفت علم و تکنالوژی، برای افزایش کمی وکیفی تولیدات و خدمات در جهت تسهیل زندگی مادی بشر، زدودن فقر و محرومیت و بی کاری ورسیدن به آسایش خاطر برای جوامع امری مطلوب است و برنامه ریزی و تلاش برای دست یابی به آن ضرورت دارد و مورد تأکید اسلام نیز می‌باشد.

بناءً امارت اسلامی همه زمینه‌ها و شرایط که باعث توسعه و تقویت منابع انسانی، گسترش تولیدات مفید، بهبود کیفیت زندگی، توسعه متوازن، کاهش وابستگی به جهان خارج، تقویت اتحاد و یکپارچگی مردم، توسعه عدالت اجتماعی و اقتصادی می‌گردد را مساعد می‌نماید تا هموطنان عزیز در رفاه و آسایش قرار گرفته و افغانستان مرفه و مستقل در جمع کشورهای اسلامی الگو و نمونه‌ای از اقتصاد و پیشرفت بوده باشد.

اسلام کی دکاوندی حقوق

استاد محسن حسین

**وَالْمُرْجُفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنَغْرِيَنَّكَ بِهِمْ شَرَّ
لَا يُجَاهِدُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا**

[الأحزاب: ٦٠]

ڇٻاره: که دا منافقان او هげه کسان جي په زدونو کي ڀي ناروغي ده او په مدینه کي بدی آوازي خپرونوکي (اوسم) لاس و انځلي، نو موربه خامختا تا ورباندي مسلط کړو، بيا به دي هلتہ پرته له خه کمې مودي، (دبر) کاونديتوب ونکري.

انسانی عرف هم، یوشارد بل بشارکاوندی او یوهیواد بل ھیواد کاوندی بولی، نو هغه هم خپلوکي یوپربل دکاوندیتوب حقوق او یوبل د ساتني مسوولیت لري.

الله تعالى په خپل جامع كتاب کي ويلي:
**وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَإِلَوَادِينَ
إِحْسَنَا وَبِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى
وَالْمَسْكِينِينَ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى
وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجُنُبِ
وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُجْرَماً
فَحَوْرًا** [النساء: ٣٦].

ڇٻاره: او (یوازی) د الله بندکي کوئ او هېڅ شی مه ورسره شريکوی، سورا پلا رسره بشکنې کوئ او خپلو انسو، يتيمانو،

زياته اوتیا پیدا کبري، کاونديان دی.
دا جي کاوندی چا ته ويل کبري؟ حقوق ڀي خه

[دی؟]

دغه ليکنه، د دغوبوشتندو خوابولو په موخه ليکل شوي ده.

دکاوندی تعريف
 فرقان کريم د (النساء) سورت په (٣٦) آيت کي، کاوندي ته د (جار) کلمه کارولي ده.

دغه کلمه په عربي ڇيکي پراخ مفهوم لري، لکه: ترخنک او سبدونکي، په زمکه یا سوداکري کي شريک، پنا و رکونکي، پنا غوبستونکي، خوک چي د چاترساتني لاندي منل شوی وي، خاوند او ميرمن^۲.

دي دې کلمې رېشه پردي دلالت کوي، جي کاونديان یو پربل حقوق او یو بل د ساتني مسؤوليت لري. د ساتني په معنا، د يادي کلمې کارې دنه، د فرقان کريم په مراده ده دې مبارڪ آيت کي راغبی

ده: **وَهُوَ يُصِيرُ وَلَا يُجَاهِرُ عَلَيْهِ** [المؤمنون: ٨٨].

ڇٻاره: د (الله) پناه ورکوي (ساتنه کوي)، خود هغه په مقابل کي خولک (چاته) پناه شي ورکولاي.

همدارنکه، فرقان کريم د یوه بشار او سبدونکي، یو له بل سره کاونديان بللي دي:
لَئِنْ لَّمْ يَنْهِ الْمُنْفَعُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرْضٌ

اسلام، انسانو ته د دې حکم کوي، جي خپلو کي یوله بل سره بشکنې او مرسته وکري او پر هيچا خلم ونه کري، الله تعالی فرماني:

**إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ
وَإِيتَائِي ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَا عَنِ الْفَحْشَاءِ
وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَذَكَّرُونَ** [النحل: ٩٠].

ڇٻاره: یقیناً الله تعالی په عدل، بشکفي او خپلو انوته په ورکري امرکوي اوله بې حیا کارونو، ناورو کرینو او ظلم خخه منع کوي، تاسوته نصیحت کوي د دې لپاره چي په یاد بې وساتن.

دي مبارڪ آيت کي، له دې سربيره، جي ظلم کول ناروا گنبل شوي، په عدل او احسان امر شوي. له (عدل) خخه په حقوقو کي برابري مراده ده^۱.

له (حق) خخه مراد هغه امتیاز دی، جي شريعه چاته ورکري وي، د چا پر حق تبری، ظلم دی. حق ورکول يا تراسه کول، عدل او له خپل حق خخه تيريدل، بشنه او احسان گنبل کيږي، په پورته مبارڪ آيت کي، له عدل ورکولاي.

انسانی تولنه پر عدل سربيره، احسان ته هم ارتیا لري. د انسانی تولنې په ګډ ژوندانه کي، هغه خوک چي تر منځ ڀي عدل او احسان ته

بَنِكُورِي (دَبِنِي سِر) وَيْ.
دَ دِي حَدِيث شَرِيف مَطْلَب دَ دِي، جِي مِيرْمَخِي
دِي خَپْلِي كَاونِدياَنُوبِسْخُوتَه خَه جِي وَرَاسْتَوِي،
كَه خَه هَم لِبِرِوي، دَهَفَه لِرِوَالِي تَه دِي نَه
كُورِي؛ خَكَه دَغَه لِرِشِي دَثَوَاب لَاستَه رَاوَرُو
سَرِبِرِه، دَ كَاونِدياَنُوبِرِمَنْجَ دَمِينِي اوَخَلاَصَ دَ
رَامِنْخَتَه كَبِدَلُواَلَم هَم گَرْخِي.

د- عن عبد الله بن عمرو قال: قال رسول الله ﷺ: {خَيْرُ الْأَصْحَاحِ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرُهُمْ لِصَاحِبِهِ، وَخَيْرُ الْجِيَرَانِ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرُهُمْ لِجَارِهِ} ^{١٧}.
زِبَابِه: لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرُو ^{١٨} خَخَه روایت دی، وَأَيْ: رَسُولُ اللَّهِ ^{١٩} فَرمایی: دَ اللَّهِ بَه نَزَدَ تَرْتِيلُو غُوره ملکري هَفَه دِي، جِي خَپْلِ ملکري
تَه لَه نُورُو دَبِر خَيرِرسُونَكِي وي اَودَ اللَّهِ بَه نَزَدَ تَرْتِيلُو بَه کَاونِديَي هَفَه دِي، جِي خَپْلِ کَاونِديَي تَه
لَه نُورُو دَبِر خَيرِرسُونَكِي وي.

ه- عن ابن عمرو عائشة قالاً: قال رسول الله ﷺ: {مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ، حَتَّىٰ ظَنَّتُ أَنَّهُ سَيُؤْتَهُ} ^{٢٠}.

زِبَابِه: لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرُو ^{٢١} او عائشَه (رضي الله عنهما) خَخَه روایت دی، وَأَيْ: رَسُولُ اللَّهِ ^{٢٢} فَرمایی: جَبَرِيلُ ^{٢٣} رَاتَه تَلَ، لَهُ کَاونِديَي سَرَه بَه اَحسَان کَولُوسَبَارِيشَتَه او تِينَكارِکَرِي، آن تَرَدِي
جِي کَمان مِي وَكِرِي، هَفَه تَه بَه مِيرَاثَ کِي بَرَخَه وَرَكِرِي.

٢- زِيَانَه رَسُول:

أ- عن أبي هريرة قال: قال رسول الله ﷺ: {مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمَ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذَ جَارَه} ^{٢٤}.

زِبَابِه: لَهُ ابُو هَرِيرَه ^{٢٥} خَخَه روایت دی، وَأَيْ: رَسُولُ اللَّهِ ^{٢٦} فَرمایی: خَوَکِ جِي بَه اللَّهِ او
آخَرَت اِيمَان لَرِي، هَفَه دِي خَپْلِ کَاونِديَي تَه زِيَانَه
نَه رَسوِي.

ب- عن أبي هريرة، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ^{٢٧} قَالَ: {لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمُنُ جَارَه بَوَائِقَه} ^{٢٨}.
زِبَابِه: لَهُ ابُو هَرِيرَه ^{٢٩} خَخَه روایت دی، وَأَيْ:

وَرَوَسْتَه يَادُ شَوَى دِي، هَفَه مُورَاوَبَلَادِي، دَ
وَرَوَسْتَه بِيا دَخِيلُوا انُو، يَتِيمَانُو، مَسْكِينَانُو،
خَپْلِوانَ كَاونِديَي او پَرَديَي کَاونِديَي، دَ خَنَگَ دَ
مَلْكَري، دَ مَسَافِر، مَرِيانُو او مِنْخُو حَقَوقَ
بِيان شَوي دِي.

دَ کَاونِديَي حَقَوقَ، جِي زِمُورَدَ دِي لِيکِنِي
مَوْضِعَ دَه، خَيْنِي يِي دَنِبِوي اَحادِيثُوهِ رِيَنا
کِي، پَه لَانِديَي دَولَ دِي:

١- اَحْسَان او بَنِكَه کَوْلَ:

أ- عن أبي شَرِيعَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ^{٣٠} قَالَ: {مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَيُحِسِّنْ إِلَى جَارِهِ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَيُكْرِمْ صَفِيهَ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَيُقْلِنْ خَيْرًا أَوْ لِيُسْكِنْ} ^{٣١}.

زِبَابِه: لَهُ ابُو شَرِيعَ ^{٣٢} خَخَه روایت دی، جِي
رَسُولُ اللَّهِ ^{٣٣} فَرمایی: خَوَکِ جِي بَه اللَّهِ او
آخَرَت اِيمَان لَرِي، هَفَه دِي خَپْلِ کَاونِديَي
سَرَه بَنِكَه وَكِرِي، خَوَکِ جِي بَه اللَّهِ او
آخَرَت اِيمَان لَرِي، هَفَه دِي دَخِيلَ مَبْلَمَه
عَزَّت وَكِرِي او خَوَکِ جِي بَه اللَّهِ او آخَرَت
اِيمَان لَرِي هَفَه دِي دَخِيرَ خَبَرَه وَكِرِي يَا دِي
عَلَى شِي.

ب- عن أبي ذَرٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ^{٣٤}: {يَا أَبَا ذَرَ! إِذَا طَبَخْتَ مَرْقَةً، فَأَكْثِرْ مَاءَهَا، وَتَعَاهَدْ جِبْرِيلَكَ} ^{٣٥}.

زِبَابِه: لَهُ ابُو ذَرٍّ ^{٣٦} خَخَه روایت دی، جِي
رَسُولُ اللَّهِ ^{٣٧} فَرمایی: اِي ابُوذَرِه! كَلَه دِي
جِي شَكَنَه (بَنِورُوا) بَخُولَه، او بِه يِي دَبِري كِرِه
او وَرَخَه يِوه بَرَخَه خَپْلِوانَ كَاونِديَي تَه وَرَكَره

او دَهْ غَوَى پَه حال خَان خَبرَسَاتَه.

ج- عن أبي هريرة، عن النبي ^{٣٨} قَالَ: {يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمِاتِ! لَا تَعْقِرْنَ جَارَه لِجَارَهَا، وَلُؤْ فَرِسَنَ شَاهَ} ^{٣٩}.

زِبَابِه: لَهُ ابُو هَرِيرَه ^{٤٠} خَخَه روایت دی،
چِي پَيْغَمْبَر ^{٤١} فَرمایی: اِي مُسْلِمَانُو مِهْرَنَو!
هِيَخَلَكِه يِوه کَاونِديَي دِي خَپْلِي يِوي کَاونِديَي
تَه، دَالِي بَايِزَه نَه کِني، كَه خَه هَم دَپَسَه

مسَكِينَانُو، خَپْلِوانَ کَاونِديَي او پَرَديَي کَاونِديَي، دَ
خَنَگَ مَلْكَري، مَسَافِر او هَغُو (مَبَنِخِي او مَرِيانُو)
سَرَه هَم (بَنِكَه کَوَي) جِي سَتَاسِوَهِ واَكَ کِي
دِي، بِه شَكَه اللَّهِ هَفَه خَوَکِ نَه خَوبِشَوِي، جِي
خَان سَتَايِونَكِي كَبِرَجَن وَيِ.

دِي مَبارِكَ آبَتَ کِي، کَاونِديَي لَرِي او نِبِرِديَي
بَانِديَي وَبِشَل شَوي دِي، دَا وَبِش دَخِيلَوَي او هَم
دَ وَاتِنَ (مَسَافِي) پَه لَحَاظَ، کَاونِديَي رَانِغَاريَي.

نِبِرِديَي کَاونِديَي دَلِي لَرِي کَاونِديَي پَه پَرَتَله، پَه حَقَوقَو
کِي لَومِريَتُوب لَرِي. كَه دَ چَا دَوَوَارِخُونَوَهِ، پَه
وَاتِنَ کِي بَراَبِرَ، دَوَه کَاونِديَي بَراَهَه وَيِ، خَوَيو
پَي دَبِرِيَا نَسَبَ پَه لَحَاظَ، نِبِرِديَي کَاونِديَي وَيِ، دَا
تَرَهَفَه کَاونِديَي لَومِريَتُوب لَرِي، جِي خَبِيلَ نَه وَيِ:
خَكَه لَومِرنَي هَم دَ کَاونِديَتُوب او هَم دَخِيلَوَي
(صَلَه رَحْمَي) حَقَ لَرِي. دَارِنَگَه کَه دَ چَا دَوَه
کَاونِديَي وَيِ، جِي خَپْلِوَي کِي دَوَارِه وَرَتَه يَوَدَه
وَيِ، خَوَه وَاتِنَ کِي وَرَتَه نِبِرِديَي يَوَه، دَ لَومِريَتُوب
حَقَ لَرِي، لَكَه خَرَنَکَه جِي رَسُولُ اللَّهِ ^{٤٢} فَرمایيَي:
عَنْ عائِشَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) قَالَتْ: قَلَتْ:
يَا رَسُولُ اللَّهِ! إِنَّ لِي جَارِيْنَ، فَإِنِّي أَعْمَمَا
أَهْدَيِ؟ قَالَ: {إِلَى أَقْرَبِهِمَا مِنْكِ بَابَيْهِ} ^{٤٣}.

زِبَابِه: عائِشَه (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا) وَأَيِّ: ما
وَوِيلَ: اِي دَ اللَّهِ پَيْغَمْبَرَ! زَه دَوَه کَاونِديَي لَرمَ،
نُوكُومَ يَوَه تَه يِي، پَه دَالِي او مَرِسَتَه کِي
لَومِريَتُوب وَرَكِيمَ؟ پَيْغَمْبَر ^{٤٤} وَوِيلَ: هَفَه يَوَه تَه،
چِي وَرَبِي دَبِرِنَبِرِديَي وَيِ.

لنَدَه دَاجِي کَاونِديَي پَرَاخ مَفَهُومَ لَرِي، دَيَوَه
بَشَار او سَبِدونَکِي يَوَدَه بَل او بِو بَشَارَدَه بَل بَشَار
پَه خَپْلِوَي يَا وَاتِنَ کِي نِبِرِديَي کَاونِديَي
وَيِ، لَه بَل کَاونِديَي خَخَه دَ لَومِريَتُوب
حَقَ لَرِي.

دَ کَاونِديَي حَقَوقَ

د (النساء) مَبارِكَ سَورَتَ پَه (٣٦)
آبَتَ کِي، دَبِرِ حَقَوقَ بَيَان شَوي دِي: دَ
الله حَقَ، دَ مَخْلُوقَ حَقَ، پَه مَخْلُوقَ کِي
دَ چَا حَقَ جِي دَ اللَّهِ تَعَالَى لَه حَقَ خَخَه

أصحابهم الرَّؤْفَ، سطعَتْ أرواحُهُم فيتَأْذَى
بِهَا النَّاسُ، فَذُكِرَ ذَلِكُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ:
﴿أَوْلَا يَغْسِلُونَ؟﴾^{١٥}.

زَيْنَارَه: لَه عائشِي (رضي الله عنها) خَخَه
روایت دی، و ای: خینی خلک د مدینی منوری
په (عالیه) نومی سیپی کې اوسبَدَل، د جمعی
لمانځه ته به په داسې حالت کې حاضرِ بَدَل،
چې خیرن به وو، کله به چې هوا ورباندي
ولکبده، بد بوی به ورڅخه پورته شو، چې
ورسره به خلک په عذاب کې شول، دا خبره
چې رسول الله ﷺ ته ياده شو، هغه وفرمایل:
آیا دوی غسل نه کوي؟!

په همدي اساس، باید داسې خه ونه کرو،
چې کاوندييان يا ملکري راخخه په ضروري. د
مجبوسيت په حالت کې هم، د خپل وس او
توان ترکچې، باید هڅه وکړو چې هغوي ته
زیان ونه رسو.

٣- د ګاونډیتوب حق مسلم او غیر مسلم

دواړه لري

که خه هم د کاونډیانو په حقوقو کې
لومړیتوبونه شته دي، خوبخه په کې تول
لري. اسلام خپلو پیرويانو ته دا بشونه کوي،
چې د کاونډیتوب حق د تولو انسانو په
وراندي، که هغه مسلمانان وي یا غیر
مسلمانان، رعایت کري او پرهیجا ظلم
ونکري. الله تعالى فرمایي:

﴿إِنَّمَا أَسْبَلَ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَعْمَلُونَ فِي
الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُنْهَاكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾
﴿الشوري: ٤٢﴾.

زَيْنَارَه: د (لامتیا) لا ریوازی په هغه
خلکو ده، چې په خلکو ظلم کوي او
ناحقة په ځمکه کې تېرى کوي، د
دوی لپاره درد وونکي عذاب دی.
په دې مبارک آيت کې، د انسان په
وراندي ظلم غندل شوی.

انسان عام دي هر خوک چې وي،
څپل وي او که پردي، مسلم وي او که

﴿أَلَا إِنَّ كُلَّكُمْ مُتَاجِرٌ بِهِ، فَلَا يُؤْذِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا،
وَلَا يُرْفَعَ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الْقِرَاءَةِ﴾ أَوْ قَالَ:
﴿فِي الصَّلَاةِ﴾^{١٦}.

زَيْنَارَه: لَه ابُو سَعِيدٍ رض خَخَه روایت دی،
و ای: رسول الله ﷺ په مسجد کې اعتکاف کاوه،
چې له خینوی په لوریغ قراءت واورد، ده
مبارک پرده پورته کړه او ویل پوه شی! له
تسو هریوله خپل رب سره پت رازونه و ای، نو
یوبل ته اذیت مه ورکوی او د قراءت پرمهال (یا
په لمانځه کې) یو پر بل رغونه مه لوروی.
کله چې د قرآن کریم په لوریغ لوستلو
سره، خواته د کس د متضرر بدلوا په حق کې
منع راغبې وي، نودا به خرنګه وي، چې په بې
کتو خبرو یا ناروا کرنو کاونډیان متضرر یا
و خورول شي؟!

و- عن عبد العزيز بن صهيب قال: سُئلَ أَنَّهُ
عَنِ النُّؤْمَ، فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
﴿مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ، فَلَا يَقْرَبَنَا، وَلَا يُصَلِّي
عَلَيْهَا، وَصَدَقَهَا، غَيْرَ أَنَّهَا تُؤْذِي جِرَاهَهَا
بِلِسَانِهَا، قَالَ: {هِيَ فِي النَّارِ}، قَالَ: يَا رَسُولَ
اللَّهِ! إِنَّ فُلَانَةً يُذَكَّرُ مِنْ كُثُرَةِ صَلَاتِهَا،
وَصَيَامِهَا، وَصَدَقَهَا، وَإِنَّهَا تَصَدَّقُ بِالْأَنْوَارِ مِنْ
الْأَقْطَى وَلَا تُؤْذِي جِرَاهَهَا بِلِسَانِهَا
مَعْنَى﴾^{١٧}.

زَيْنَارَه: لَه عبد العزيز بن صهيب خَخَه روایت
دی، و ای: له انس رض خَخَه د هوری (سیر) په
هکله پونشنے وشوه، نوده وویل: رسول الله ﷺ
فرمایل: چا چې له دې (هورې) ونې (بوټي) خَخَه
څه خورلې وي، هغه دې مونږته نه رانډي
کېږي او له زمود سره یو خای دې لمونځ هم نه
کوي.

دغه حدیث شریف دا درس راکوي، چې که د
یوه خوارکې توکي په بد بوی سره، خواته کاونډی
يا ملکري خورول ناروا کاروی، هغه هم په
لمانځه کې، نو د سکرت، نسواریا نورو بد بوی
لرونکو توکو په بوی سره او همدارنګه کوڅه،
سېک او لاربڊې بېول یا د سوند په توکو هوا
داسې خرابول، چې کاونډیان اذیت وي او روغتیا
پې له خطرسره مخامخوی، دا کارپه اولی
طريقې سره ناروا دی.

ز-عن عائشة قالت: إنما كان الناس يسكنون
العلية، فيحضرُون الجمعةَ وَهُمْ وَسَجُونَ، فإذا
بالقراءة، فكشفَ السِّترَ، وقال:

رسول الله ﷺ فرمایل: جنت ته هغه خوک نه
شي دا خلبلاي، چې کاونډي په د ده له زیانونو
اوشنونو خخه په امن نه وي.

ج- عن أبي شریح، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ {وَاللَّهِ
لَا يُؤْمِنُ، وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ، وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ} قَيْلَ:
وَمَنْ يَا رَسُولُ اللَّهِ! قَالَ: {الَّذِي لَا يَأْمُنُ حَازَهُ
بَوَاقِنَةً} ^{١٨}.

زَيْنَارَه: لَه ابُو شُرِيحٍ رض خَخَه روایت دی،
و ای: پغمبر ﷺ فرمایل: سوکند په الله،
بشپړ ایمان نه شي لرلای، سوکند په الله،
بشپړ ایمان نه شي لرلای، سوکند په الله،
بشپړ ایمان نه شي لرلای). چا وویل: خوک
(بشپړ ایمان نه شي لرلای) اې د الله رسوله؟
رسول الله ﷺ وویل: هغه چې کاونډي په د ده
له زیانونو اوشنونو خخه په امن نه وي.

د- عن أبي هريرة، قال: قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ
اللَّهِ! إِنَّ فُلَانَةً يُذَكَّرُ مِنْ كُثُرَةِ صَلَاتِهَا،
وَصَيَامِهَا، وَصَدَقَهَا، غَيْرَ أَنَّهَا تُؤْذِي جِرَاهَهَا
بِلِسَانِهَا، قَالَ: {هِيَ فِي النَّارِ}، قَالَ: يَا رَسُولَ
اللَّهِ! فَإِنَّ فُلَانَةً يُذَكَّرُ مِنْ قِلَّةِ صَلَاتِهَا،
وَصَدَقَهَا، وَصَلَاتِهَا، وَإِنَّهَا تَصَدَّقُ بِالْأَنْوَارِ مِنْ
الْأَقْطَى وَلَا تُؤْذِي جِرَاهَهَا بِلِسَانِهَا
فِي الْجَنَّةِ} ^{١٩}.

زَيْنَارَه: لَه ابو هریره رض خَخَه روایت دی و ای:
یوه سری وویل: اې د الله رسوله! د فلانی
ښځی د دې رو لمنځونو، روزو او خيراتونو
يادونه کېږي، خودا ده چې خپل کاونډیانو ته
په خپل ژې زیان رسوی. رسول الله ﷺ وویل:
هغه دوزخی ده. بیا هغه سری وویل: اې د الله
رسوله! د فلانی بښې د کموروزو، خيراتونو
او لمونځونو يادونه کېږي، هغه د چو گورتو
ورې توتې خيراتوي او خپل کاونډیانو ته په
خپل ژې زیان نه رسوی. رسول الله ﷺ وویل:
هغه جنت ده.

ه- عن أبي سعيد، قال: اعتکاف رسول
الله ﷺ في المسجد، فسُمِعُهم يجهرون
بالقراءة، فكشفَ السِّترَ، وقال:

شريعه کاوندي ته، د شفعي حق تاکلی. د کاوندي له حقوقو خخه، د هيواد تابعيت لرونکي غير مسلم هم برخمن دي.
لمليكونه:

- ١- تفسير المدارك: (٢ / ٢٢٩).
- ٢- المعجم الوسيط: (١ / ١٤٦).
- ٣- صحيح البخاري، رقم الحديث: ٦٠٢٠.
- ٤- متفق عليه.
- ٥- صحيح مسلم، رقم الحديث: ٢٦٢٥.
- ٦- متفق عليه.
- ٧- سنن الترمذى، رقم الحديث: ١٩٤٤.
- ٨- متفق عليه.
- ٩- صحيح البخاري، رقم الحديث: ٦٠١٨.
- ١٠- صحيح مسلم، رقم الحديث: ٤٦.
- ١١- صحيح البخاري، رقم الحديث: ٦٠١٦.
- ١٢- مسند أحمد، رقم الحديث: ٩٦٧٥، والأدب المفرد، رقم الحديث: ١١٩.
- ١٣- سنن أبي داود، رقم الحديث: ١٣٣٢.
- ١٤- متفق عليه.
- ١٥- سنن النسائي، رقم الحديث: ١٣٧٩.
- ١٦- صحيح البخاري، رقم الحديث: ١٣٥٦.
- ١٧- سنن أبي داود، رقم الحديث: ٣٥١٧؛ والسنن الكبرى للنسائي، رقم الحديث: ١١٧١٧.
- ١٨- السنن الكبرى للنسائي، رقم الحديث: ١١٧١٤؛ وسنن أبي داود، رقم الحديث: ٣٥١٨.
- ١٩- صحيح البخاري، رقم الحديث: ٢٢٥٨.
- ٢٠- عمدة القاري شرح صحيح البخاري (١٢ / ٧٥).
- ٢١- سورة الممتحنة: ٨.

چي پيغمبر فرمالي: د هستوکنخاي کاوندي د خپل کاوندي هستوکنخاي يا حمکي (په رانيولو په) له نوروزيات حقداردي.

ب- عن عمرو بن الشريد، قال: سمعت
النبي يقول: {الجَارُ أَحَقُّ بِسَقْبِهِ}١٩.

يعني: له عمرو بن شريد خخه رو ايت دي، چي له رسول الله خخه مې او بدلې ويل يې: کاوندي له غيرکاوندي خخه، د ورنېدي زمکي په رانيولو کي زيات حقداردي.

علامه بدرالدين عيني (رحمه الله عليه) د دي مبارك حديث د شرجي په تنځ کي وايي: وفيه: ثبوت الشفعة مطلقاً، سواء كان الذي له الشفعة حاضراً أو غائباً، سواء كان بدويأ أو قروئياً، مسلماً أو ذمياً٢٠.

زيارة: په دي حديث کي، په مطلق دول، د شفعي اثبات دي، برابره خبره ده، چي د شفعي حقدارشتون ولري اويا يې ونه لري، که هغه بدوي وي يا بشاري، مسلمان وي اوکه ذمي. (ذمي) هغه غير مسلم ته ويل کېږي، چي د اسلامي هيواود تابعيت لرونکي او تولنيز وقوانيښو ته يې ژمن وي. د شفعي په اړه، نېږدي د اسلامي فقهې په هر کتاب کي، په مفصل دول بحث شوي دي. دا تول اسلام کي، د کاوندي د حق پر ارزښت او تینکار دلالت کوي.

د بحث ندوی

اسلام، خلکوته، ديوبل حقوقوته په درناوي، خپلو منځو کي په عدل، احسان اوښکې امرکوي اوله ظلم کولو خخه يې منع کوي. د انساني تولفي په ګډوندانه کي، هغه خوک چي ترمنځ يې، عدل او احسان ته زباته اړتیا پیدا کېږي، کاونديان دي. کاوندي دقران کريم او انساني عرف له مخي، پراخ مفهوم لري. په حقوقو کي، نسي کاوندي، له نورو کاونديانو خخه، لومړتوب لري. د کاوندي پر حق هر دول تبری، خورونه او زيان رسول ورته حرام دي. احسان، بشکنې او بهه چلن ورسره کول، د اسلام مقدس دين، له لورو تعليماتو خخه دي. د کاوندي حقوقوته درناوي په خاطر، اسلامي

غير مسلم. ظلم هم عام دي، که هغه پر مال تبری وي اوکه پر عزت، په فيزيکي دول وي او که په وينا سره، سپکاوي، سپکي سپوري او زره ازارول، دغه تول د هرانسان په ورانيدي ناروا دي.

خپل د اسلام وروسي پيغمبر محمد، د خپل غيرمسلم کاوندي حقوقوته درناوي، په عمل سره ثابت کري: عن أنس قال: كان غلام هرودي يخدم النبي، فمرض فأتااه النبي يعوده، فقعد عند رأسه، فقال له: {أَسْلِمْ}، فنظر إلى أبيه وهو عنده، فقال له: أطْلِعْ أبا القاسم، فأسلم فخرج النبي وهو يقول: {الحمد لله الذي أنقذه من النار}١٩.

زيارة: له انس خخه رو ايت دي، وايي: یوه یهودي هلك به د پيغمبر خدمت کاوه، یو خلبي ناروغه شو، نو پيغمبر یې پونستې ته ورغني، سرته یې کښاست او ورته یې وویل: اسلام ومنه. هغه خپل پلارتنه، چي ورسره و، وکتل، پلاري ورته وویل: د ابو القاسم (محمد) خبره ومنه. هماګه و چي هلك اسلام راور. پيغمبر له هغه خایه د وتلو پرمھا دا وویل: هغه الله له ستاینه ده، چي دغه هلك یې د دوزخ له اوره وړغوره.

د کاوندي د حقوقو به لري، اسلام ورته (شفعي) حق هم ورکري، داسي چي که خوک خپله خمکه پلوري، لومري حق د کاوندي دي، چي ورڅه یې راونيسې. دال له دي امله، چي کېداي شي هغه مخکيني پېړدونکي ناسن شخسن وي او دغه کاوندي ورڅه زيان وويني. به دي اړه دبراحدیث راغلي دي، چي ټینې یې دا دي:

أ- عن سمرة، عن النبي قال:
{حَاجُ الدَّارُ أَحَقُّ بِدَارِ الْجَارِ أَوِ الْأَرْضِ}٢٠.
 زيارة: له سمرة خخه رو ايت دي،

حقوق معلومین

و معیوبین از دیدگاه اسلام

استاد محمد شریف رباطی

دیگری را استهزا کنند، زیرا چه بسا آنان از اینان خوبتر باشند، و همدمیگر را طعنه نزنید و مورد عیبجویی قرار ندهید، با القاب زشت و ناپسند مخوانید و منامید. (برای مسلمان) چه بد است، بعد از ایمان آوردن، سخنان ناگوار و گناه آلود (دال بر تمسخر، و طعنه زدن و عیبجویی کردن، و به القاب بد خواندن) گفتن و بر زبان راندن! کسانی که (از چنین اعمالی و اقوالی) دست برندارند و توبه نکنند، ایشان ستمگرند (و با سخنان نیشدار، و با خوده گیریها، و ملقب گرداندن مردم به القاب زشت و توهین آمیز، به دیگران ظلم می‌کنند).

ابن کثیر^{رهله} در تفسیر آیه فوق الذکر، می‌فرماید: "خداؤند متعال سخريه و تمسخر نمودن انسان‌ها که آن عبارت از احتراف و استهza است جدا منع فرموده است" تفسیر ابن کثیر ج ۴ ص ۲۶۸.

امام بیضاوی^{رهله} گوید: (... این آیه کریمه دلالت بدان دارد که به القاب بد یاد کردن فسق به حساب می‌آید و کنار آمدن این صفت با صفت ایمان ناپسند است)

﴿وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابِرُوا بِالْأَقْدِيرِ﴾

يعني: و از یکدیگر عیبجویی مکنید و همدمیگر را به القاب زشت فرا نخوانید و تعبیر به {نفسکم} بیانگر آن است

معاشرت و انجام اعمال صالحه دارد، چنانچه الله متعال می‌فرماید:

﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَنْفُسُكُمْ﴾ الحجرات: ۱۳

يعني: "بی گمان گرامی توین شما در نزد خدا متقدی توین شما است"

روی این ملحوظ، نباید ملت و دولت در راستای توفیر و فراهم آوری حقوق و امتیازات اشخاص معیوب و معلوم تعلل و بهانه جویی نموده و از باب استخفاف بنام های لنگ و شل، کر و ناشنوا، کور و نایبینا و امثال اینها آنان را مسمی و صدا زده و مورد تحقیر و توهین قرار دهنده، بلکه بایست اسباب معیشت را برای آنها مهیا ساخته و شامل وظیفه دولتی و یا سکتور خصوصی نمایند، حق اولیت را در تمام امور به آنان داد، زیرا الله تبارک و تعالی مسلمانان را از توهین و تحقیر، تمسخر، عیبجویی و استعمال القاب زشت در برابر یکدیگر منع فرموده است طوری که در کتاب سماوی خویش این مشعل فروزان و منبع هدایت عالم بشریت در سوره الحجرات می‌فرماید:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخِرُ قَوْمٌ بِئْنَ قَوْمٍ عَسَقَهُ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا فَسَاءٌ بَيْنَ قَوْمٍ يَسَّأَلُ عَسَقَهُ أَنْ يَكُنْ خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابِرُوا بِالْأَقْدِيرِ يُشَّأِ الْأَسْمَمُ الْفَسُوقُ بَعْدَ الْأَيْمَنِ وَمَنْ لَمْ يُشَّأْ فَأُلْتَلِكُ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ الحجرات: ۱۱

يعني: "ای کسانی که ایمان آورده اید! نباید گروهی از مردان شما گروه دیگری را استهزا کنند، شاید آنان بهتر از اینان باشند، و نباید زنانی زنان

الحمد لله رب العالمين و الصلاة والسلام على قائد المجاهدين و سيدنا و سيد المرسلين القائل: (وَاللَّهُ فِي عَوْنَ الْعَيْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنَ أَخِيهِ) و على آله و اصحابه و من دعا بدعونه إلى يوم الیوم، اما بعد:

معلوم: بیمار و علیل و ناخوش و آزرده می باشد... (۱)

کلمه معیوب: عربی است، به معنی عیب دار و دارای عیب. فرهنگ بزرگ سخن به سربرستی دکتر حسن انوری ج ۷ ص ۷۱۸۹.

به عقیده بندۀ معیوب شخصی است که به اثر حادثه ای عضوی از اعضای بدنش صدمه دیده و یا آن را از دست داده و اینکه حواسی از حواس پنجگانه: (حس باصره، سامعه، شامه، ذایقه و لامسه) اش از کار و فعالیت بازمانده باشد و یا اینکه معیوب مادرزاد باشد.

معیار برتری: با وجود این همه، معیوبیت: خجلت، شرم‌مندگی، شرم‌ساری و سرافگندگی نبوده؛ بلکه شخص معیوب از تمام حقوق و امتیازات فردی و اجتماعی، همانند سایر اشخاص سالم و صحبتمند برخوردار بوده و سهم خود را به اندازه توان و قدرت خود در امور اجتماعی ایفاء و انجام می‌دهد، و هیچ کسی نمی‌تواند بگوید که من نسبت به فلان معلوم و یا معیوب بهتر هستم؛ زیرا معیار برتری و بهتری و ارزش در پیشگاه خداوند قدوس و لایزال تقوا و پرهیزگاری است و این بستگی به نیت صاف، قلب پاک، انکسار و فروتنی و تواضع، اخلاق و آداب

کیفیات قلبی و احوال باطنی او آگاه است، و اینها به نزد او مذموم می‌باشد، کسی که احوال ظاهری او بد باشد، امکان دارد احوال باطنی و کیفیات قلبی او کفاره‌ی اعمال بد او قرار گیرند؛ لذا چون کسی را در وضعی بد و یا مبتلا به اعمال بد مشاهده کردید، این وضع او را بد بدانید، ولی اجازه ندارید خود او را ذلیل و حقیر بدانید.
الجامع لأحكام القرآن (تفسیر القرطی) ج ۱۵ ص ۲۷۸.

چیز دیگری که در این آیه از آن ممانعت به عمل آمده است {المز} است، که معناش آن است که از کسی عیبی بگیرند و یا عیب او را ظاهر کنند، و یا بنا بر عیبی او را مورد طعن قرار دهند. راغب اصفهانی در این مورد می‌نگارد: (لَمَّا يَلْمُزَ وَ يَلْمُزُهُ) از او ایراد گرفت، از او عیجوبی کرد:

﴿وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ﴾ التوبه: ۵۸

﴿الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَوَّعِينَ﴾ التوبه: ۷۹

﴿وَلَا تَلْمِزُ أَنفُسَكُمْ﴾ الحجرات: ۱۱

يعني: مردم را مورد عیجوبی قرار ندهید چرا که آنان شما را مورد عیجوبی قرار خواهند داد که در چنین صورتی همانند کسی خواهید بود که برخود عیب گرفته است (از خود عیجوبی کرده است).

(وَرَجُلٌ لَمَّا وَلَمَّا) فردی که بسیار عیب می‌گیرد (بسیار عیجوبی)، و شدیداً وعید برای فرد عیجوبی و طعنه زن آمده است، طوری که الله متعال می‌فرماید: ﴿وَتَلَمَّلَ كُلُّ هُمَزٌ لَمَّا﴾ البهرة: ۱.
فرهنگ فرانسی راغب المفردات فی غرب القرآن راغب اصفهانی.

هکذا حضرت علامه مفتی محمد شفیع عثمانی دیوبندی صلی اللہ علیہ وسلم در مورد این آیه کریمه فرموده است: ﴿وَلَا تَلْمِزُ أَنفُسَكُمْ﴾ یعنی از خود عیب نگیرید این حکم مانند آن است که در آیه ۲۹ سوره‌ی النساء

فرموده است:

﴿وَلَا قَتَلُوا أَنفُسَكُمْ﴾ خود را نکشید. که در هر دو جا، مراد از عیب گرفتن از خویش و یا کشتن آن است که همدیگر را نکشید و هم چنین یکدیگر را مورد طعن قرار ندهید، و تعبیر آن با این

دیگری را مسخره و استهزا می‌کند، چه می‌داند! شاید کسی که مسخره شده، نزد خداوند، از این مسخره کننده بهتر باشد، و هم چنین آن زنی که زنی دیگر را استهزا می‌کند، چه خبر دارد؟ شاید نزد خدا او بهتر باشد.

قرآن مجید، حرمت استهزا مردان را نسبت با یکدیگر و زنان را با یکدیگر ذکر فرموده و از آن منع فرموده است، در صورتی که این حکم در خصوص مردانی که زنان را مسخره کنند و یا بر عکس نیز صادق می‌آید، و عدم ذکر این موضوع شاید اشاره‌ای به این باشد که اختلاط و امیزش مرد و زن در شرع مقدس اسلام ممنوع و مذموم است؛ سپس وقتی که اختلاط نباشد، تمسخری متحقق نمی‌گردد.

حاصل آیه کریمه: اگر عیبی متوجه بدن یا صورت و یا قد و قامت کسی باشد، نباید دیگری جوئن پیدا کند که به او بخندد، و یا او را استهزا کند؛ زیرا معلوم نیست، شاید او به علت صدق و اخلاص و سایر خصوصیات خویش، در نزد خدا، از این خنده کننده افضل و بهتر باشد، با شنیدن این آیه، در سلف صالح چنان حالی پدید آمد که عمر و بن شرحبیل فرموده است که: اگر کسی را ببینم که پستان گوسفندي را به دهن گرفته و آن را می‌مکد و از آن خنده ام بباید، می‌ترسم که شاید مستحق توبیخ این آیه باشم. قرطی.

در صحیح مسلم از حضرت ابوهیره مرموی است که رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم فرمود: خداوند به صورت، مال و ثروت مسلمانان نظر نمی‌فرماید؛ بلکه قلوب و اعمال آنها را می‌نگردد.

قرطی فرموده است: قانون و ضابطه ای که از این حدیث معلوم می‌گردد، که حکم کردن با مشاهده‌ی حال ظاهری اشخاص جایز نیست - در امور دینی غیر امور قضایی -؛ زیرا این امکان وجود دارد شخصی که ما اعمال او را خوب تصور می‌کنیم، خداوند بر

که مسلمانان پیکر واحد به حساب می‌آیند. صفحه الفاسیر ج ۳ ص ۲۲۵.

الله تبارک و تعالی در آیه کریمه فوق الذکر مؤمنان را از سه چیز ممانعت فرموده است:

حضرت علامه مفتی محمد شفیع عثمانی دیوبندی صلی اللہ علیہ وسلم پیرامون تفسیر این آیه کریمه چنین می‌نگارد: "اول: مسخره و استهزا مسلمان، دوم طعنه زدن اشخاص، سوم یاد کردن کسی به لقبی که متصمن توھینی باشد، و یا از آن خوش نیاید.

نخست سخریه یا تمسخر: قرطی فرموده است: سخریه و یا تمسخر و یا استهزا عبارت از ذکر عیب کسی بخطاط توھین و یا تحقیر می‌باشد، که در اثر آن مردم بخندند، و این عمل چنانچه که با زبان صورت می‌گیرد، با اشاره‌ی دست و پا و نقالی آن نیز ممکن است، و هم چنین وقتی که با شنیدن کلامش به طور تحقیر آمیز، شروع به خنده کنند.

بعضی دیگر فرموده اند: سخریه یا تمسخر آن است که کسی را در مجلسی چنان ذکر کنند که مردم بخندند، و تمام این امور به نص صریح قرآن مجید حرام هستند.

در خصوص جلوگیری از سخریه، قرآن مجید چنان اهتمامی قائل شده، که مردان و زنان را جداگانه مورد خطاب قرار داده است، و از مردان بدان جهت به لفظ «قوم» تعبیر فرمود که این لفظ در اصل برای مردان وضع شده

چنین است اگرچه به طور مجاز و

وسعی بیشتر اوقات شامل زنان

هم می‌باشد و قرآن کریم

عموماً لفظ "قوم" را در

خصوص مردان و زنان به کار

برده است؛ ولی در اینجا لفظ

«قوم» مختص مردان به کار

رفته است، و از زنان بالفاظ

نساء یاد شده است، و هر دو

گروه را، چنین هدایت می‌

فرماید: آن مردی که مردی

معلولیت شرم و عار نیست، بلکه انسان به اساس اندیشه و فکر ش هویت می یابد نه به اساس توانایی های جسمی و زیبایی چنانچه حضرت ابوهریره رض از پیامبر گرامی اسلامی سیدنا محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و سلم در این راستا چنین روایت می کند:

(عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- «إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى أَجْسَادِكُمْ وَلَا إِلَى صُورِكُمْ، وَلَكُمْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ») وأشاره باصبعه إلى صدره.

(صحیح مسلم ج ۴ ص ۳۵۷)

يعني: "يقينا الله تبارك و تعالى بسوی جسم های شما صورت های شما نمی نگرد، بلکه به قلوب شما می نگرد و بدان پاداش و اجر عنایت می فرماید".

اشخاص معلول و معیوب انسان های باردوش جامعه و اضافی و نا توان نه؛ بلکه تعدادی از آنها می توانند به عنوان الگوی پسندیده و قدوه حسنی برای دیگران انگیزه و تحرک مثبت و کارا ایجاد کنند و با استفاده از وسائل مدرن روز خویشتن و دیگران را به بالاترین مدارج علمی و اجتماعی برسانند.

مهارت های منحصر به فرد:

بعضی افراد معلول و معیوب جامعه دارای چنان مهارت های خاص و منحصر به فرد می باشند که بسیاری از افراد سالم و صحتمند فاقد آن اند، بدین منظور بایست از مهارت های خاص همچون اشخاص استفاده برده و از آنان کار گرفت؛

واضح است که در دین مقدس اسلام افراد معلول و

معیوب علاوه از همان حقوق و امتیازاتی که سایر افراد

سالم و صحتمند دارند، می توانند در جامعه تمام اعمال

و اشغال مشروع اعم از تجارت و دکانداری، مربی و

علمی، استناد و کارفرمایان گرامی انجام دهند، زیرا بسا افراد

سومین چیزی که در این آیه کریمه از آن مماعت به عمل آمده است، صدا کردن دیگران با لقب بد است؛ به نحوی که او از آن ناراضی باشد. مثلاً کسی را کور یا لنگ بگویید و نیز صدا کردن کسی با نامی که به منظور تحقیر در حق او به کار بردش شود.

تفسیر معارف القرآن از صفحه ۱۵۰ تا ۱۵۴.

شکرگزاری:

﴿هَلْ جَرَأَهُ الْإِخْسَنُ لَا الْإِحْسَنُ﴾ الرحمن: ۶۰
بخصوص سپاس و شکرگزاری از افراد معیوب و معلول، مبارز و مجاهدان راه حق و آزادی کشور که با خاطر بروجیدن بساط ظلم و استبداد، از بین بردن کفر و الحاد و بخاطر حاکم ساختن قانون قرآن و شریعت غرای محمدی و تنفیذ احکام و فرامین الله تبارک و تعالی، بالآخره با خاطر استقرار حکومت عدل الهی مبارزه و جهاد فی سبیل الله نموده و عضوی از اعضای بدنیان را از دست دادند، لازم و حتمی می باشد؛ زیرا آنان بر من و تو حق دارند چه در امتیازگیری، و چه در تحصیلات عالی و آموزش های حرفی، و تأمین عدالت اجتماعی باشد و حتی در مسائل ترانسپورتی عامه و سوار شدن بر موترهای لینی باید برای آنان حق اولویت داد و برما لازم و واجب است که بدون تردید و طعنه زدن و برعلاوه از احترام و تکریم، سپاسگزار و شاکر ایشان باشیم، چنانکه حضرت عطیه از ابو سعید رض در این راستا از پیامبر گرامی اسلام روایت می کند:

(عن عطیه عن أبي سعید قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم (مَنْ لَمْ يَشْكُرْ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرْ اللَّهَ). جامع البرهان ص ۵۹۸).

يعني: "کسی که شکر مردم را اداء نکند، شکر الله متعال را نیز بطريقه احسن اداء کرده نمی تواند".

روی این ملحوظ باید در برابر برادران معلول و معیوب خود بر علاوه از احترام و تکریم، سپاس گزار و شاکر بوده و باشیم.

طوری که قبلًا تذکر دادم معیوبیت و

عنوان متضمن حکمتی است، که قتل کردن دیگری از یک جهتی کشتن خویش است؛ زیرا اکثر چنین اتفاق می افتد که اگر کسی دیگری را کشت حامیان مقتول او را خواهند کشت، و اگر چنین هم نشود، مسلمین همه با یکدیگر برادرند و کشتن برادر چون کشتن خویش است، و این معنی در

جمله:

﴿وَلَا تَنْمِزُوا أَنفُسَكُمْ﴾ نیز صادق می آید، به این معنی که بر دیگران عیب نگیرید و آنان را مورد طعن قرار ندهید، و به یاد داشته باشید که هیچ انسانی عادتاً از عیب خالی نیست، پس اگر شما بر دیگری عیب بگیرید، او نیز بر شما عیب می گیرد و طعنه می زند، چنان که بعضی علماء فرموده اند: (فیک عیوب و للناس أعين) یعنی در شما عیبهای است و مردم چشم دارند و آنها را می بینند، وقتی شما بر دیگری عیب می گیرید و به او طعنه می زنید، او با شما همین کار را خواهد کرد، و اگر فرض کنیم که او از صبر و شکیبایی کار گرفت و در عوض شما را مورد طعن و عیب قرار نداد، بازهم سخن بجای خود درست که اگر به فکر تزلیل و بدنام کردن برادری باشید، آن تزلیل و تحقیر خود شما می باشد.

سعادت و خوش شانسی انسان، در آن است که به عیوب خود نظر کرده، در فکر اصلاح آنها باشد، و کسی که چنین کند فرصتی جهت عیب گرفتن از دیگران برای او باقی نمی ماند. معارف القرآن

حضرت علامه مفتی محمد شفیع عثمانی دیوبندی رحمة الله ابیات ظفر، آخرین پادشاه مسلمان هندوستان که در این راستا چه نیک گفته است تذکر می دهد:

«وقتی از احوال و اوضاع خویش آگهی نداشتم به عیب و هنر دیگران چشم دوخته بودیم، ولی وقتی که بدیهای خود را دیدیم، پس کسی دیگر در جهان بد باقی نماند».»

محمد على الصابوني الأستاذ بكلية الشريعة و الدراسات الإسلامية، مكة المكرمة- جامعة أم القرى. طبع على نفقة السيد حسن عباس شربتلي و جعلها وفقاً للمسلمين أجزل الله مثويته. مكتبة الغزالى- دمشق - بيروت .

٤- تفسير معارف القرآن، مؤلف: دانشمند عالم اسلام حضرت علامه مفتى محمد شفيع عثمانى ديبوندى رحمة، نوبت چاپ: دوم ١٣٨٥ هـ.ش ناشر: شيخ الاسلام احمد جام.

٥- تفسير نور تأليف: دکتر مصطفی خرم دل نوبت چاپ: هفتم- ١٣٨٨ چاپخانه اسوه.

٦- صحيح البخاري، للإمام أبي عبد الله محمد بن إسماعيل بن إبراهيم بن المغيرة بن برذبة البخاري الجعفي أمير المؤمنين في الحديث رحمة الله تعالى و رضي عنه المتوفى سنة ٢٥٦ هجرية شرح و تحقيق الشيخ قاسم الشعاعي الرفاعي رئيس دائرة الشؤون الدينية في دار الفتوى اللبناني، شركة دار الأرقم بن أبي

الأرقم للطباعة و النشر والتوزيع، بيروت- لبنان.

٧- صحيح مسلم للإمام أبي الحسين مسلم بن الحجاج القشيري البنيساوي (٢٠٦ - ٢٦١ هـ.ق) طبعه محفقة، مقابلة، مضبوطة، مفصلة الأحاديث، معزوة الأطراف مخرجة من الكتاب السنة، و مستند أحمد، و صحيح ابن حبان، و غيرها إن لزم، مع فهرس تفصيلي شامل يضم = ٢٥٠٠٠ = خمس وعشرون ألف طرف لفهرس الحديث، قابلة للنظر من المعجم المفهوس. تحقيق و تخرج فضلي الشيخ مسلم بن محمود عثمان الأنباري حفظه الله، قدم له و فرطه الأستاذ الدكتور محمد مصطفى الرحيلي عميد كلية الشريعة و الدراسات الإسلامية بجامعة الشارقة، ناشر: دار الخير للطباعة و النشر و التوزيع، دمشق- بيروت.

٨- جامع الترمذى للإمام الحافظ أبي عيسى محمد بن عيسى الترمذى، رحمة الله (٢٠٠ - ٢٧٩ هـ.ق) نسخة مخرجة و مصححة. دارالسلام للنشر و التوزيع المملكة العربية السعودية.

٩- فرهنگ قرآنی راغب المفردات فی غریب القرآن راغب اصفهانی تلخیص و ترجمه جهانگیر ولد ییگی، ویراستار: عرفان فرشادی، نوبت چاپ: اول ١٣٨٩، ناشر: آراس. الشعاعي الرفاعي رئيس دائرة الشؤون الدينية في دار الفتوى اللبناني الجزء الأول- شركة دار الأرقام بن أبي الأرقم للطباعة و النشر و التوزيع- بيروت - لبنان.

١٠- لغت نامه دهخدا، تأليف: على اکبر دهخدا، زیر نظر: دکتر محمد معین و دکتر سید جعفر شهیدی، ناشر: مؤسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران.

١١- فرهنگ بزرگ سخن به سریستی دکتر حسن انوری، چاپ چهارم، ١٣٨٦، انتشارات سخن شماره ١٣٥٨ خیابان انقلاب.

از پیامبر گرامی اسلام سیدنا و نبینا محمد مصطفی ﷺ چنین روایت می کند: (عن أبي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم - «مَنْ نَفَسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرِبَةً مِنْ كُرِبَ الدُّنْيَا نَفَسَ اللهُ عَنْهُ كُرِبَةً مِنْ كُرِبَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ يَسَرَ عَلَى مُغْسِرٍ يَسَرَ اللهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَاللهُ فِي عَوْنَ أَخْيَهِ) (صحیح مسلم ج ٤ ص ٤٦٨). يعني: "از حضرت ابوهیره ﷺ روایت است که رسول اکرم ﷺ می فرمود: کسی که مشکلی از مشکلات دینیوی شخصی را مرفوع بسازد، خداوند متعال در روز قیامت مشکلی از مشکلات آن شخص را مرفوع می سازد، کسی که بر شخصی که دچار سختی و مشکلات است، آسانی می آورد، خداوند متعال در دنیا و عقباً بالای آن شخص آسانی می آورد، کسی که سترپوشی می کند مسلمانی را، خداوند متعال در دنیا و عقباً از آن سترپوشی می کند، الله تبارک و تعالی همواره در کمک و مساعدت بندۀ اش است تا وقتی که بندۀ در کمک و مساعدت برادرش باشد".

بنابر این اکیداً خاطر نشان می گردد که قدر و قیمت برادران معیوب و معلول خود را داشته حق و حقوق آنان را مورد احترام و تکریم خویش قرار داده و در برابر رفع حواچ آنان از هیچ نوع مساعدت و همکاری در بیغ نه ورزیم.

منابع: ١- الجامع لأحكام القرآن (تفسير القرطبي) لأبي عبد الله محمد بن أحمد الأنصاري القرطبي، تحقيق عبدالرازاق المهدى، الناشر: دار الكتاب العربي، بيروت - لبنان ١٤٢٧ هـ. ق = ٢٠٠٦.

٢- تفسیر القرآن الکریم للإمام الجليل الحافظ عmad الدین ابی الفداء اسماعیل بن کثیر القرشی الدمشقی المتوفی ٧٧٤ هـ.ق، مؤسسه الریان للطباعة و النشر و التوزیع.

٣- صفوۃ الغافسیر: تفسیر القرآن الکریم، جامع بین المأثور و المعقول، متمد من أوثق کتب التفسیر "طبراني" الكشاف، القرطبي، الألوسي، ابن کثیر، البحرالمحيط، وغير ها بأسلوب ميسر، و تنظيم حديث، مع العناية بالوجودة البيانية و اللغوية. تأليف:

معلوم و معیوب دارای نیرو و توانایی های فوق العاده و مهارت های خاص اند؛ که حتی بسیاری از افراد سالم جامعه فاقد آن می باشند.

هکذا یکی از حقوق مسلم آنان بالای ما این است که به گونه منصفانه و عادلانه بدون تبعیض و دوگانگی در برابر ایشان رفتار صورت گیرد، اهداف و آرزوها ایشان در تمام ابعاد زندگی و امور فردی و اجتماعی برآورده شود زیرا تبعیض و دوگانگی خلاف آموزه های دین مقدس اسلام می باشد.

نظام اسلامی و شریعت غرای محمد ﷺ می خواهد که در جامعه اسلامی در تمام عرصه ها و ابعاد مختلف مسایل اخلاقی، تأمین عدالت اجتماعی و امنیت کامل سراسری برقرار و حکم فرما بوده و مردم از آزار و اذیت دست و پا و نیش زبان دیگران محفوظ بمانند طوری حضرت عبدالله بن عمرو رض از نبی مکرم اسلام ﷺ روایت می کند: (عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرُو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْمُسْلِمُ مَنْ سَلَّمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَبِيَدِهِ) صحیح البخاری ج ١ ص ٦٧.

يعنى: " مسلمان واقعی آنس است که دیگران از زبان و دستش در امان باشند- آزار و اذیت نشوند- "

نتیجه گیری

بناءً افراد معیوب و معلول برادران عزیزالقدر ما هستند، رعایت حقوق و اعطای امتیازات آنان در تمام عرصه و امور فردی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و... بالای فرد فرد

جن جامعه افغانی لازم و واجب بوده و در این راستا حتی المقدور سعی مبذول داشته تا در رفع مشکلات و مایحتاج و برآوردن اهداف و آرزوهای آنان از هیچ نوع کمک و همکاری، مساعدت و تعاون در بیغ نه ورزیم، طوری که الله تبارک و

تعالی می فرماید: ﴿وَنَعَاوَنُوا عَلَى أَلْيَهِ وَأَنْتَوْنَى﴾ العلانة: ٢ همچنان حضرت ابوهیره ﷺ

اقوال چند پیرامون فضیلت علم

استاد عبدالله

قیعان، لاتمسِلک ماء، وئیت کلا، فَذلک مثل
من فَقَهَ فِي دِینِ اللَّهِ، وَنَفَعَهُ مَا بَعْتَنِي اللَّهُ بِهِ
فَعِلْمٌ وَعَلْمٌ، وَمَثَلٌ مِنْ لَمْ يَرُعِي بِذلِكَ رَأْسًا، وَلَمْ
يَقْبَلْ هُدًى اللَّهُ الَّذِي أَرْسَلْتُ بِهِ» متفق عليه.

«از آبی موسی» روایت شده است که
پیامبر فرمودند:

«هدایت و علمی که خداوند مرا بدان
مبوعث فرموده است، مانند بارانی
است که بر زمینی می‌بارد؛ قسمتی از
زمین که پاک و حاصلخیز است، آب را
فرو می‌گیرد و چراگاه و گیاه بسیاری
را می‌رویاند، و قسمتی از آن که
سخت است، آب را بر روی خود نگه
می‌دارد و فرو نمی‌برد، اما خداوند(ج)
مردم را با آن بهره‌مند می‌سازد که
می‌آشامند و در زمین با آن آبیاری و

کشاورزی می‌کنند و همین

باران به قسمت دیگری از زمین

می‌رسد که جز بیابانی خشک

نیست و آب را در خود نگه

نمی‌دارد و کشت و زرعی به بار

نمی‌آورد. (نه در خود فرو

می‌برد، نه نگه می‌دارد)

همچنین است مثل کسی که در
دین خدا فقیه شود و خداوند

با رسالت من به او نفع برساند،

۱۳۷۷ - «و عن ابن مسعود ﷺ، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «لا حسد إلا في التثنين: رجل آتاه الله مالاً فسلطه على هلكته في الحق، و رجل آتاه الله الحكمة فهو يغضي بها، و يعلمهها» شقيق عليه والمراد بالحسد الغيبة، وهو أن يتمنى مثله.

از عبدالله بن مسعود ﷺ روایت شده است که پیامبر فرمودند: «حسادت جایز نیست مگر در دو مورد: شخصی که الله تعالى به او مالی داده و توفيق خرج کردن در راه الله را به وی عنایت کرده است؛ و شخصی که الله به او حکمت و معارف دینی داده و به آن حکم نموده و عمل می‌کند و به دیگران نیز آموزش می‌دهد».

منظور از حسد، غبطه است و آن این است که او نیز آرزوی چنان چیزی نماید(بدون آرزوی زوال نعمت دیگری).

۱۳۷۸ - «و عن أبي موسى، قال: قال النبي صلى الله عليه وسلم: «ئَمَّلَ مَا بَعْتَنِي اللَّهُ بِهِ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمَ كَمَّلَ عَيْثِ أَصَابَ أَرْضاً، فَكَانَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ طَيِّبَةٌ فَلَمَّا مَلَّتِ الْمَاءَ فَأَنْبَتَتِ الْكَلَأَ، وَالْعَشْبُ الْكَثِيرَ، وَكَانَ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتِ الْمَاءَ، فَنَفَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسُ، فَشَرَبُوا مِنْهَا وَسَقُوا وَرَزَغُوا، وَأَصَابَ طَائِفَةً مِنْهَا أُخْرَى إِنَّمَا هِيَ

قال الله تعالى: ﴿وَقُلْ رَبِّيْ زَدْنِي عِلْمًا﴾ ط: ۱۱۴
«(ای پیامبر ﷺ) بگو: پروردگارا! بر
دانشم بیفزای.»

و قال تعالى: ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْمَلُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ الزمر: ۹

«بگو: آیا کسانی که (وظیفه خود را در قبال خدا) می‌دانند با کسانی که (چنین چیزی را) نمی‌دانند، یکسان و برابرند.»

و قال تعالى: ﴿بَرَّفَعَ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أَوْتُوا الْأَيْمَنَ دَرَحَتِ﴾ السجاد: ۱۱
خداؤند، کسانی از شما را که ایمان آورده‌اند و کسانی را که بهره‌ای از علم یافته‌اند، به درجات والایی رفت
می‌بخشد.»

و قال تعالى: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعَلَمَوْنَ﴾ فاطر: ۲۸

تنها بندگان دانا و عالم، از خدا ترس
آمیخته با تعظیم و تقوا دارند.»

۱۲۷۶ - «و عن معاوية رضي الله عنه، قال:
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «مَنْ يُرِدَ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُؤْفَقُهُ فِي الدِّينِ» متفق عليه .

«از حضرت معاویه» روایت شده است که پیامبر فرمودند: «خداوند نسبت به هر کس اراده خیری داشته باشد، او را در دین عالم می‌گرداند.»

۱۳۸۵ - «وَعَنْ أَنْسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ، صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ خَرَجَ فِي طَلَبِ الْعِلْمِ، فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَتَّى يَرْجِعَ» رواه الترمذی و قال: حديث حسن.

«از انس[ؑ] روایت شده است که پیامبر[ؐ] فرمودند: «کسی که به خاطر کسب علم از زادگاه خود خارج شود، تا وقتی که بر می‌گردد، در راه خداست.»

۱۳۸۶ - «وَعَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَمْ يَشْيَعْ مُؤْمِنٌ مِنْ حَيْثُ حَتَّى يَكُونَ مُنْتَهَاهُ الْجَنَّةِ» رواه الترمذی و قال: حديث حسن.

«از ابوسعید خدری[ؑ] روایت شده است که پیامبر[ؐ] فرمودند: «هرگز مؤمن از خیر سیر نمی‌شود تا آن که پایان وی به بهشت بیانجامد.»

۱۳۸۷ - «وَعَنْ أَبِي أُمَّاتَةِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «فَضْلُ الْعَالَمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَاضَلُ عَلَى أَذْنَائِهِ» ثُمَّ قَالَ: رَسُولُ اللَّهِ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ وَمَا لَنَّكُتَهُ وَأَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ حَتَّى النَّمَلَةُ فِي جُحْرِهَا وَحْتَيِ الْحُوتَ لَيَصْلُوُنَ عَلَى مُعَلِّمِ النَّاسِ الْخَيْرِ» رواه الترمذی و قال: حديث حسن.

«از ابوآمامه[ؑ] روایت شده است که پیامبر[ؐ] فرمودند: «برتری عالم بر عابد، مانند برتری من بر پایین ترین و کم ترین شماست» و سپس فرمودند: «خدا و فرشتگان او و ساکنان آسمان و زمین، حتی مورچه در سوراخ خود و حتی ماهی، بر آموزنده خیر و معلم نیکی به مردم، صلووات می‌فرستند و دعای خیر می‌کنند»

۱۳۸۸ - «وَعَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَعَطَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَتَنَبَّغِي فِيهِ عِلْمًا سَهْلًا لِلَّهِ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُعُ أَجْيَحَتَهَا لِطَالِبِ الْعِلْمِ رَضًا بِمَا يَصْنَعُ، وَإِنَّ

علم در پیش بگیرد، خداوند با آن راهی بهسوی بهشت، برای او هموار می‌نماید»

۱۳۸۲ - «وَعَنْهُ، أَيْضًا، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ دَعَا إِلَى هُدَى كَانَ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلُ أَجْرِهِ مَنْ تَعَاهَدَ لَهُ بِنَفْصِ ذَلِكَ مِنْ أَجْرِهِمْ شَيْئًا» رواه مسلم.

«از ابو هریره[ؑ] روایت شده است که پیامبر[ؐ] فرمودند: «کسی که به هدایت دعوت کند، برای او اجری همانند اجر پیروانش در آن هدایت وجود دارد و از اجر آنها نیز چیزی کم نمی‌شود».

۱۳۸۳ - «وَعَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا ماتَ أَبْنُ آدَمَ انْفَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةِ: صَدَقَةٌ جَارِيَةٌ، أَوْ عِلْمٌ يُنْتَهِيُ إِلَيْهِ، أَوْ وَلَدٌ صَالِحٌ يُدْعَوُ لَهُ» رواه مسلم.

«از ابو هریره[ؑ] روایت شده است که پیامبر[ؐ] فرمودند: «وقتی انسان بمیرد، ثواب عمل او (جز از سه مورد) قطع می‌شود: (۱) صدقه جاریه و همیشگی؛ (۲) علمی که از آن بهره گرفته شود؛ (۳) فرزند صالحی که

برای او دعای خیر کند».

۱۳۸۴ - «وَعَنْهُ قَالَ: سَمِعَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «الْدُّنْيَا مَلْعُونَةٌ، مَلْعُونٌ مَا فِيهَا، إِلَّا ذِكْرُ اللَّهِ تَعَالَى، وَمَا الْأُدُّ وَعَالَمًا، أَوْ مُنْتَعِلَّمًا» رواه الترمذی و قال: حديث حسن.

قوله «وَمَا وَلَاهُ» آی: طاعه الله.

«از ابو هریره[ؑ] روایت شده است که گفت: از پیامبر[ؐ] شنیدم که می‌فرمود: «آگاه باشید! دنیا نفرین شده است و هرچه در آن است مورد نفرین خداست، جز ذکر و یاد خداوند بلند مرتبه و هرچه که همانند و نزدیک به آن است و استاد و شاگرد (عالی و متعلم)»

خود بیاموزد و به مردم بیاموزاند و مثال کسی که بدین نعمت (علم و هدایت دین) سرافراز نشود و هدایت خدا را که من برای آن مبعوث شده‌ام، قبول نکند».

۱۳۷۹ - «وَعَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، أَنَّ الْبَيِّنَ صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِعَلَيِّ: «فَوَاللَّهِ لَأَنْ يَهْدِي اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ» متفق عليه.

«از سهله بن سعد روایت شده است که پیامبر[ؐ] به علی[ؑ] فرمودند: «به خدا سوگند! اگر خداوند تنها یک نفر را به وسیله (ارشاد و آرامش و مهربانی) تو هدایت کند، برای تو از شتران سرخ موی بهتر است».

۱۳۸۰ - «وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرُو بْنِ العاصِ، أَنَّ الْبَيِّنَ صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «بَلَغُوا عَنِي وَلُؤْ آيَةً، وَحَدَّثُوا عَنِ بْنِ إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ، وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلَيُبَتَّأَ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ» رواه البخاری.

«از عبدالله بن عمرو بن العاص[ؑ] روایت شده است که پیامبر[ؐ] فرمودند: «از من نقل و تبلیغ کنید و به مردم برسانید حتی اگر یک آیه هم باشد، و از اسراییل هم (آنچه را درست می‌دانید) نقل کنید و گناهی ندارد و هر کس عمدتاً دروغی بر من بینند، در جای خود در دوزخ بنشینند و ساکن شود»

۱۳۸۱ - «وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «.... وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا، سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ» رواه مسلم.

«از ابو هریره[ؑ] روایت شده است که پیامبر[ؐ] فرمودند: «هر کس راهی را برای جستجوی

آنان بدون آگاهی فتوای می‌دهند، خود گمراهنده و دیگران را نیز گمراه می‌کنند»

ماخذه:

[۵۵۳] متفق عليه است: [خ (۷۱)، م (۱۰۳۷)].

[۵۵۴] متفق عليه است: [خ (۷۲)، م (۸۱۶)]. [این حدیث قبل امام به شماره‌های ۵۴۴ و ۵۷۱، آمده است].

[۵۵۵] متفق عليه است: [خ (۴۲۱)، م (۲۴۰۶)].

[این حدیث قبل امام به شماره‌ی ۱۶۲، آمده است].

[۵۵۶] متفق عليه است: [خ (۴۲۰)، م (۲۴۰۶)]. [روایت کامل این حدیث قبل امام به شماره‌ی ۱۷۵، گذشت].

[۵۵۷] بخاری روایت کرده است: [۳۴۶۱].

[۵۵۸] مسلم روایت کرده است: [خ (۲۶۹۹)]. [روایت کامل این حدیث قبل امام به شماره‌ی ۲۴۵، گذشت].

[۵۵۹] مسلم روایت کرده است: [خ (۲۶۷۴)]. [روایت کامل این حدیث قبل امام به شماره‌ی ۱۷۴، گذشت].

[۵۶۰] مسلم روایت کرده است: [خ (۱۶۳۱)]. [این حدیث قبل امام به شماره‌ی ۹۴۹، آمده است].

[۵۶۱] ترمذی [۲۳۲۳] روایت کرده و گفته است: حديث حسن است. [این حدیث قبل امام به شماره‌ی ۴۷۸، آمده است].

[۵۶۲] ترمذی [۲۴۶۱] [روایت کرده و گفته است: حديث حسن است].

[۵۶۳] ترمذی [۲۶۸۷] [روایت کرده و گفته است: حديث حسن است].

[۵۶۴] ترمذی [۲۶۸۴] [روایت کرده و گفته است: حديث حسن است].

[۵۶۵] ابوداود [۳۴۶۱] [و ترمذی] [۲۶۸۳] [روایت کرده‌اند].

[۵۶۶] ترمذی [۲۶۵۹] [روایت کرده و گفته است: حديث حسن صحیح است].

[۵۶۷] ابوداود [۳۶۵۸] [و ترمذی] [۲۶۵۱] [روایت کرده‌اند و ترمذی گفته است: حديث حسن صحیح است].

[۵۶۸] ابوداود [۳۶۶۴] [به اسناد صحیح روایت کرده است].

[۵۶۹] متفق عليه است: [خ (۱۰۰)، م (۲۶۷۳)].

کسی که به او تبلیغ می‌شود، از شنوونده آگاه‌تر و نگهدارنده‌تر به مقاصد ارزشمند معانی باشد».

۱۳۹۰ - « و عن أبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، قال: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَنْ سُئِلَ عَنِ الْعِلْمِ فَكَتَمَهُ، الْجِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِإِجَامٍ مِنْ تَأْرِيْخٍ رواه أبو داود والترمذی، وقال: حدیث حسن.

الْعَالَمُ لَيَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ حَتَّى الْجِبَانُ فِي الْمَاءِ، وَفَضْلُ الْعَالَمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلُ الْقَمَرِ عَلَى سَائِرِ الْجَوَافِبِ، وَإِنَّ الْعَلَمَاءَ وَرَبَّةُ الْأَبْيَاءِ وَإِنَّ الْأَتْبِيَاءَ لَمْ يُورِثُوا دِينَارًا وَلَا درْهَمًا وَإِنَّمَا وَرَثُوا الْعِلْمَ، فَمَنْ أَخْذَهُ أَخْذَ بِحَظِّ وَافِرٍ» رواه أبو داود والترمذی.

« از ابوهریره رض روایت شده است که گفت: از پیامبر صلی الله علیه و آله و آله و آله شنیدم که می‌فرمود: «هرکس از او سوالی از علم (دین) بشود و او جواب آن را پیوشاند (و بداند و نگوید)، روز قیامت، بگیرد که از آن راه علم را جستجو کند، خداوند راهی بهسوی بهشت برای او آسان می‌گرداند و فرشتگان به علامت خشنودی از عمل طالبان علم، (در طلب علم) بالهای خود را برای آنان می‌کستراند و هرچه در آسمان و زمین است و حتی ماهیان در آب برای عالم طلب مغفرت می‌کنند و برتری شخص عالم بر شخص عابد، مانند برتری ماه است، بر سایر ستارگان و علماء، میراثداران و جانشینان انبیاء می‌باشند و انبیاء، دینار و درهمی باقی نگذاشتند و فقط علم را از خود به ارث گذاشتند و هرکس آن را گرفت و به دست آورد، به سه‌می بزرگ رسیده است».

۱۳۹۲ - « و عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَاصِ رضى الله عنه قال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: « إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ إِنْتَزَاعًا يَنْتَزِعُهُ مِنَ النَّاسِ، وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بِيَقْبِضِ الْعُلَمَاءِ حَتَّى إِذَا لَمْ يُبْقِيْ عَالَمًا، اتَّخَذَ النَّاسُ رُؤْوَسًا جَهَالًا فَسَلِّلُوا، فَأَفْتَوُوا بِعَيْرِ عِلْمٍ، فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا» متفق عليه.

« از عبدالله بن عمرو بن العاص رض روایت شده است که گفت: از پیامبر صلی الله علیه و آله و آله و آله شنیدم که می‌فرمود: «خداوند علم را با برچیدن آن از میان مردم نمی‌گیرد، بلکه با

گرفتن (و مرگ) علماء، علم را می‌گیرد و بر می‌چیند تا آن‌گاه که عالمی را باقی نمی‌گذارد و مردم، رؤسای جاہلی بر می‌گیرند که از ایشان سوال می‌شود و

۱۳۸۹ - « و عَنْ ابْنِ مُسْعُودٍ رضى الله عنه، قال: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «نَصَرَ اللَّهُ أَمْرُهُ سَمِعَ مِنَا شَيْئًا، فَبِلَاغُهُ كَمَا سَمِعَهُ فَرَبُّ مُبْلِغٍ أَوْعَى مِنْ سَامِعٍ» رواه الترمذی و قال: حدیث حسن صحیح.

« از ابن مسعود رض روایت شده است که گفت: از پیامبر صلی الله علیه و آله و آله و آله شنیدم که می‌فرمود: «خداوند شاد کند کسی را که از ما چیزی شنید و همچنان که شنیده، تبلیغ کرد و چه بسا

کورني او ټولنه د اسلام له نظره

غوبنتنوبه لريکي، د حيو انيت کندې ته لوپدي
ورسنه ستونزمن، تریخ او آن ناشونی شوي و.
دي.

فطري او غربزي ميانونه، چې د انسان په
وجود کي موجود دي، په هغويکي دير حکمتونه
نفعشي دي او دغه الهي اسرار او حکمتونله
پامه غورخول، له ديني ارشاداتو خخه د
انسانانو سرغرونه ثابتوي. په حيو اني دول د
جنسی غربی او فوق العاده توپی او غوره والي سره
روجي آرامتیا نه راولي.

له کد ژوند خخه موخه، د انسان روحي او
جسمی آرامتیا ده، چې د ميني، محبت، مقابل
درناوي او وفا لرلوبه سیوري کي تراسه کبیري
اودا هله شونې ده، چې مېړه او بنسخه یود بل
حقونه، د شریعت او قانون په چوکات کي
پېژني او عمل وړياندي وکړي.

کورني، چې اساس يې، هماګه د مېړه او
بنځي شريعي او قانوني اړیکه ده، د تولني او
بشرد سالې ودی او اصلاح لپاره مهم عنصر
بلل کبیري. هغه د انسانيت او تربیت عالي
مدرسه ده، چې حکيم ذات الله ﷺ د زوجينو
اساسي ارتیا ود پوره کولو، د انساني نسل د
تربې، آرامه ژوند ته د دوام ورکولو او د تولني د
انتظام او تقویت لپاره جوره کړي.

دا واړه عنصرونه په ایشار، خان تېږدې،
صبر او زغم، سخاوت او امانت داري سره وده
کوي، بالاخره اخلاقی لورو معیارونو ته رسپړي
او د ژوند حقيقي معنا تولني ته وړپېژني.

لنډه دا، چې حکيم او لایزال ذات ﷺ د
کارونونو سمباليا، په زمکه کي د نظم د

او توپيرامنځته شوي و، چې د دوى گد ژوند به
په دې توګه حکيم ذات ﷺ په خپل قدرت او
عظمت د حضرت آدم ﷺ په خلقت او د هغه د
جوري په خلقت کي ثابتوي. د هغه جوره يې د
هغه له جنس خخه، له یوی مادي او بوقالب
سره او په عین حال کي له نور و تولو مخلوقاتونه
په دېرلور او فوق العاده توپی او غوره والي سره
پیدا کړي ده.

که چيږي انسان قلبي سکون او آرامي ونه لري،
نو د ژوندانه د نور و تولو ارتیا و د شتون په
صورت کي هم، د کورني په چوکات کي د کد
خوند ورژوند نه لرلو له کبله، هغه نيمګړي وي.
قلبي آرامتیا هله ممکنه ده، چې د بشنجي او مېړه
ترمنځ اړیکه، د شرعی نکاح پر بنسته ولاړه وي.

واده يا ازدواج د انسانانو فطري او غربزي
هيلوته مثبت خواب و اي او د انسان روحي،
عاطفي او جسمی غوبنتنې پوره کوي. د اعتدال
او ميانه روی برکت دی، چې اختلافونه او
کپودي له منځه وري، انساني کرامت خوندي
ساتي او تولنه د روحي او جسمی له هغونارو غېو
څخه ژغوري، چې د نا مشروع جنسی اړیکوله
امله رامنځته کړي.

هغه هیوادونه او ملتونه، چې د بشخواونارنه
وو ترمنځ ناروا جنسی او یکوته اجازه ورکوي،
هیڅکله یې رېستېي آرامتیا او هوساینه نه ده په
برخه شوي. د هغوي ژوند، له الهي فطري قانون
څخه د سرغروني له امله، له لالهاندې دک او په
څېکانونو پوشلي د. هغوي د نفساني خسيسو

د کورني د جو پولو حکمت او فلسفه
الله ﷺ د کورني جو رولود حکمت او
فلسفې په اړه، په لاندې مبارک آيت کي
داسي فرمایلي دي:
﴿ وَمَنْ أَيْمَنْتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنفُسِكُمْ
أَرْوَاحًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً
وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذَّاتٍ لَقَوْمٍ يَنْفَرُونَ ﴾
[الروم: ۲۱].

زباءه: او د هغه (الله ﷺ د حکمت او
عظمت) له نېښو خخه دا دي، چې تاسې ته
ې ستابي له جنسه مېړمنې پیدا کړي دي:
ترخوله هغوي سره آرام و مومون او ستاسي
(بنځي او خاوند) ترمنځ یې مينه او
خواخوردي واچوله، یقيناً په دې کي هغه
خلکوته، چې فکرکوي (ښکاره) دليلونه دي.
الله رب العزت ﷺ په خپل لور حکمت
سره بنسخه د نارنه له جنس (حضرت
آدم ﷺ) خخه پیدا کړه. د دارتګه خلقت
علت او سبب، لکه د خپل معجزه کلام په
واسطه ې په بیان کړي، قلبي سکون او
روحه را نېښه د نارنه له جنس (حضرت
آدم ﷺ) د انسان زره
لهم ﷺ لیتَسْكُنُوا إِلَيْهَا ﴾. د انسان زره
ارامتیا مومي او د انسس او ميني په
واسطه له یوبل سره نژدي کړي.
که چېږي الله ﷺ د انسانانو
جوره، له مخالف جنس خخه پیدا
کړي واي، نو دې صورت کې به
جسمی، روحي، شکلي او ژبني تضاد

سره، خپل کورنی ته پرمختگ ورکري، سوکالي او نيمكرغي ورته راولي. د سستي، لتي، غفلت اوبي پرواي په صورت کي، کورنی نظام متزلزله اوخر ايبرى. د اختلافاتو رامنخته کبدل اود باورله منخه تلل، د کورنی د غړو ترمنځ د خپکان او تاوترخواي سبب کېږي او پرکورنی چاپريال د ميني، محبت او درناوي په خاى د کړک او ناخوالو سیوری غوريږي.

سېږي په کورکي مسؤوليت لري، خوله خپل توان سره سم، د خپل کورنی نفه او نورې اړتیاوې پوره کېږي، د هغې د امن او حقوقونو تأمينولو لپاره زياره و باسي.

ښځه هم د کورنی په وراني دېر مسؤوليتونه لري، چې ترتولو ستر او مهم یو یې، د اولاد سالمه روزنه ده، هغوی چې د راټلونکي جور وونکي بلل کېږي. د هفوی روزنه، باید هم له اخلاقې پلوه وشي؛ خود شو تو لنيزو خويونو خښتنان شي او هم له ديني پلوه؛ خورخه پرهيزکاره او ايمانداره جور شي او په دې توګه، د یوه ګټورو او مسؤوليت منونکي کس په توګه تو لني ته وراني شي.

د مېره په غياب کې، د هغه د مال، شتمي او عزت سانته هم د بشخود کورنی مسؤوليتونوله دلي خخه دي.

نوربیا...

دانسان تکريم دا دي، چې هغه په تولو مخلوقاتو حاكم دي، تول مخلوقات الله تعالی ده ته مسخر او تابع کېږي او په وراندي یې بل مخلوق نه دی لورکري؛ ترڅود الله ﷺ عبادت وکري.

په او سنې نېړۍ کې د کورنیو ستونزې نن سبا کورنی نظام، له دېرو ستونزو سره مخامخ دي، چې ستلامل یې، دیوبول له حقوقنو اومسؤوليتونو خده د زو جینونا پوهې ده.

حضرت رسول اکرم ﷺ فرمایي: {تَرَكَتُ فِيْكُمْ أَمْرِيْنِ، لَنْ تَنْصِلُوا مَا تَمْسَكَتُمْ بِهِما: كِتَابُ اللهِ، وَسُلْطَةُ نَبِيِّهِ} (المستدرک للحاکم).

ژیاوه: تاسوته مي دوه داسي خیزونه پري اينې، چې ترڅومو منګولې پري خښې ساتلي وي، هيڅکله به بې لاري نه شي: د الله تعالی كتاب او د هغه د نې سنت.

په رشتيا سره، که چېږي مسلمان و اقعاً د الله ﷺ په پاک کلام عمل وکري، د اسلام د سترا لارسوند حضرت محمد ﷺ طریقه خپله کېږي، پکي راغلي الهي احکام او اوامر، لموري پر خپل خان او روسټه په خپل کورنی عملی کېږي، هيڅکله به بې لاري نشي، بلکې د دې دنيا او آخرت نېکمرغې او کاميابي به یې په برخه شي، الله تعالی فرمایي: {وَمَنْ يُطِعَ اللهُ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَرْزاً عَظِيْمًا} [الأحزاب: ٧١].

ژیاوه: او چاچې د الله او د هغه د رسول خبره ومنله، نويقيينا هغه بري و موند، لوی بري.

په بل آيت کې داسي فرمایي:

﴿ قُلْ إِنَّ كُنْتُمْ تَجْنُونَ أَلَّا هُنَّ أَتَيْعُونَ يَعْجِبُكُمْ أَللَّهُ وَيَعْنِيْرُ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴾ [آل عمران: ٣١].

ژیاوه: ورته وو ايه (اي رسوله!): که په رشتيا الله سره مينه لري نوزما پېرو وي وکري، الله به هم درسره مينه وکري او کناهونه به موده و بني او الله دې ربښونکي زيات مهربان دي.

د کورنی هرغري ديني او تو لني مسؤوليت لري، خود بشواو ګټورو کارونو په ترسره کولو

د کورنی په وراندي هرغري ديني او تو لني مسؤوليت لري، خود بشواو ګټورو کارونو په ترسره کولو هر غري ديني او تو لني هغومهمو مسؤوليتونو، چې پسخه یې د کورنی په وراندي لري، د اولاد سالمه روزنه ده، خود یوه ګټور او مسؤوليت منونکي کس په توګه تو لني ته وراني شي.

ساتلو، انسان ته د قلبي، روحي او جسمي آرامتيا د وربېسلواو بالاخره د انسان د خير، نېکمرغې او سعادت په خاطر، آدم ﷺ او بي بې حوا پيدا کول او دا لور وياري په برخه کي، چې آدم ﷺ بې په زمکه کې خليفه و تاکه، هغه یې اشرف المخلوقات وباله، د نورومخلوقاتو په پرتله هغه ته بې دې عزت او فضيلت ورکر او له الهي او امورو خخه د پېرو وي په صورت کې، د لودو مرتبو او درجو اوله خوند خخه د دک ژوند وعده ورته ورکرل شوي.

.5.

د کانتاتو خالق ﷺ د انسان د فضيلات او

کرامت په اړه داسي فرمایي دي:

﴿ وَلَقَدْ كَرَمَنَا بَنَيَّ إِادَمَ وَجَنَّتُهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الظَّبَابَتِ وَفَضَلَّنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَقْضِيَلًا﴾ [الإسراء: ٧٠].

ژیاوه: او بي شکه د آدم اولادي ته موډېر عزت ورکري او هفوی ته موډېر وچه او لمده کې سېرلې ورکري دي او د پاکیزه خیزونوروزي موورکري ده او پر دې رو هغوشيانو موفضيلات ورکري، چې موډېدا کري.

يعني الله ﷺ انسان ته، د نورومخلوقاتو په پرتله، خورا زيات شرافت او کرامت ورکري دي. دا کرامت په بشکلي صورت، موزونه ونه، عقل او منطق، پوهه، هنزاو کمال کې نفیتني دي.

د اسلامي نېړۍ لوی مفسر محمد بن جریر طبری (رحمه الله) ليکي:

حجاب حکم الهی

و تضمین کننده کرامت انسانی

نورالله صافی

از خطبه های جمعه

اکرم ﷺ به صراحة معلوم می شود که حجاب فرض است، دلایل فرضیت آن قرار ذیل است: **﴿وَقَرْنَىٰ فِي مُؤْكِنٍ وَّلَا تَبَرَّجْتَ بِثِيَّجَ الْجَهَنَّمَةِ الْأَوَّلِ﴾** الاحزاب: ۳۳
ترجمه: و در خانه های خود بمانید و بدون ضرورت از خانه ها بیرون نروید و همچون اهل جاهلیت پیشین زینت خود را آشکار نسازید...

در تفسیر کلمه (تبرج) مفسرین چنین گفته اند:
(هو أن تلقى الخمار على رأسها ولا تشد لبواري قلائدتها و عنقها و قرطها، ويدو ذلك كله منها، فذلك هو التبرج، قال مقاتل بن حيان)
(تفسیرالنکت والعون)

ترجمه: تبرج عبارت است از اینکه: چادر را به سر بیندازد و آنرا به گردن بسته نکند تا ظاهر کند گردن بند، گردن و گوشواره های خود و همه اینها را آشکار کند و اینرا تبرج گفته می شود.

در آیه دیگر می فرماید: **﴿إِنَّمَا الظَّنِّيْعَةَ لِلْأَزْوَاجِ وَبَنَائِكَ وَسَلَّمَ الْمُؤْمِنَاتِ يَدْعُنَتِ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَبِيْهِنَّ ذَلِكَ أَذْنَانَ أَنْ يُعْرَفُنَّ فَلَا يُؤْذِنُنَّ وَكَأَنَّ اللَّهَ عَغْوَرًا تَرْجِيْمًا﴾** الاحزاب: ۵۹

ترجمه: ((ای پیامبر! به همسران، دختران و زنان مسلمان بگو که: رو سری های خود را برخود فرو افگنند این کار برای اینکه شناخته شوند و مورد اذیت قرار نگیرند بهتر است و الله عزوجل همواره آمرزنده و مهربان است)).

الله تعالی در این آیات از قرآن مجید زنان مسلمان را بخاطر حمایت و عفت

واز طریق قواعد و ضوابط و اساس تشريعی و قانونگذاری مربوطه به حل و معالجه این امور بصورت اصولی اقدام نماید.

اسلام نیامده است که از یک طرف زنا را حرام قرار دهد و مرتکبان آن را به مجازات رجم یا حد تهدید نماید، و از طرف دیگر زنان را آزاد بگذارد تا خود را برخنه سازند، زینت، جمال و اندام های فریبینده و فتنه انگیز خود را به نمایش بگذارند و در خیابان ها، کوچه ها، شرکت ها، مراکز تعلیمی و تحصیلی بدون قید و شرط با مردان آمیخته و مختلط شوند بلکه اسلام خواسته است این مشکل جنسی را از ریشه حل نماید و تمام راه های که منجر به آن می گردد مسدود نماید زیرا اگر جلو عوامل و اسباب گرفته نشود به مجرد پیش آمدن فرصت و شرایط مناسب این مشکل عودت می کند، مانند مکروب های بیمار زا که بیمار با خودن داروهای مسکن معالجه نمی شود تا زمانی که مکروب های مرض تشخیص و خنثی نگردد.

مفهوم حجاب

حجاب شرعاً عبارت از پوشش مخصوصی است که زنان توسط آن از مردانی که از نظر شرعاً محروم محسوب نمی گردند، می پوشانند که شامل تمام بدن زن به شمول صورت آن نیز می باشد که پوشاندن آن در برابر بیگانگان لازم و ضروری است.

حکم حجاب

از آیات قرآنکریم و احادیث رسول

الحمد لله الذي حرم الفواحش ما ظهر منها و مابطن و حذر من قربانها والأسباب الموصلة إليها رحمة بعباده وصيانة لهم ولطهيرهم هم تطهيرًا وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمداً عبده ورسوله صلى الله عليه وعليه آله وأصحابه وسلم تسليماً كثيراً.
أما بعد.

قال الله تعالى في محكم كتابه و هو اصدق القائلين:

﴿فَلَمَّا تَرَكُوكُمْ بَرَأْتُمُوا مِنْ أَضَرَّهُمْ وَحْفَظْتُمُوا فُرْجَهُمْ ذَلِكَ أَنَّكُمْ لَمْ إِنَّ اللَّهَ حَمِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ وَلَمَّا تَرَكُوكُمْ بَرَأْتُمُوا مِنْ أَضَرَّهُمْ إِنَّمَا صَرَرْتُمُ فُرْجَهُمْ وَلَا يَبْدِيْنَ زِينَتَهُنَّ لِأَنَّمَا ظَاهِرٌ مِنْهُنَّ وَلَيَصْرِيْنَ بِخُرْيَهُنَّ عَلَى جِيَوْهِنَ﴾ البور: ۲۱ - ۲۰

حجاب یک برنامه اسلامی است که اسلام با استفاده از این برنامه می خواهد عفت زن را از ابتدا حفظ نماید.

حجاب یک مسئله سیاسی نبوده که حکومت ها و نظام ها آنرا بر جوامع تحمل کنند؛ بلکه حجاب یک دستور الهی و حکم شرعی است که مسلمانان به رعایت آن مکلف می باشند.

اسلام در پرتو رسالت خود خواسته است که جامعه بشری از این بی بند و باری و لجام گسیختگی جنسی که برخی از جوامع ابتدائی و جوامع صنعتی امروز در آن غوطه ور بوده و هستند، سالم و مصیون بماند،

و آن هم از جهات گوناگون مانند: امنیت روانی، امنیت مالی و امثال آن، می توان ادعا کرده پوشش مناسب برای زنان می تواند در تامین امنیت آنان کارساز باشد، قرآن کریم در آیه (۵۹) سوره احزاب به همین مسأله اشاره می فرماید: ((ای پیامبر به همسران و دختران و زنان مومن بگو از پوشش های بلند چادر شان به خود شان نزدیک کنند این کار برای اینکه شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند)) به احتیاط نزدیک تر است.

بر اساس این آیه یکی از کارکرد های حجاب امنیت زنان از آزار و اذیت اهل فسق است.

۴- حفظ عفاف و پاکدامنی

حجاب و عفاف باهم تأثیر متقابل دارند، رعایت حجاب می تواند زمینه ساز عفت و پاکدامنی گردد و همه آنرا حفظ نماید؛ چنانکه وجود عفاف می تواند حجاب و پوشش ظاهر را به دنبال داشته باشد.

اضرار بی حجابی

با توجه به نکاتی که در فوائد حجاب ذکر شد، اگر حجاب اسلامی رعایت نگردد می تواند آثار ذیل را به دنبال خواهد داشت.

۱- سلب آرامش روانی و روحی.

۲- تزلزل بنیان خانواده.

۳- نا امنی برای زنان.

۴- کم شدن عفاف و پاکدامنی.

۵- بی حجابی سبب انحطاط جامعه می گردد.

۶- بی حجابی در جامعه زمینه جرایم دیگر را مساعد می سازد.

در اسلام به همان اندازه که با بی حجابی مبارزه شده است، با بدحجابی نیز مبارزه شده است، با

به هر حال حجاب یک مسأله

شرعی و قرآنی است و رعایت آن برای زنان مسلمان یک

مسئولیت اخلاقی و دینی می باشد.

(اقتباس از خطبه های انسجام امور مساجد)

پرسید؟ عبیده برای وی حجاب را عملی چنین نشان داد که تمام سر و چهره را بیوشانند و تنها یک چشم خود را از چادر خود بیرون نمود).

فواید حجاب:

حکم حجاب که به منظور حفظ عفت و پاکدامنی زن وضع شده است انسان را در مسیر تقرب به خداوند و فرمان برداری او قرار داده ثمرات و فوائد زیادی را در پی دارد که قرار ذیل است:

۱- ایجاد آرامش روانی

انسان دارای تمایلات و خواسته های گوناگون است همانند میل به غذا، حب جا و مقام و درین میان تمایل جنس مخالف از مهم ترین تمایلات انسانی به حساب می رود، اگر این میل مهار نگردد و به صورت درست تنظیم و تأمین نشود، آثار زیانباری در پی داشته و زمینه های سلب آرامش روانی انسان را فراهم می کند، پوشش نا مناسب زنان و رعایت نکردن حجاب بدون تردید این گرایش و میل انسان را بیشتر بیدار کرده و مردان را به دنبال خود می کشاند اما اگر حجاب رعایت گردد چنین خطری برای مرد ها مخصوصاً جوانها بسیار کم رنگ می شود.

۲- استحکام کانون خانواده

پوشش اسلامی در تحکیم روابط زن و شوهر نقش مهم دارد و می تواند سبب استحکام خانواده گردد، چون ثبات خانواده تداوم زندگی مشترک مرهون پوشش مناسب است، زیرا اگر مردان در همه جا بدون هیچ محدودیتی به زنان دسترسی داشته باشند و از راه نگاه به دیگران خواهش های جنسی شان را تامین نمایند، تضمینی برای پایداری محبت آنان به همسرانشان نخواهد بود و کشش های غریزه شهوانی آنان را از زندگی مشترک دل سرد نموده و کانون خانواده را متزلزل خواهد کرد.

۳- تامین امنیت زنان در جامعه

یکی دیگر از فواید حجاب ایجاد امنیت برای زنان است، با توجه به اینکه همه افراد جامعه نیازمند امنیت هستند آنها به حجاب مکلف نموده فرمان داده که هنگام بیرون رفتن اندام های خود را با جلباب بیوشانند و فقط در وقت ضرورت بیرون آیند. از روایات صحیح در تفسیر این آیت دانسته می شود که این آیت در باره پوشش چهره زن نازل شده است و زنان عصر پیامبر ﷺ بعد از نزول این آیه صورت های خود را با چادر، نقاب و... می پوشانند و روی برنه نه بیرون نمی رفتند.

۱. (عن ام سلمه رضی الله تعالى عنها قال: لمانزلت هذه الآية: (يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيَّهِنَّ) خرج نساء الأنصار كأن على رؤسهن الغربان من السكينة و عليهن اكسية سود) ابو داود.

ترجمه: ((از ام سلمه از جمله ازواج مطهرات است روایت شده گفت هنگامی که آیه حجاب نازل شد زنان انصار بیرون آمدند و چنان رو های خود را با قسمت اضافی جامه هایشان پوشانده بودند که گویا زاغ سیاه بر سرشان نشسته است)).

اگر حجاب شرعی شامل صورت نمی بود ام سلمه، زنان انصار را بدین گونه وصف نمی کرد.

۲. (عن ابن عباس، قوله: (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَا زَوْجٌكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءُ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيَّهِنَّ) أمر الله نساء المؤمنين إذا خرجن من بيتهن في حاجة أن يغطين وجوههن من فوق رءوسهن بالجلابيب وبيدين عيناً واحدة) تفسیر الطبری

ترجمه: ((از ابن عباس ملتفت در تفسیر آیه فوق روایت است او فرمود: الله به زنان مسلمان دستور داده است که آنها برای رفع ضرورتی از خانه هایشان بیرون می روند باید چهره های خود را با چادر های بزرگ بپوشانند و تنها یک چشم خود را آشکار نمایند)).

۳. (عن ابن سیرین قال: سألت عبيدة عن قوله: (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَا زَوْجٌكَ وَبَنَاتِكَ...) قال: فقال: بثوبه فغطى رأسه ووجهه وابر ثوبه على أحد عينيه) الطبری.

ترجمه: ((ابن سیرین در مورد تفسیر این آیت و کیفیت حجاب از عبیده

سچه اسلام له ظره

دكتور نور الله كوثر

پوري له اروندوا حکامو خخه، د یو شمبر مسلمانو بشخواونارينه ووله بې خبرى خخه سرچينه اخلي. هېچ وخت، د بنېچي مسأله د اوسمهال په خبر مطرح نه ود. په اړه یې بحثونه او خېنې تردي کچي نه وي رسپدلي. د دې حقیقت په درک کولو سره، اسلامي علماءو، پوهانو، مؤمنو او زمنو ليکوالانودا خپل مسؤولیت وکانه، چې اسلامي تولنه له دې خطر خخه خبره کري او وکري یې د بې خبرى له دې ژور خوب خخه راوینن کري؛ خود غیر اسلامي نې د استعمار د بشكارچيانو بشكارنه شي.

د بنېچي ارزښت او کرامت

اسلام بشخې ته خورا زيات ارزښت او لور مقام و په برخه کري دې. دغه مقام او ارزښت، د هېچي د عمر په بېلا بلو پراونو کې ترستګو کيري:

- د ماشومتوب پرمھال، هغې ته د شيدو د ورکولو حق او تره گه وخته د بنې پالې له حق خخه برخمنه ده، چې لویه شي. هغه د ژوند په دې پراو کې، د والدينو او ورونو د ستړکو يخواي او د زړه مبويه ده.

- کله چې هغه د بلوغ مرحلې ته ورسېږي، ولی الامرې، د هرڅه مسئول وي، غيرت ورباندي کوي او هېڅکله هم دا نه خوبنوي،

که دغه قوانين او حدود په پام کې ونيول شي او پلي شي، له شک پرته، اسلامي تولنه به له هر دول فاجعو، آفتوونو، ناروغيو، زيانونو او ملي عذابو خخه په امن کې پاتې شي. خوکه دا حدود په پام کې ونه نيوول شي، تولنه به د بدېختيو، زيانونو او تباھي کندې ته ولوپري.

د دغه حدود او قوانينو له جملې خخه، هغه هم دي، چې الله (جل جلاله) د نامحرمو بشخواونارينه وود اختلالط لپاره تاکلي دي.

په دې حساس وخت کې، چې د اسلامي تولني فرهنگ او ثقافت د اغيارو تر تovanۍ یړغلونو لاندې دي، مسلمان له خپل بدا او بشکلي دېني کلتور خخه، په قصدي پول لري کول کيري. د استعماردا حرکت دې لامل شوي، چې دېږي اسلامي کورني، له یو بل خخه پردي شي او د مستکبر لوبیدیخ د مبتدلو او مستهجنو فرهنگونو او عنعنو لمې ته ولوپري.

نامشروع اختلالط تر تولونا وره او دردونکې فاجعه او نېړۍ شموله وبا ده، چې ملتونه یې د هلاکت پرکندې ولوپري دي. اړیکو، ناستولارو، د بشخې او نر اسلامي تولنو کې دا آفت، له شرعی احکامو او قوانينو، په خانګړي ډول، په حجاب

الحمد لله كما ينبغي لجلال وجهه وعظيم سلطانه، الحمد لله الذي تم بنعمه الصالحات، والصلوة والسلام على خير الانام محمد رسول الله ﷺ وعلى آله وصحبه وسلم. أما بعد:

په له شکه، اسلام د بشخې مقام په هغه اندازه لورکري او هغه عزت او کرامت یې ورته ببنلى دي، کوم چې په بل هېچ دين، قانون او کلتور کې یې ساري نه ليدل کيري. اسلام کې بشخې د نارينه ووسیالاني دي، رسول الله ﷺ فرمایي: (النساء شقائق الرجال) (سن أبي داود).

زیارت: بشخې د نارينه ووسکنى او سیالانی دي.

د مسلماني بشخې او مسلمان نرد نیکمرغی لامل، د ژوند په تولواړخونو کې، ملي حدد او قوانين په پام کې نیول دي.

خرگنده ده، چې الله (جل جلاله) د هر مخلوق د دوام او بقا

لپاره، خانګړي قوانين، ضوابط او حدود وضع کري دي. د دغو

قوانينو له تشريع خخه موخه، د اړیکو، ناستولارو، د بشخې او نر ترمنځ د چال چلن د خرنګوالي په کوتاه کول او همدارازد هغوي

عزمت او کرامت پکی سانلى، له خاڭىو
ستركو او پيليتولاسونو يې پکي ژغۇرنە وي؛
شىكە خويي ورته د حجاب او پىرىدى كولو
حڪم كېرى، له پىرىدىونارينه ووسره يې له
ناروا اختلاط او كېيون او هىمدا رازداسى
كارته له وراندى كېدلو خخە يې منع كېرى،
چى ھەفتەنە كى اچو.

- یوبل عزت چې اسلام بنسټي ته بېشلی،
هغه دا دی چې نارینه په دی مکلف کري
دی، خود هغې لکبېت او مصارف په غاره
واخلي، د بنه او هوسایني ژوند زمينه ورته
براره کري.

- که چیرې له مېرە سره، د بىئىچى ژوند، د
ھە د بد چلن او ناروا سلوک له وچى،
سخت شوی وي، ترمنځ يې د حالاتو
سمون ناشونى وي، د اصلاح او جور جاري
لارې ترلىپى شوپى وي، پە داسې حالت كې
اسلام بىئىچى تە، د (خُلۇغى) له لارې، د طلاق
اخېستلۇ حق ورکرى.

- یوه بله بنه چې اسلام، د بنسټي کرامت
ورباندي خوندي کړي دي، هغه دا ده چې
نارينه ېې له دې خڅه منع کړي دي، چې
خپلې مېړمنې ېې له کومې وچې ووهي. که نه،
نو اسلام بنسټي ته دا حق ورکړي خو خپل
خپلوان ورباندي خبرکړي، آن چې په اړه ېې
حاکم یا قاضي ته شکایت هم ورباندي
کولای شي او دا خکه چې بشخه هم یو مکرم
مخلوق ده، االله تعالي فرماني:

وَلَقَدْ كَرِمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ
وَالْبَحْرِ رَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيَّابَاتِ
وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِمَّا نَخْلَقُنَا

زیاره: اوبی شکه د آدم اولادی
له مو دبر عزت و رکری او هفوی ته
مو په وچه اول مده کې سپرلی و رکری
دی او د پاکیزه شیانوروزی مو
ر رکری ده او پر زیاترو هفو شیانو مو
غوره والی و رکری، چی مور پیدا کري

دیادولو وریولم، چې کفاره
 کال د موربې نوم یوه ورڅ لمانځی،
 هغه هم په یوه ورډ دالي او یاد
 کلانو په یوه ګبدې، خو موښ
 مسلمانان په هرډ ورڅ لمانځو، یه
 دېدہ مینه په خدمت کوو، لاس او
 یېنې په ورمیجوا او تر خیلو میزمنو
 او اولادونو بې زیاته ناززوو.

ورسره د هغې ارزښت په دامې ډول لور
شوي، چې نورو غیراسلامي ټولنوکې يې
ساری نه ليدل کيري.
د یادلو وربولم، چې کفار هر کال د
موریه نوم بوه ورخ لمانځي، هغه هم به
بوه ورده دالي، او یاد ګلانيو به بوه ګښي،
خو مونږ مسلمانان بي هره ورخ لمانځو،
په ډېره مینه بي خدمت کوو، لاس او پېښې
بي ورمجوو او تر خيلو ميرمنو او اولادونو بي
نزاڼه نازوو.

- بسخه په اسلام کې د نارينه په شان،
د ملکيت د لرلو، دراکري ورکري،
اخيستلوا او خرڅولو، د تولو اسلامي
عَقدُونُوا تِپُونُونُودْ كولو، د زده کري او
ښوونې حق لري، په داسي بنه چې د
اسلامي شريعت له اصولو سره مغایرت
او مخالفت ونه لري، بلکي علم او پوهنه تر
يوې تاکلي اندازې په نراوښې دواړو
برابر فرض عين دي، چې که یې ترلاسه نه
کري، گناه بلل کيري.

په دېرو مواردو کې، اسلام نراونې سخنچي
دواړو ته برابر حقوق تاکلې دي او خينې
دامې موارد هم شته دي، چې د فطري
خانګړتیاوه په اساس، د سخنچو اونارنه وو
لپاره پې، جلا جلا احکام تاکل شوي دي.
دا یوازې د اسلام مقدس دین دی، چې
ښځی ته د هفه خه حکم کوي، چې د هفه

چې پردي لاسونه، ژې او سترګي د هغې
خوانه کړي شي.

- کله چې واده کېږي، د الله تعالى په پاک
کلام سره يې، نکاح توله کېږي او له خپل
خاوند سره يې، الهي پیمان رامنځته کېږي.
هغه د خپل مېړه په کورکې د عزت ژوند
ټېروي، مېړه يې په دې مکلف دي، چې د هغې
درناوی وکړي، د بنه سلوک اوښک چلن
تکلاړه ورسه خپله کېږي، له هر دول زیان او
ستونزې خڅه يې وساتي او اړتیاوې يې
ورپوره کېږي.

- کله چې د مور مقام خپل کري، د هغې د اطاعت او ورسره د احسان کولو حق، د الله تعالي له حق سره نښتی وي. د هغې نافرمانی او خورونه، له شرك او په زمکه کې د فساد له خپرولو سره بر ابروي.

- که هغه د یو چا خور شي، نونارينه
ورسره په خپلولي پاللو او صله رحمي کولو
مکلّف گرخول شوي. همدارنکه د هغې د
چارو مسئوليت او سرپرستي هم وړې غاړه
وې.

که هفه خاله وي، د مور مقام ورکول کيري،
چې د مور غوندي به احسان او بېگنې
ورسره کيري، خپلولي به يې پالل کيري.
که انا، نيا يا جده وي، په عمر کي مشره
شي، نود اولادونو، لمسيانو او تولو
خپلوا نو په وړاندې يې قدر زيات شي، په
زياته مينه او احترام د هغې خبروته غور
نيسي، مشوري او لارسوونې يې په پام کې
نيسي، دید او نظرې شاته نه غورخوي، زره
سوی او ترحم ورباندي کوي.

- که هغه د یو چا گاوندي نه وي، نو په
تولو مسلمانانو پي د اسلام عمومي حقوق
واجبيبري، مرسته به ورسره کوي، ورته د
زيان رسولو مخنيوي به يې کوي او خپل
نظرونه او کتل به ورڅخه ايساروي. تر
اوسيه پوري، اسلامي تولنو کي، د مسلماني
ښجي دا حقوق تردېره خوندي دي، چې

بسخه په اسلام کي د نارينه په شان، د ملکيت د لرلو، دراکري ورکري، اخيسيلو او خرخولو، د تولو اسلامي عَقْدُونُوا وَتَرْوِنُونُوا كولو، د زده کري او بشووني حق لري، په داسي بنېه چي د اسلامي شريعت له اصولو سره مغایرت او مخالفت ونه لري، بلکي علم او پوهنه تريوي تاکلي اندازې په نراو بشئي دواړو بر ابرفرض عين دی، چي که په ترلاسه نه کري، ګناه بلکي بري.

او سينكار د بشئي کارې دلو، شرلونو او د بولهومي په لومو کي، د بشئي د لوې دلو مانع دي.

هرکله چي د بشئي پام د خان سينكار ولوته د خپل خاوند د خوشحاله کولو لپاره وي، الله تعالى ته، د هفې د قربت لامل کري. يو خلې له رسول الله ﷺ خخه، تر تولود غوري بشئي په اړه پونسته وشوه، هفه مبارک په خواب کي و فرمالي: **{الَّذِي تَسْرُّهُ إِذَا نَظَرَ، وَتُطْبِعُهُ إِذَا أَمْرَ، وَلَا تُخَالِفُهُ فِيمَا يَكُرُّهُ فِي نَفْسِهَا وَمَالِهِ}** (مسند أحمد).

ثباوه: تر تولو غوره بشئه هفه خوک ده، چي کله په خاوند ورته وکوري، د هفه د خوبني لامله شي او کله چي خاوند ورته امر کوي هفه پي مني او د هفې د خان او مال په بورخه کي، خه چي د خاوند نه خوبسيوري، مخالفت ورسره نه کوي.

مسلماني بشئي او جونې مخکي له دې، چي د سينكار او جامو په اړه پېښه وکري، بايد د هغود او وندو احکامو ارزونه، خپنې ترسره او په اړه دې پي پونسته وکري، بالخصوص اوسمهال، چي ناواره عملونه خپاره شوي، پي ديني دود شوي، د جامو اغوستلو، د بشئانو د سينكار ولو، سينكار

نه دې خوبن کري: **{وَلَنْ يَضْرِبَ خَيَارُكُمْ}** (المستدرک على الصحيحين). د اسلامي شريعت په چوکات کي، دا دول وهل یوازي د تأديب او اصلاح بنېه لري، نه د بشئي سپکاوي. د شريعت په چوکات کي د بشئي د وهلو، یوازي هفه خوک مخالفت کولاي شي، چي د شريعت او د هفه د حکمتونو په اړه بشپړ معلومات نه لري يا هغوي چي د عناد لاره په غوره کري وي.

د بشئي حجاب

اسلام، حجاب د بشئي د محدوديت او جبس لپاره نه، بلکي د هفې د پت او عزت د ساتنې په موخه، د حجاب سپارښتنه کوي. اسلام هېڅکله د بشئي د جبس او د هفې د ورتياوود له منځه ورلوا او یا بشكته راوستلو بااندي خوبن نه دې، بلکي د عفت په پام کي نیولو او د حرمت په ساتنو سره، هفې ته په تولنه کي دکدوون حق ورکري دي.

حقیقت دا دې، چي حجاب د هغوبې لارو نارينه وود محدوديت لامل دي، چي په خلاص لاس او بې حده ناورو کټوا خيسيلو په لته کي وي، له دې دې د بشئو ساتنه د حجاب موخه ده.

همدارنګه پوهېږو، چي د بشکوله طبعي خانکړتیا او وڅخه دا هم دي، چي هغوي خپل ظاهر، سينكار او بشایسته ته دېره پا ملنې کوي او دا خانکړتیا یې له ماشومتوبه ورسره مل وي.

الله تعالى فرمائي:

{أَوْمَنْ يُنَشَّأُ فِي الْجُلْنَةِ وَهُوَ فِي الْخَصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ}. (الزخرف: ۱۸).

ثباوه: آيا هغه خوک چي په کانه (بشایست) کي پالل کېږي او بحث او مجادله کي (د شرم او حیا له امله) نه شي کولاي خپله موخه بنې بشکاره وو اي (د خدائ او لاد دې کنې) !؟

د بشئي د ساتنې او مصونیت لپاره، له حجاب، پردیو او نامحرمو ته دې بشایست

- اسلام، له مېرمې سره په بنېه دول ژوند کول، د نارينه لپاره یواختياري کارنه دی گرخولاي، چې که په خوبنې وي، ترسره کوي به پي او که په خوبنې نه وي، نه به پي کوي، بلکي هفه په واچې کنېلای او هغوي پې پري مکلف کري دي، الله تعالى نارينه وو ته حکم کوي او فرمائي:

{وَعَاصِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرْهُتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرُفُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا} (النساء: ۱۹).

ثباوه: او تاسې له هغوي (بشئو) سره بنې چلند کوي، نوکه بدې موایسبدې (نو صبروکري)، کبدای شي یوڅه به ستاسو خوبن نه وي، خوالله به دېر خير پکې واچووي

او رسول الله ﷺ فرمائي: **{لَا يَجِدُ أَحَدُكُمْ أَمْرَأَتُهُ جَلْدَ الْعَبْدِ، ثُمَّ يُجَامِعُهَا فِي أَخِرِ الْيَوْمِ}** (متفق عليه).

يعني: له تاسې دې یو خوک داسې نه کوي، چې خپله مېرمن د مرېي په خبرو هي او بیا د ورځي په پای کې ورسره کورواي کوي.

په دې حدیث شریف کي، د مرېي په خبرله وهلو خخه سخت وهل مراد دي او د (ثم) کلمې په راویلو سره، دا کارې له عقل خخه لري کنېلای، چې له یوې خوا دې بشئه وو هل شي او بیا دې ورسره کورواي هم وشي.

خود دې مطلب دا هم نه دي، چې د بشئي وهل بېخې ناروا دي، بلکي د مجبوریت په

حالت کي، مېره ته اجازه شته، چې د تأديب په خاطر خپله مېرمن، بې له

دې چې زيان ورته ورسوي، ووهی. دا وهل د وروستۍ وسیلې په توکه ورڅخه کاراخیستل کېږي، داسې چې د اصلاح نورې تولې هفه لاري، چې اسلامي شريعت تاکلي، کته ورنه کړي.

دا بې زيان اړونکي وهل، که خه هم جواز لري، خورسول الله ﷺ بېا هم

حقیقت کې عبادت اوالله شریعت پلي
کول دی، رسول الله ﷺ فرمایي:
{خَيْرُكُمْ خَيْرٌ لِّأَهْلِهِ، وَأَنَا خَيْرٌ لِّأَهْلِي} {سن الترمذی}.

ثباره: تاسوکی له تولو غوره هغه خوک
دی، چې له خپل کورنى سره، د بهه سلوک
خېشتن وي او زه خپل کورنى سره، له تاسي
غوره يم.

دا يوه لنډه ليکنه وه، چې اسلام کې د بىشى
عزت، کرامت او لور مقام د گوته کولو په
موخه وراني شو. لنديزې همدادي،
خومره چې مسلمانه بىشخه داسلام لورته
نژدي وي، هغومره به يې کرامت خوندي
وي او خومره چې د اسلام له دايري خخه
داندي پېنې غخوي، هغومره به يې کرامت
او شرف ته زيان رسپوري؛ ځکه خوزمونبر
خپل مسلمانو خويندو ته دا توصيه ده چې
په خپل مقدس دين باندي تېنکي پاتي شي
او دلوبىدېخ دندور و تراګبزې لاندي
رانشي. همدا راز خپل و هفو مسلمانو
ورونو ته، چې دلوبىدېخ نړۍ د فرهنگ په
سيوري کې لوی شوي دي، دا توصيه
کوو، چې له خپل خويندو، لونو او مېرمنو
او مېندو خخه پروني مه غورخو. که
افغان ولس د تاريخ په او بدوكې د عزت او
غيرت مقام کتلى دي، دا يې د اسلام په
مت کتلى دي. که مود اسلام جامه

و غورخوله، نوبیا به مو، الله تعالی
دې نکري، دنيا او آخرت دواړه
بايالي وي.

و آخر دعوا نا ان الحمد لله رب
العلمين، وصل اللهم وسلم على
نبينا محمد وعلى آله وصحبه
أجمعين.

«د بىشى له لمې خخه سرى معراج ته رسپور».
الأم مدرسه إذا أعددتها
أعدت شعباً طيب الأعراق

يعنى: موره فه مدرسه ده، چې هر کله دې
هغه چمتوکره، غوره ملت دې چمتوکري.
دارسي ادب د آسمان د خلانده ستوري
پروين اعتصامي په وینا:

چې پهلوان و چې سالک، چې زاهد و چې فقيه
شدند يکسره شاگرد اين دبیرستان
اگر فلاطن و سقراط، بوده اند بزرگ
بزرگ بوده پوستار خرد ايشان
به گاهواره مادر، به کودکي پس خفت
سپس به مكتب حکمت حکیم شدلقمان
همیشه دختر امروز مادر فرداست
ز مادر است میسر بزرگی پسوان
زنی که گوهر تعلیم و تربیت نخوید
فروخت گوهر عمر عزیز را ارزان

نوای مسلمانو مېرمنو! هغه مقام او
خای، چې د اسلام سېبېخلي دين درېښل، په
بنه توکه خان تري خبرکړي. ګران اسلام،
کوم عزت او کرامت چې تا ته ډالي کړي دي،
په سمه توکه يې و پېژنۍ. د دې مقدس دين په
لارښوونو عمل وکړه او د هفو پرېښت خپل
اولادونه وروزئ. د الله (جل جلاله) لوري ته،
د بلني او د المي دين د ابلاغ په لاره کې، له
خپل و هخو مه لاس په سر کېږي.

دا مقاله چې کېدای شي مطالب يې
ستاسو پرپوهې او معلوماتو کوم خه ورزیات
نه کړي، خوتاسو ته د خینو هفو توکود یاد
ساتلويادونه کوي، چې ستاسو د نېکمرغې او
د تولنې د پاكی لامل ګرځي؛ ځکه تولې سېبکې،
پاكی، لوی او پوهې ستاسو له پاك او روښانه
وجود خخه سرجينه اخلي.

ای مسلمانو ورنو! د خپل مېرمنو په ارزښت
خپل خانونه خبرکړي او له هفوی سره بنه
سلوک او نېټ چلن وکړي، داسې نېټ چلن په

توكو او د نورو اصطلاح کانو چې بىشى يې
په دې برخه کې کاروي، د مدلون او ورنه
دې بشوی دي.

زمور دې منان همدا غواړي، چې د
زهړجنو او دروغو تبليغاتوله لاري، زمود
ښئي او پېغلي بې حیا اي او برېښد توب به
وهڅو.

هغه خه چې ما په دېرو اسلامي تولنو او
دېرو هبادونو، لکه: ايران، پاکستان،
بنګلاديش، عربی متعدد اماراتو، سعودي
عربستان، مصر، دهند اسلامي تولني،
ترکيې، تاجکستان او افغانستان کې
ليدلي، دردونکي او له تې خخه لېږي دي،
خوهيله مند يم چې د الله (جل جلاله) په
توفيق سره، بېرته په و اقعي توکه اسلام
ته ورو ګرخوا پرديني احکامو د بشپر
تېنکار احساس، زمود مسلمانو بېخوا او
نارينه ووپه وجود کې رامنځته شي.

بې حجابي په اسلامي تولنو کې تر تولو
ناوره عمل او دردونکي فاجعه ده، چې زمود
مسلمانانو بې شمېره زخمونه نورهم
ورزباتوي.

همدارنکه د یادونې ورده، چې زمود
دې منانو د خینورسنيو، له دروغوا او
زهړجنو تبليغاتوله لاري، بېخه په اسلام
کې په بند کې د یوه بندې په توکه بشودلي
. د.

له همدي امله، مخکې له دې چې د اسلام
په وسیله د بىشى پرېښېري آزادي خبرې
وکړو، لازمه ده چې له اسلام خخه مخکې
په پخوانيو ملتونو کې، د بىشى پرتولنيز
ارزښت او مقام باندي پوه شو، خو
وکولاي شو، د هغه مقام او ارزښت په
هکله په بنه دول پوه شو، چې بىشى ته
اسلام بېښل.

ځکه د بىشى حقوقه او مقام، په اسلامي
شریعت او اسلامي تولنه کې، دېرلورد او
اغښناک دي. چا پرڅای خبره کړي، چې:

حقوق اسیر در اسلام

و قوانین بشر دوستانه

مولوی عبدالعزیز

قسمت: اول

مردهای جنگجو مسلح کفار و مشرکین است که در جریان جنگ و یا بعد از جنگ زنده به دست نیروهای مسلمان و یا از افراد مسلح مجاهدین به دست نیروی های مخالف گیر می آیند می باشد.

۲- سی: اصطلاحاً در مورد زنان و اطفال کفار که در جریان جنگ و یا بعد از آن به دست مجاهدین می افتد، به کار برده می شود.):^(۱)

۳- اسیر در قوانین وضعی: اسیر عبارت است از اعضای نیروهای مسلح طرفین (جنگ و منازعه) و افراد نظامی و گروهای داوطلب که جزء این نیروهای مسلح می باشند.^(۲)

حقوق اسیران

مطابق نظر جمهور فقهای اسلامی، حق تضمیم نهایی در مورد اسیران جنگی، به خلیفه و یا امیر دولت اسلامی می باشد.

۱- قتل اسیر.

۲- غلام قراردادن اسیر.

۳- آزاد نمودن اسیر بدون عوض مالی وغیره...

به قدر امکان بررسی می نمایم:

۱/ اسیر: در لغت: اسیر مثل کلمه امیر، به معنی "مأسور" بسته شده به زنجیر و زولانه می باشد، زیرا عادت جنگ جویان چنین بود که شخص مخالف خود را وقتی که دستگیر می نمودند به شدت به زنجیر و زولانه بسته می نمودند و استعمال اسیر در مورد شخصی که از طرف دشمن دستگیر می شود برابر است که به زنجیر و زولانه بسته شود و یا نه نیز به کار برده می شود، جمع اسیر "اسری و اسارت" است.

صداق آن چنانچه در قرآن کریم آمده:

﴿مَنْ حَلَقَنَّهُمْ وَسَدَّدَنَّا أَشْرَهُمْ ...﴾

الإنسان: ۲۸

ترجمه: «ما آنها را آفریدیم و پیوند (مفاصل) شان را محکم کردیم.» یعنی بسته نمودیم دستهای ایشان را همانا عده ای زیادی را قتل نمودیم.. پس هر شخصی که به زور از طرف افراد مخالف وی محبوس گردد اسیر گفته میشود.

اسیر در اصطلاح فقهاء: اسیر عبارت از اسیر مقایسوی از منظر علمی

اسلام دینی است که برای هدایت بشریت از جانب الله متعال انتخاب و برگزیده شده است، اکراه در این دین و عقیده منع گردیده، اساس مبارزه فکری برای پذیرفتن اسلام از منهج دعوت و تبیلخ بدون جبر و اکراه جزء اساسی مهم دعوت اسلامی را تشکیل می دهد اسلام عزیز در مورد قربانیان و اسیران جنگی نیز قیودی وضع کرده که تا هنوز بشریت بعد از صدها سال به فلسفه و حکمت بعضی آنها آگاهی کامل حاصل نه کرده است.

اسلام قیود و شروطی را در موارد جنگ و نزاعات مسلحانه وضع و مراعات آن را ضروری دانسته تا مشکلات و خطرات و آسیب

های ناشی از جنگ را به اقل درجه آن تقلیل بخشد. تباشد کسانی که مستقیم در جنگ درگیر و دخیل نیستند مورد توجه و رعایت جانبین مخاصمه قرار گیرند. با استفاده از فرست

عده ای از قوانین شرعی و قوانین مدنی حاکم بر جهان را طور مقایسوی از منظر علمی

۴- آیا اسیر از جمله سران قوم است و رهاسدنش به نفع مسلمین است و یا خیر؟

۵- آیا مسلمین به مال و تعویض مالی ضرورت دارند؟

۳- دیدگاه مذهب مالکیه: در باره اسیر بدین باورند که قبل از تقسیم مال غنیمت زعیم مسلمین مطابق مصلحتی که برای مسلمین درک می‌کند اختیاردارد که یکی از پنج عمل را انجام دهد:

قتل اسیر، برده نمودن، احسان به وی، تعویض مالی و بالآخره تعیین جزیه بالای آن. «۵»

سبی: طوری که در فوق مختصرًا اشاره گردید در فقه اسلامی برای هر کدام از اسیر و سبی، احکام جداگانه ذکر شده است برای معلومات بیشتر به کتاب های مذاهب اسلامی مراجعه گردد.

۴- دیدگاه محدوده ای از فقهای اسلامی: در مورد اسیر برخی می‌گویند که بعد از ختم جنگ امیر دولت اسلامی صرف صلاحیت اجرای دو امر را دارا می باشد:

۱- اسیر در مقابل اسیر مسلمان تعویض گردد.

۲- اسیر، بدون هیچ نوع پول و تعویض مالی رها گردد.

این نظر حسن بصری، سعید بن جبیر و عطاء که از فقهای معروف تابعین می باشند.

حسن بن محمد تیمی در این باره اجماع صحابه را نقل نموده است و روایتی که بعداً از

ابن عمر نقل می شود، همین نظر را تقویه می کند؛ زیرا رسول اکرم در جریان جنگهای متند و متعدد خود

که همراه مشرکین داشتند، جز

دیدگاه جمهور علمای حنفی:

آزادی اسیر را بدون مبادله و یا تعویض مالی درست نمی دانند زیرا آزادی اسیر بدون تعویض به احتمال قوی سبب پیوستن آن به دشمن و مسبب تشدید، تقویه صف دشمن و ادامه جنگ می گردد، بنابر این رهایی آنها بدون مبادله جایز نیست.

دیدگاه امام محمد:

ایشان بدین باور اند که آزادی بعضی اسیران جایز می باشد، در صورتی که زعیم و امیر دولت اسلامی آن را به مصلحت مسلمین پندارند، بنابر فعل رسول اکرم که تمامه بن اثال را بدون کدام تعویض مالی رها نمود. «۶»

۲- دیدگاه سایر مذاهیه: {شافعیها، حنبلیها، شیعه امامیه، شیعه زیدیه و ظاهریه}: ایشان بدین باور اند که زعیم مسلمین و یا نائب آن حق دارد یکی ازین چهار امر را که به صلاح مسلمین پندانند بعد از تعمق و درک صلاح مسلمین عمل نماید: قتل اسیر، برده قرار دادن ، تعویض مالی و تبادله در مقابل اسیر مسلمان نه به خواهشات و نظر شخصی خویش، اما در صورت عدم درک صلاح مسلمین بر آزادی اسراء، باید تا یک مدت لازمه اسیران را در حبس نگاه دارد تا بهتر بتواند تصمیم بگیرد و مصلحت مسلمین در مورد اسیران را در محورهای آتی جستجو نماید:

۱- آیا اسیر قدر تمند است و به مسلمین ضرر زیاد رسانده می تواند و یا خیر؟

۲- آیا اسیر خیانت پیشه است و یا به عهد خود وفا می کند؟

۳- آیا به اسیر احسان شود امید مسلمان شدنش است و یا خیر؟

۴- آزاد نمودن اسیر در مقابل تعویض مالی .

۵- تبادله اسیر به عوض اسیر مسلمان. (موضوع به زودی شرح می شود)

تفصیل موضوع مطابق توضیحات فقهاء:

نظریه دیدگاه اکثربیت فقهاء امر "اسیر" به امام و زعیم مسلمانان تعلق می گیرد آنچه مصلحت جامعه اسلامی باشد انجام میدهد و دیگر فقهاء مذاهیب مطابق اجتهادات خویش، مصالح و دایرۀ صلاحیت زعیم و امیر اسلامی را بیان نموده اند که، در چوکات آن مصلحت مسلمین را فکر نموده امور ذیل را مطابق اجتهاد به دست آمده اختیار نموده اند.

۱- دیدگاه فقهاء حنفی: زعیم دولت اسلامی اختیار دارد که یکی از این سه امر را انتخاب کند: قتل اسیر، برده قرار دادن، و آزاد ساختن آنها از طرف مسلمین.

در یک روایت مشهور از امام ابوحنیفه مبادله و یا آزادی اسیر در بدل مال جایز نیست، اما صاحبین ابوحنیفه قول دوم را نقل نموده اند: آزادی اسیر در بدل مال در وقتی که مسلمین نیاز به آن داشته باشند و یا تبادله اسیران مسلمین در مقابل مال صورت گرفته باشد جایز می باشد (امام محمد در سیرالکبیر روایت جواز مبادله و تعویض اسیر را، از امام ابوحنیفه نقل قول داشته اند).

زیرا رسول اکرم یک اسیر کافر را در عوض دو اسیر مسلمان تبادله نمود، و نیز یک زن مشرک را در عوض تعدادی از اسیران مسلمین که در مکه محبوس بودند رها نمود: (عَنْ عُمَرَ بْنِ حُصَيْنِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَى رَجُلَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ بِرَجُلٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) «۳»

شکی نیست که احترام و اعزاز اسیر دشمن و رها نمودن اسیران بدون تعویض مالی و فدیه دادن، ارزش عظیم حسن اخلاق و حسن سلوک در اسلام را به نمایش می‌گذارد و بسا اوقات اثر عظیم در روح و روان مخالفین سرسخت اسلام داشته و سبب مسلمان شدن عده‌ای کثیری از مشرکین گردیده است.

می‌داندا، رسول اکرم ﷺ وی را به همین طریقه در (۳) روز پیغمبر می‌خواست در حالیکه سه روز گذشت و هر روز از او می‌پرسید و ایشان عین جواب را ارایه می‌نمودند، رسول اکرم ﷺ روز سوم فرمود: تمامه را رها کنید سپس تمامه به باغ خرمایی که نزدیک مسجد بود رفته غسل نموده و در مسجد نبوی نزد رسول اکرم ﷺ آمده کلمه شهادتین را خوانده ایمان آورده... و ایمانش مخلصانه بود،^{۷۷}) این روش نرمی و عطوفت که در مقابل "ثمامه بن أثال" صورت گرفت اثر مثبت گذاشت و در میلان قلبی مردی که فرد عادی نبود، بلکه او رئیس قبیله و قوم خود بود، و اسلام آن اسلام از روی تقدیه و خوف برخودش نبود، بلکه از برخورد مسالمت آمیز و عطوفت و نرمی که در مقابل او صورت گرفت نشأت نموده بود، حسن معامله که همراه او صورت گرفت تاثیر عظیم بالایش نموده و سبب هدایت ایشان گردید.

- دختر حاتم طایی وقتی که اسیر شده بود، همراه با جمعی از مردان، زنان و اطفال دیگری که از قومش بودند در محوطه یکی از باغ‌های

اسیر را به قتل برسان، ابن عمر در جوابش گفت: ما به قتل اسیر مأمور نشده ایم، زیرا اللہ ﷺ فرموده است: یا احسان به اسیر شود (آزاد شدن بدون قید و شرط) و یا تعویض مالی در مقابل آزاد نمودن اسیر صورت گیرد.

یعنی بعد از اسارت صرف دو حکم وجود دارد: احسان و تعویض مالی، زیرا اللہ ﷺ در آیه امر و یا اجازه قتل را برای مسلمانان ذکر نکرده است.

شکی نیست که احترام و اعزاز اسیر دشمن و رها نمودن اسیران بدون تعویض مالی و فدیه دادن، ارزش عظیم حسن اخلاق و حسن سلوک در اسلام را به نمایش می‌گذارد و بسا اوقات اثر عظیم در روح و روان مخالفین سرسخت اسلام داشته و سبب مسلمان سرسخت اسلام داشته و سبب مسلمان شدم عده‌ای کثیری از مشرکین شدن عده‌ای که واقعه ثمامه بن أثال، گردیده است که، واقعه ثمامه بن أثال، ابو عزة جهمی شاعر، أبی العاص بن ربيع، و مطلب بن حنطب، و دختر حاتم طایی و دیگر وقایع که در تاریخ اسلام به وقوع پیوسته نمونه های واضح آن می باشد که به نقل چند واقعه اکتفاء می کنیم:

ابو هریره رض روایت می‌کند که رسول اکرم ﷺ عده‌ای از مجاهدین را به طرف نجد فرستاد ایشان یکی از سران قبیله نجد - به اسم - ثمامه بن أثال را دستگیر و با خود به مدینه آورده و در یک ستون از ستون های مسجد نبوی آن را بستند، رسول اکرم ﷺ بیرون شد و او را دید و فرمود: ای ثمامه چطور و چه حال داری؟، گفت: خوب هستم و خبر خیریت دارم: ای محمد! اگر مرا بکشی شخص صاحب حیثیت و وقار را کشته ای، اگر به من احسان نمایی احسان به کسی کرده ای که قدر آن را

تعداد انگشت شماری از سران مشرکین ظالم دیگر کسی را به قتل نه رسانید، روی این منظور می‌توان گفت: که قتل آنها را به حسب تعبیرات فعلی قوانین بین المللی، مجرمین جنگ نامید که قوانین فعلی، اکثر دول کفری نیز قتل همچون اشخاص را مجاز میداند.

مطابق قول این بزرگان: قتل اسیر به طور مطلق، حتی ذریعه امر زعیم دولت اسلامی نیز مجاز نیست، البته قتل اسیری که مرتکب جرایم جنگی و مخالفتهای شدید علیه اسلام و مسلمین باشد، به طور مجازات عقوبات وی به قتل جایز است که در موارد خاصی است که از رسول اکرم ﷺ در قتل اسیر روایت گردیده که امر به قتل عده‌ای محدود از اسیران دادند که شامل مطلب حکم فوق بوده اند که آنها به اصطلاح فعلی مرتکب خیانت و جرایم جنگی گردیده بودند، بنابر این قتل اسیر را در غیر مورد خاص، تحت هر عنوان و نام و دلایلی که باشد مکروه و حرام می‌دانند.

در اثری که از ابن عمر رض روایت شده: قتل اسیر را ناجایز و مخالف نص

صریح قرآن کریم دانسته: (جاء الحجاج بأسير مكبل إلى عبد الله بن عمر رض ، فقال له: قم يا عبد الله بن عمر فاقتله . فقال رض ابن عمر: ما بهذه أمرا ، فإن الله يقول: "إِنَّمَا مَنْ بَعْدُ وَ إِمَّا فَدَاء" أَيْ بَعْدَ الْأَسْرِ ، فَلَمْ يذَكُر القتل ، وَ إِنَّمَا ذَكَرَ الْمَنْ أَوْ الْفَدَاء)^{۷۸}

توجه: «حجاج بن یوسف همراه اسیری که زولانه شده بود نزد ابن عمر رض آمده برای ابن عمر گفت: برخیز و این

دارد که تصمیم نهایی به فرد اول که زعیم دولت اسلامی و اهل شوراست، تعلق دارد.
اما در باره برده داری و برده گرفتن اسیران توضیحات بیشتر خواهد آمد.

ادامه دارد ...

ماخذ:

- ١- طبلة الطلبة في الاصطلاحات الفقهية: /١-الفقة الاسلامي: ٨،٦١-٢٣٦ مختار الصاحب: /١-١٦- لسان العرب: ٤/١٩-تاج العروس: ٥٠/١٠
- ٢- (ماده: ٤٤)، پروتوکولهای علاوه شده بر مبنایهای زنیو: ١٩٤٩. م.
- ٣- (رقم: ١٥٩٨، و شیخ آلسانی نیز حدیث را تصحیح نمود است- مسنند احمد: ٦١/٣٣، رقم: ١٩٨٢٧ و حدیث تبادله زن مشرک به عوض اسرائی مسلمین در صحیح مسلم تخریج شده است: رقم: ١٧٥٥)
- ٤- (بدائع الصنائع: ٧/١١٩- شرح سیرالکبیر: ١٥٨٧ الى: ١٦٨٩- الفقة الاسلامي و ادلته: ٥٩١٠/٨)
- ٥- (الفقة الاسلامي و ادلته: ٨/٦٤- الموسوعة الفقهية الكويتية: ٤/٢٠٠)
- ٦- مصنف ابن ابی شیبة: ٦/٤٩٨، رقم: ٣٣٢٧١- الموسوعة الفقهية الكويتية: ٤/٢٠١- أبو بکر محمد بن إبراهيم بن السندر النیشاپوری: الأوسط في السنن والإجماع والاختلاف: ١١/٢٣١- محمدابن الحسن: ٣/٢٠١- أبو جعفر طحاوی: مختصر اختلاف العلماء: ٣/٤٧٩).
- ٧- بخاری: ١/٣٦٦، رقم: ٤٣٧٢- مسلم: ٣/١٣٨٧، رقم: ١٧٦٤- حسین بن عودة العوايشة: الفقة الميسر: ٧/٢٣١- (الإفاق في مسائل الإجماع: ٣٤٨/١- الفقه الميسر في ضوء الكتاب والسنة: ٤/٢٠٤- فقة السنة: ٢/٦٨٥).
- ٨- ذهی: تاريخ الإسلام: ٢/٦٨٧- على صلابی: السیرۃ التیوبیة: ١/٨٠٥.
- ٩- (مطابق روایت بخاری) .
- ١٠- الفقة الاسلامي و ادلته: ٨/٥٩١٧.

هستید یا ایمان بیاورید و یا مکه را ترک نموده جای دیگر بروید، و بعداً در زمان عمر ﷺ وقتی کشور فارس (ایران) فتح گردید با صحابه ﷺ مشوره نموده عده ای بر این نظر بودند که همه دار و ندار "ایران" میان مجاهدین توزیع و تقسیم گردد، عمر ﷺ به آن مخالفت نموده و کسی را از افراد ملکی را به حیث اسیر نگرفته و غلام و برده قرار نداد، بلکه زمین و املکات آن سر زمین را نزد صاحبان اصلی آن کمافی سابق گذاشته و مالیه ای به نام خراج بالای شان وضع نمودند، و این فیصله به محضر بزرگان صاحب‌الله ﷺ بود که بعد از جر و بحث های همه جانبیه تمام برآن اتفاق نظر نمودند، و عملکرد همه خلفاء و فاتحان اسلامی مطابق فیصله تاریخی عمر ﷺ بوده که

تاریخ شاهد آن است). «١٠»

طوریکه واضح گردید که تصمیم در مورد سرنوشت اسیران، تعلق به مصلحت علیای دولت اسلامی دارد و کدام نص صریح، در مورد اسیران که در همه جا و همه حالات به صورت یکسان قابل تطبیق باشد. در اسلام جای وجود ندارد، و نظریات فقهاء اسلامی اجتهادی است، در همچون موارد هر آنچه را دولت اسلامی به مصلحت اسلام و مسلمین بداند حق دارد مطابق آن تصمیم اتخاذ و فیصله نماید.

روی همین ملحوظ ما می بینیم که رسول اکرم ﷺ در جنگ بدر در باره اسیران متفاوت عمل و حکم نمودند و در مواردی فدیه را قبول نمودند، و عده ای را بدون تعویض رها داشتند؛ اما در فتح مکه همه مشرکین قریش را که دشمنان اصلی اسلام و مسلمین بودند، به طور دسته جمعی آزاد نمودند و حتی مستقیم آن ها را به اسلام دعوت هم نکردند، البته همه این موارد دلیل بر آن مدینه تحت نظارت و نگاهداری می شدند، زمانی که رسول اکرم ﷺ از پیش روی ایشان می گذشتند دختر حاتم طائی خود را به رسول الله - معرفی نمودند، رسول اکرم ﷺ به دختر حاتم طائی اطمینان دادند و گفتند: هنگامی که مردمان مطمئن از قومت پیدا شود شما را به نزد قومت میفرستم لهدا چند روز با عزت و احترام او را در مدینه نگاه داشتند سپس برایش لباس و مواد غذایی که برای سفرش به قدر مناسب تا رسیدن منطقه خودش ضروری بود، برایش تهیه نمودند و او را همراه با جمعی از مردمان قومش به عزت و احترام به خانواده اش واپس فرستادند). «٨»

آزاد نمودن محترمانه، دختر حاتم طائی اولاً سبب اسلام خود وی و بعداً سبب اسلام عده بن حاتم طائی و دیگر افراد قبیله به رضا و رغبت خود شان به اسلام گردیده که ایشان بعد از مسلمان شدن خدمات فراموش ناشدنی را به اسلام و مسلمین به قدر لازم که توقع می رفت نمودند.

به طور متواتر ثابت است که، رسول اکرم ﷺ در جنگ بدر، عده ای از اسیران را به طور احسان از جمله: ابو عزة جمحی شاعر، أبي العاص بن ربيع، و مطلب بن حنطرب را، آزاد نمود و در بابت اسیران فدیه را قبول نمودند و نیز فرمود: «٩» اگر معظم بن عده زنده می بود و در مورد آزادی این خبیثان سفارش می کرد، یقیناً به سفارش همه را آزاد می نمودم «و در فتح مکه رسول الله ﷺ برای مشرکین قریش فرمود: (اذهبوا فأنتم الطلقاء): شما آزاد

اهمیت بهداشت در اسلام

استاد امرالله عارفی

تجلب التیسیر» «سختی، راحتی و آسانی را می‌طلبد» و فروع آن به روشنی درک می‌شود. از سوی دیگر چون انجام مقدمات واجب نیز واجب شمرده می‌شود.

[المغربی، عبدالرحمان بن جاد اللہ؛ ۱۴۱۸ ج ۱: ص ۲۱۰ و ابن عبدالسلام، امام عَزَّالِّین؛ ۱۹۹۹ ج ۲: ص ۱۳۳]

بنابر این، رعایت اصول بهداشتی برای پیش‌گیری از بیماری‌ها و هم‌چنین درمان بیماری‌ها که مقدمه‌ی حفظ جان هستند، واجب است.

قرآن کریم که اولین مصدر تشریع احکام است در آیات زیر توجه کامل را به پاکیزگی معطوف داشته است:

﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْتَّوَبَّينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ﴾
البقرة: ۲۲۲

ترجمه: «بی‌گمان خداوند توبه کاران و پاکان را دوست می‌دارد».

(﴿وَتَبَّأْبَكَ فَطَهَرَ﴾) (مدثر: ۴)

ترجمه: «و جامه‌ی خویش را پاکیزه دار». (﴿وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهِرُوا﴾) (ملدہ: ۶)

ترجمه: «و اگر جُنُب بودید خود را بشویید».

﴿لَيَتَأْتِيَهَا الْذَّيْكَ أَمَّنْ أَنِ اتَّقْتَمَ إِلَى الصَّلَوةِ فَأَغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْأَرْفَاقِ وَأَمْسِكُوْرَءُ وَسِكْمَ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنَ﴾
المائدہ: ۶

مثال در سال ۱۹۶۲ کابینه‌ی دولت فرانسه فقط برای مبارزه با سیفیلیس بودجه‌ای معادل شش میلیون فرانک اختصاص داد. اخیراً کوفی عنان دبیر کل سازمان ملل متحد اعلام کرد برای مبارزه با ایدز سالانه ۵ میلیارد دلار هزینه لازم است (روزنامه‌ی جامجم؛ شماره‌ی ۲۵۹).

در جهان بینی اسلام، خلقت آدمی نه تنها بی‌هدف نیست بلکه انسان اشرف مخلوقات و شاهکار خلقت معرفی شده است و حیات بشر در مسیر هدف خلقت بسیار ارزشمند و حفظ آن از واجبات شرعی است؛ آن چنان که از آیه

﴿وَلَا تُلْقُوا يَأْتِيَكُمْ إِلَى الْهَنَاكَةَ﴾
البقرة: ۱۹۵

ترجمه: «خود را با دست خویش به هلاکت نیفگنید».

اهمیت و اولویت این واجب در مقایسه با سایر احکام، آن قدر مورد توجه شارع است که اگر بقای آدمی منحصر به بهره‌گیری از یک حرام در شرایط اضطراری باشد، نه تنها استفاده از آن حرام مباح است بلکه واجب هم می‌باشد؛ این مطلب در آیات ۷۸ سوره‌ی حج، آیات ۱۸۵ و ۲۸۶ بقره، ۱۱۹ آنعام و قاعده‌ی فقهی «المشقة

اسلام دین فطرت پاک بشری است و هر کس که از فطرتی سالم برخوردار باشد به پاکیزگی علاقه‌مند و از پلیدی متنفر است. بر این اساس اسلام توجه کاملی به پاکیزگی نموده است تا آنجا که می‌توان گفت؛ هیچ کدام از شریعت‌های آسمانی و مکاتب بشری به اندازه‌ی اسلام به پاکی و نظافت توجه نکرده‌اند.

و بشر قرن بیست و یکم با وجود همه‌ی پیشرفت‌ها و تکنولوژی‌هاییش برنامه‌ای مدون برای بهداشت و تندرستی ارائه ننموده است و به علت عدم وجود ضمانت اجرایی برای انجام دستورات بهداشتی هر روز بلاسی خانمان‌سوز و دردی لاعلاج به لیست

بیماری‌های مرگ‌آور که نتیجه‌ی مدرنیته و صنعت

هزینه‌های سرسام‌آور مبارزه با این بیماری‌ها و نیروهای انسانی مشغول در این راه از عوامل مؤثر در عدم پیشرفت و توجه کشورهای توسعه یافته و سازمان‌های بین‌المللی به مشکلات و کمبودهای ملل عقب مانده است؛ به عنوان

سلامتی را از بزرگترین نعمت‌های فراموش شده معرفی می‌فرماید؛ ابو هریره^{رض} از پیامبر^{صلی الله علیه و آله و آله و آله و آلمع} نقل می‌کند که فرموده‌اند: «يا عباس! سل الله العافية في الدنيا والآخرة»

«ای عباس! از خداوند سلامتی این جهان و جهان آخرت را بخواه.»

علمای مسلمان نیز علاوه بر تبلیغ و امر به اجرای دستورات بهداشتی اسلام، همواره در کنار علوم دینی به تعلیم و تعلم «طب النبی» در ابواب مجزای کتاب‌های حدیث و حتی کتاب‌هایی تحت همین عنوان کوشیده‌اند.

نظمی گنجوی کرامت علم فقه و طب و نزدیکی آن‌ها را این گونه بیان می‌کند:

در جدول این خط قیاسی
می‌کوش به خویشتن شناسی
تشریح نهاد خود در آموز
کاین معرفتی است خاطر افروز
پیغمبر گفت: «العلمُ علماً
علمُ الأديان وعلمُ الأبدان»^۰
در ناف دو علم بوی طیب است
و آن هر دو فقیه یا طبیب است
{کلیات نظامی؛ ۱۳۷۷؛ ص ۴۵۶}.

ماخذ:

برگرفته از کتاب تجلی حکمت در فلسفه‌ی پزشکی احکام - تألیف: محمد عزیز حسامی.

پژشکان عصر حاضر هم از آن‌ها غافل مانده‌اند، اسلام دستورالعمل‌هایی صریح و دقیق دارد که عقل بشری هنوز هم نتوانسته است توجیه منطقی و علمی درباره‌ی بسیاری از آن‌ها داشته باشد.

آن‌چه که باید در برخورد با این مسائل همواره در نظر داشت این است که این دستورات را پیامبر اکرم^{صلی الله علیه و آله و آله و آله و آلمع} از منبع وحی و از جانب خداوند علیمی که علم کامل او بر ذرات هستی احاطه دارد، دریافت کرده است، و در بیان صحت گفتارش خداوند می‌فرماید:

﴿وَمَا يَطِقُ عَنِ الْمُؤْمِنِ إِنَّهُ لَأَلِّا وَمَنْ يُوحِي﴾
(التجم: ۲ - ۴)

ترجمه: «و پیامبر^{صلی الله علیه و آله و آله و آله و آلمع} از روی هوا و هوس سخن نمی‌گوید، آن جز وحی و پیامی نیست که بر روی نازل می‌شود».

بنابر این، بهداشت اسلامی برخلاف بهداشت کلاسیک که ریشه در عقل و دانش نسبی بشری دارد، از وحی الهی و الهام سرچشمه می‌گیرد و مابین این دو علم فاصله‌ای بین نهایت وجود دارد:

﴿وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾
(اسراء / ۸۵).

ترجمه: «و جز دانش اندکی به شما داده نشده است».

اسلام پیشگیری از بیماری‌ها را بر درمان مقدم دانسته و آموزش بهداشت و پیش‌گیری را خود متقابل شده است؛ ولی کشف شیوه‌های درمان بیماری‌ها را به علم و دانش بشری واگذار نموده است!

قرآن کریم که خداوند آن را کتاب شفا معرفی فرموده است؛ دستورات متعددی در خصوص بهداشت فردی و اجتماعی و نیز راهنمایی‌های صریحی درباره‌ی میوه‌ها و غذاها را در خود دارد.

پیامبر اکرم^{صلی الله علیه و آله و آله و آله و آلمع} شرافت علم طب را در کنار علوم دینی گوش زد فرموده و

ترجمه: «ای مؤمنان! هنگامی که برای نماز پیا خواستید، صورت‌ها و دست‌های خود را همراه آرنجها بشویید، و سرهای خود را مسح کنید، و پاهای خود را همراه با قوزک‌های آن‌ها بشویید». (مائده / ۶).

پیامبر اکرم^{صلی الله علیه و آله و آله و آله و آلمع} در احادیث متعددی بر پاکیزگی و طهارت تأکید نموده است، که برای نمونه می‌توان به احادیث زیر اشاره کرد:

«حق لله على كل مسلم أن يغسل في كل سبعة أيام يوماً يغسل فيه رأسه و جسمه» (صحیح مسلم)

ترجمه: «بر هر مسلمانی لازم است که هر هفت روز یک بار سر و تمام بدنش را شستشو دهد».

«الظہور شطر الإيمان» «پاکیزگی نیمه‌ای از ایمان است».

«لولا أن أشقَّ عَلَى أَمْتَي لَأْمَرْتَهُم بالسوَاكَ عَنْ كُلِّ صَلَةٍ» «اگر به خاطر مشقت امتم نبود، دستور می‌دادم همراه تمامی نمازها مسواك بزنند».

«خمسٌ من الفطرة: الختان والإستحداد ونتف الإبط و تقليم الأظافر و قص الشارب»

ترجمه: «پنج خصلت در زمرة‌ی فطرت می‌باشد: ختنه کردن، تراشیدن موهای زهار، کندن موهای زیربغل، کوتاه کردن ناخن‌ها و سبیل»

وجوب احکامی مانند: وضو، غسل، پاکی لباس، و مکان نمازگزار، ختنه و مشروط نمودن صحّت عبادت بر انجام

این امور و استحباب مسواك کردن، عطرزدن، کوتاه کردن موهای ناخن گرفتن و موارد بسیار زیادی در انجام عادات روزانه نشانه‌ی توجه بیش از حد اسلام به رعایت مسائل بهداشتی در زندگی فردی و اجتماعی است.

در جزیی ترین مسائل که محققین و

په قرآن کریم کې

د وسطیت له اصطلاح سره خو شېپې

محمد ابراهیم منیب

دي صفت سره ستایلی دي خکه چې؛ (أَحَبُّ الْأَمْوَالِ إِلَى اللَّهِ أَوْسَطُهَا). الله تعالى ته تر تولو چارو وسط او میانه چارې محبوبې دی. او تأویل یې داسې دی چې وسط؛ عدل دی او همدا معنا د خیار(غوره والي) ده؛ خکه خیار د خلکو؛ عادل او معتدل د خلکو دي.

له حضرت ابن سعید رض نه روایت دی وايي؛ رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم و فرمایل: ((يَجِئُ نُوحٌ وَمَتْهُ فَيَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: هَلْ بَلَغْتَ؟ فَيَقُولُ: نَعَمْ أَيُّ رَبِّ، فَيَقُولُ لِمَتْهِ هَلْ بَلَغْتُكُمْ؟ فَيَقُولُونَ: لَا، مَا جَاءَنَا مِنْ نَبِيٍّ: فَيَقَالُ لِنُوحٍ: مَنْ يَشَهِدُ لَكَ؟ فَيَقُولُ: مُحَمَّدٌ وَمَتْهُ، قَالَ: وَذَلِكَ قَوْلُهُ: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أَمَّةً وَسَطًا﴾). قال: الوسط: العدل، فتدعون فتشهدون له بالبلغ ثم أشهدت عليكم)) [صحیح البخاری: كتاب: أحاديث الأنبياء صوات الله عليهم، باب: أنا أرسلنا نوحًا إلى قومه].

ثبارة: نوح صلی الله علیه و آله و سلم او دده امت به دقيامت په ورځائي، الله تعالى به ورته وايي: ایا تا خپل قوم ته تبليغ وکړ؟ هغه به وايي: هواي پروردګاره، بیا به الله تعالى دده قوم او امت ته وو ايي: ایا تاسوته یې تبليغ وکړ؟ دوي به وايي: نه، مورته کوم نې ندی راغلی. بیا به نوح صلی الله علیه و آله و سلم وویل شي: خوک د تا لپاره شاهدي وايي؟ هغه به وو ايي: محمد او امت یې، وویل: همدا ددي ایت مفہوم دی: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أَمَّةً وَسَطًا﴾ وايي: له

شہداء علی النَّاسِ وَيَكُونُ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا﴾ [البقرة: ۱۴۳].

ثبارة: او په همدې دول مورديو امت وسط (غوره امت) کرخولي یاست چې تاسې پر نږيوالو شاهدان او پېغمېبر پرتاسي شاهد اوسي.

امام طبری په خپل سند سره له حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم خخه ددي آیت په هکله نقل کري، وايي: له وسط امت نه مراد؛ عادل کرخول دي، لکه خنکه چې د ابن عباس رضي الله عنهما په تفسيرکي هم رانقل شوي، وايي: (جعلكم عدولا)؛ تاسوې عادلان کرخولي یې.

امام طبری وايي: الله تعالى دوي په وسط سره له دې وجي توصيف کري دي چې دوي د خپل دين په چاروکې متوسط او منخلاري دي؛ خکه دوي نه داسې افراط کوي لکه خنکه چې نصاراوو کري دي، یعنې حضرت عيسى صلی الله علیه و آله و سلم ته یې د خدائي درجه وکړي او نه داسې تفریط او تقصیر کوي، لکه خنکه چې ھودوکري ۋ، یعنې هفوی د الله تعالى په کتاب کې تغییر او بدلون را ووست، خپل انبیاء یې په ناحقه سره ووژل او د خپل رب تکذيب او کفران یې وکړي.

(تفسیر الطبری: ۲۲/۲).

خومندان بیا په دې هکله د وسط او اعتدال خاوندان دي، الله تعالى هم دوي په

وسط او ددي لفظ د مشتقاتو ماده په قرآن کريم چې خو خایه راغبې ده، چې په تولو خایونو کې ورنه د منخلار توب، اعتدال، خیروالي، غوره والي او میانه روی معناکانې اخیستل کېږي، لکه: الله تعالى فرمایي:

﴿حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَائِمِينَ﴾ [البقرة: ۲۳۸].

ثبارة: د خپلو لمونخونو ساتنه وکړي، په تیوه بیا د منځني (مازدېکر) د لمانځه او د الله په وراندي داسې په ویره او ادب و درېږي، لکه چې فرمان منونکي غلام درېږي.

او الله تعالى فرمایي: ﴿فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْمِنُ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ﴾ [المائدۃ: ۸۹].

ثبارة: د داسې قسمونو ماتولو) کفاره داده چې لسو مسکینانو ته له هفو منځنی درجی خورو خخن ورکړي چې تاسې په خپلې کورنې ته غلام آزاد کري.

همدارنکه الله تعالى فرمایي:

﴿قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلْمَ أَقْلَ لَكُمْ لَوْلَا سُسِّيُّونَ﴾ [القلم: ۲۸].

ثبارة: په هفو کې چې کوم یو تر تولو بشه سړۍ و هغه وویل: ما تاسې ته نه وو ویا چې تاسووې تسبیح (ان شاء الله) نه وايي.

او همدارنکه الله تعالى فرمایي:

﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أَمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا

ٿياره: پخوا چي تاسي ڪوم لوري (بيت المقدس) ته مخ اروه هغه موصرف ددي پسونوئي لپاره قبله ٽاڪلپي و هجي خوک د پيغمبر پيروري کوي (کعبې ته په مخ ارولوکي) او خوک په شا اوري، دا ڪار خود پرسخت ف، مکرد هفوکسانو لپاره هېنج سخت ثابت نشوچي د الله له لاري پسونوئي نه ٻي ڪتبه اخيستي وه.

وسط امت د حرڪت، خوخبنت، سعي او هخواتم دی:

وسط امت د کار، خوخبنت او په خمکه کي د انتشار او خورپيداو د خمکي د آبادي او رغوني امت دی، خودا سعي او هچي نشي کولاي چي اسلامي امت د الله تعالى له ذکراو عبادت خخه منع کري، الله تعالى فرمائي: **«وَحَبَّثُتْ مَا كُنْتُمْ فَوْلُوا وَجُوهُكُمْ شَطْرَهُ»** [البقرة: ١٤٤].

هدارنگه په خمکه کي د اسلامي امت خورپيل به دي معنا ندي چي دا امت دي هميشه د قبلي له لوري سره يوازي به لمانځه کي ترلي وي: بلکي قبلي ته د مسلمانانو متوجه کېدل په دي معنا دي چي انسان هميشه د الله تعالى لوري ته متوجه وي او پهه تولو عادي او عبادتي چاروکي د الله تعالى تعاليم او لارپسوني په نظرکي ونيسي.

نودا هغه امت دی چي د هرشي لپاره معيار او توازن په پام کي لري؛ څخه د وسطيي معنا اعتدال او ميانه روی ده، او دا دين هم د همدي لپاره راغلي دي، چي خلک په عدل او اعتدال کي ڙوند وکري، الله تعالى فرمائي: **«فَقَذَ أَزْسَلْنَا رُسْلَنَا بِالْبَيْنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيُقْسِمَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ»** [الحديد: ٢٥].

ٿياره: مور خپل پيغمبران له روبسانو خرکندون بشانوا و هدایاتو سره ولپول اوله هفوسره موکتاب او تله نازل ڪري ترڅوچي خلک پر عدل ولاړوي.

د اسلامي تولي دنده او مسؤوليت هم همدا دي چي په قسط او عدل سره د خپل تولي پښتونه ټينک او محکم کري، الله تعالى فرمائي:

وسط (منخلاري) امت د مرجعیت امت دی: وسط امت داسي امت نه دی چي له پame غورخول شوي، پريشودل شوي او ڀوبي ارزښته امت وي؛ بلکي دا امت د وحى په عنایت باندي مشمول او د وحى په هدایاتو باندي معصوم دی.

وسط نه مراد؛ عدل دي، بيا به تا ورغوبنتل کيږي او د هغه لپاره به د تبلیغ او دين رسوني شاهدي و راندي کوي او زه به بيا پرتاسو شاهدي و اي.

غواړم په قرآن کريم کي د وسطيي (منخلاري توب) له آيت سره خوشبي پاتي شم: د وسطيي (منخلاري توب) او اعتدال صفت ته قرآن کريم په داسي حال کي اشاره کوي چي هلتله الله تعالى د قبلي د تغيير او بدلون قضيه و راندي کريده، الله تعالى فرمائي:

«سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا لَأَهْمُ عَنْ قَبْلَهُمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ هُدِيَ مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطِ مُسْتَقِيمٍ (١٤٢) وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أَمَّةً وَسَطًا لِنَكُونُوا شَهِدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونُ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا...» [البقرة: ١٤٢].

ٿياره: نابوهان خلک به ارومرو وو اي: پردوی خه شويدي چي په ناخاپي توکه له هغې قبلي نه واوبنسل چي مخکي بي د هغې لوري ته لمونځ کاوه؟ اي پيغمبره! دوی ته وو ايه: ختيج اولوديچ تول د الله دي، د الله چي هرجا ته خوبنه شي سمه لاروريسي. او په همدي دول مور تاسي یو «امت وسط» (غوره امت) ګرځولي یاست چي تاسي پرنزيپ والوشاهدان او پيغمبر پرتاسي شاهد اوسي...

الله تعالى په دي مبارک آيت د قبلي د تغيير او بدلون اسباب ذكرکري، خوددي ترڅنگي پي د وسط (منخلاري) امت مواصفات هم په گوته کريدي، که چېري مور او تاسو په دي آيت کي فکراو سوج وکرو، نود وسط امت لاندي مواصفات تربنې معلومولای شو:

وسط (منخلاري) امت د حق امت دی: اسلامي امت هغه امت دی چي د حق پيروي کوي او خپل ڙوند پي د حق پراساس درولاي دی، که خه هم نور خلک ورسره مخالفت وکري، دا امت به خلکو ته دين رسوي، پتوی به پي نه او نه به په دي هکله د چاله قهراو غضب نه وېره کوي. او دا د الله تعالى ددي وينا معنا ده: **«الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَ مِنَ الْمُمْتَرِينَ»** [البقرة: ١٤٧]. دا هغه حق دی چي په اهل كتابو باندي هم را نازل شوي و، دوی ته داسي معلوم ولکه

خنگه چي خپل اولادونه ورته معلوم وو، نو وسطيي او منخلاري امت بايد هميشه د حق لوري ته هڅه وکري، حق پلتي. او هميشه له فاضل او پنهه کارنه لا افضل او لا غوره کار انتخاب کري.

د قبلي بدلون د اسلامي امت لپاره د امتحان او ازمويني حييثت درلود، داسي چي پنکاره شي، آيا دغه امت د رسول الله ﷺ په متابعت او پيروي سره په حق باندي پاتي کيري او که نه؟ د سفه او وو (کم عقولو خلکو) د شېراتو پراساس پيرته له حق نه کرخي؟ او اي دوی به د حق رسالت ورسوی او که به پي د همدي شهپاره په اړی؟ او همدا ددي آيت معنا ده: **«إِنَّمَا تَنْهَاكُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَإِنْ قَرِيقًا مِنْ لَيْكُتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ (١٤٦) الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَ مِنَ الْمُمْتَرِينَ»** [البقرة: ١٤٦].

ٿياره: هغوي دا خاچي (چي قبله ٽاڪل شويدي يا دا پيغمبر) داسي پيژني لکه خنگه چي خپله اولاده پيژني، خوله هغونه یوه ډله له پوهه او اداراك سره سره حق پتوي، دا په غوځه توکه یوه حقه خبره ده ستاد رب له لوري، نوته د هغه په باب هېڅکله شکمن کړه مه.

وسط (منخلاري) امت د مرجعیت امت دی: وسط امت داسي امت نه دی چي له پame غورخول شوي، پريشودل شوي او ڀوبي ارزښته امت وي؛ بلکي دا امت د وحى په عنایت باندي مشمول او د وحى په هدایاتو باندي معصوم دی، الله تعالى فرمائي: **«وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِتَعْلَمَ مَنْ يَتَبَعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقُلِبُ عَلَى عَقِبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكِبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ»** [البقرة: ١٤٣].

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَامِينَ بِالْقِسْطِ
شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَى أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالَدَيْنِ
وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَيْرًا أُوْفَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَى بِهِمَا
فَلَا تَبْيَغُوا إِلَيْهِمْ أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلْوُوا أَوْ
تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ حَسِيرًا)

[النساء: ١٣٥].

ثِيَارَه: ای مؤمنانو! د عدالت علمبرداران اود خدای له پاره شاهدان اوسي که خه هم چي ستابسي د عدالت کولوا شاهدي زيان په خپله تاسي یا ستابسي موراپلاريا ستابسي خپلو خپلو انوته راجع کيري هم.

د معاملې لوري شتمن وي اوکه بیوزلي، الله له تاسي نه زييات د هغه خيرغوبشنونک دي. په دي اساس د خپلو نفسی غوبشنوند پېروي له امله عدالت مه پېرېدۍ. اوکه تاسي گډې ودې وو اي است یا له رښتیا ویلونه پده وکړئ نو پوهېږي تاسي چي خه کوي الله پې خبردي.

وسطيت؛ توازن او استقامت دي:

وسطيت په دي معنا سره چي د توازن اود (نه افراط او تفريط) مفهوم افاده کوي؛ په دي

معنا ندي چي له سخت موقف او دریخ خڅه

دي مسلمان آسانه او هوسا دریخ ته راشکته شي او یا برعکس؛ بلکې وسطيت د ژوندانه په تولو چارو اوو افعیتونو کې د توازن له خانګريکړي خڅه تعیيرکوي؛ هغه که درج او جسد ترمنځ توازن وي، که د دنيا او آخرت تر منځ وي، که د دين او دولت ترمنځ وي، که د وکړي او تولوې ترمنځ وي، که د مادیت او مثالیت ترمنځ وي، که د مقاصدو او سایدو ترمنځ وي، که د عقل او نقل ترمنځ وي، که د

اجهاد او تقلید ترمنځ وي اوکه د دين

او علم او داسې نورو د وکونو شیانو ترمنځ وي.

لله همدي وجې واضح او خرگند حقیقت دي، چي وسطيت سره له دي چي د عقیدي، شریعت او نظم له حیثه د اسلام خصوصیت او خانګريکړي، خودا په دي معنا نه چي دا په مطاقه توګه دبول امت خاصیت او صفت دي؛ بلکې دا د (لا افراط ولا تفريط) قاعدي پراساس د تبول ژوندانه د

ته په د الوهیت مقام ثابت کړ. او نه د داسې تقصیر او تفريط خاوندان دي لکه خنکه چي هردو تفريط او تقصیر کاوه، يعني: د الله تعالی په کتاب کې پي تغییر او بدلون را ووستو، انبیاء یې وڈل او د خپل رب تکذیب او تکفیر پي کاوه؛ بلکې دوي (مومنان) د توسط او اعتدال خاوندان دي، الله تعالی د وسطيت او اعتدال په صفت سره خکه وستايل چي دا صفت الله تعالی ته دېر محبوب او ګران دي.

وسط امت د شاهدي امت دي:

وسطيت هغه خانګريکړي ده چي اسلامي امت ته - کله چي له دوي خڅه د پخو انيوانبيا وود تبلیغ او دین رسونې په هکله پوښتنه وشي- د شاهدي اهلیت او ورتیا وربخښي؛ خکه دا امت به د هغه خه په پراساس شاهدي و اي چي له قرآن کريم او نبوي احاديثو خڅه پي پېژندلي دي، او هغه داچې پخو انيوانبيا وو خپل امتوونو ته دعوت او دین رسولاني وو. او دا هماغه خانګريکړي ده چي د دې پراساس به بیا رسول الله د خپل امت د شهادت د صحت او رښتینو شاهدي و اي.

نوښناء د قرآن کريم په زنا کې کولای شود وسطيت يا اعتدال مفهوم داسې وراندي کړو:

وسطيت او اعتدال هغه خه دي چي په هغې سره اسلامي امت د عدالت، پېزنيوالو د غوره والي او پردو د حجت او دليل قايمولو اهلیت او ورتیا ترلاسه کوي.

مراجع او مصادر:

- ۱ قرآن کريم.
- ۲ تفسير طبری.
- ۳ صحيح البخاري.
- ۴ شعب الإيمان للبهقي.
- ۵ مصنف ابن أبي شيبة.

درولو په نتيجه کې رامنځ ته کېږي، له همدي وچي ددي طلابي قاعدي معنا او مفهوم د دعاء په توګه په تولولونخونو کې کرخول شوي دي او مونږي د لمانځه په هر رکعت کې تکراروو:

«اَهَدْنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ

الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرَ الْمَغْصُوبِ

عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ» [الفاتحة: ٦، ٧].

ثِيَارَه: موږته سمه لاره وښي، د هفوکسانو لاره چي تا پري پېرزوينه کېږد، نه د هفوکسانو لاره چي غصب ورباندي شوي دي او نه د هفو

کسانو لاره چي لاروري دي.

نوښناء وسطيت او اعتدال د دين د پوهې او پر دين باندي د عمل کولولپاره یو منهج او تکلاره ده، چي په دين کې هم د تشدد او سخت درېئي او هم د تفريط او تحلیل (هرڅه حلالولو) په له منځه ورلوا رامنځ ته کېږي؛ خکه افراط او تفريط دواړه انسان له تاوان او پښمانیتا سره مخ کوي، لکه خنکه چي الله تعالی فرمایي:

«قَدْ حَسِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِلِقَاءَ اللَّهِ حَتَّىٰ إِذَا

جَاءُهُمُ السَّاعَةُ يَغْتَثَّ قَالُوا يَا حَسِرْتَنَا عَلَىٰ مَا

فَرَطْنَا فِيهَا» [الأنعام: ٣١].

ثِيَارَه: زيانن شول هغه کسان چي له الله سره د خپا یو خاکې بدبو خربې دروغ وکاڼه. کله چي په ناخاپې دول هغه ساعت راوسیږي، نو همدا خلک به وو اي: خواشيني ده! له موږنه په دي کارکې خومره نيمکړيما وشه.

همدارنکه الله تعالی فرمایي:

«أَنْ تَقُولَ تَفْسُنْ يَا حَسِرْتَنَّ مَا فَرَطْتُ

فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لِمِنَ السَّابِرِينَ»

[ال Zimmerman: ٥٦].

ثِيَارَه: داسې نه چي وروسته خوک وو اي چي

((افسوس زما پرهګه تقصیر چې ما د الله په

شان کې وکړي، بلکې زه خوپه ملنډو و هوونکو کې

شامل (وم)).

امام طبری ددي معنا په هکله و اي: الله تعالی

دوي ددي لپاره په وسط امت سره یاد کړي

دي، چي دوي په دين کې په متوسط او معتدل

منهج باندي روان دي، دوي نه په دين کې سختي

او تشدد کوي، لکه خنکه چي نصاراوو او

مسیحیانو کړي ټه، يعني: حضرت عیسی (صلی الله علیه و آله و سلم)

د حکومت او رعیت مسؤولیتونه

حقوق او د نظام اړښت

محمد احمد زوري

خوا بولو هڅه شوې:
لومړۍ د رعیت په وړاندې د حکومت مسؤولیتونه
 اسلام کې د مشرتوب نوم مسؤولیت دی او د ملت نوم رعیت دی. (رعیت) دا مطلب، چې حکومت به د هغوي رعایت کوي، خیال به یې ساتي اوپه وړاندې یې، د خیلې دندي په کچه، مسؤولیت لري. خومره چې د یو چا دنده لویه وي، هغومره یې مسؤولیت هم لوی او دروند وي. نهرو اکمن مکلف دي، خوله خپل وس او توان سره سم، د خپل ولس خدمت وکړي، چې مهمې برخې یې په لاندې دول دي:

۱. د وړو کسانو ګمارفه: د وړو اهلو کسانو دوي خانګښې دي: یوه دا چې د وړسپارل شوې دندي د ترسره کولو ورتبنا ولري. دويمه دا چې خپل کاري امين او رته ژمن وي؛ لکه خرنګکه چې قرآن کريم کې راغلي:

إِنَّ خَيْرَ مَنْ أَسْتَعْجَرَتِ الْقَوْىُ الْأَمِينُ [القصص: ۲۶].

ڇپاړه: بې شکه یو غوره مزدور جي ته یې نيسې، هغه دی چې غښتل او امانګکوي.

دلته دیوه بنه کارمند دوه صفتونه باد شوې دي: یوې پرڅلې دندي واکمني اوپل یې امانداري ده، چې اوسي عصر کې ورڅه په (تخصص) او (تعهد) تعبرکړي.

۲. عدل او انصاف: حکومت

انصاف سره پربکړه کول یاد شوي دي. د ملي خدمتونو اړوند، یو سترامانت، وظيفه او دنده هم ده، چې په هره خانګکه کې یې وړ شخص ته سپارل، د دې مبارک آيت او هم د عقل غوبښنه ده او پر دندو ګمارل، زیات د حاکم لخوا ترسره کېږي. دارنګه د خلکو ترمنځ د پربکړو دېږي او مهمې برخې هم د حکومت مسؤولیت دی. په وړې (۵۹) آيت کې، د رعیت مسؤولیت یاد شوي، چې په مشروع کارونو کې د خپلو چارو اکو حکم منل دي. دا دول د مسؤولیتونو د ترتیب یادونه، پر دې دلالت کوي، چې د دندود ترسره کولو مسؤولیت، لومړۍ حکومت ته متوجې کېږي او بیا ولس او رعیت ته.

اسلام کې خپله حکومتی دنده امي تازنه بلل کېږي، بلکې د یودرونډ مسؤولیت په سترګه ورته کتل کېږي. اسلام، حکومت او رعیت دواړه، له یوې خوا خپلو مسؤولیتونو ته متوجې کوي او له باې خوا دواړو خواووته د یو بل په وړاندې د حوصلې او زغم سپارښتنه کوي. اسلام لومړۍ حکومت او بیا رعیت خپلو خپلو مسؤولیتونو ته متوجې کوي. د دې مثال د النساء سورت پرله پسي دغه (۵۸) او (۵۹) دوه آيتونه دي، الله تعالی فرمایا:

﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُهُمْ أَنْ يُؤْدُوا الْأَمْنَى إِلَيْهِ أَهْلَهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ إِنْ تَحْكُمُوا بِالْعُلْمِ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَعْمَلُونَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا يَعْمَلُ أَعْلَمُ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يَعْمَلُونَ وَإِنَّ اللَّهَ وَرَسُولُهُ أَكْبَرُ الْأَكْبَرُ إِنَّمَا فِي الْأَنْزَالِ إِنَّمَا فِيهَا ذِكْرٌ لِّلَّهِ وَرَسُولِهِ إِنْ كُنْتُمْ تَقْرَئُنَّ بِاللَّهِ وَأَنْبِيَاءِ الْأَخْرَى ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحَسَنُ ثَوْبًا لِّلَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْأَخْرَى﴾ [النساء: ۵۸-۵۹].

ڇپاړه: بې شکه الله تاسو ته امرکوي، چې امانتونه خپل اهل ته وسپارۍ او کله چې مود خلکو ترمنځ پربکړه کوله (دا امر درته کوي) چې په عدل سره پربکړه وکړي، بې شکه الله تاسو ته د غوره خیز نصیحت کوي، یقیناً الله او پردونکی لیدونکي دي. اې مؤمنانو! د الله حکم ومنۍ اود رسول حکم ومنۍ او د خپلو چارو اکو (حکم ومنۍ)، نوکه په خه کې موسره شخړه راغله، نو (د) الله او رسول (پربکړي) ته یې وروګرخوی، که (رشتیا) تاسو په الله او آخرت ورڅ ایمان لري، دا کارغوره اوپه پایله کې دېږښه دي. دلته ده لومړۍ (۵۸) آيت کې، امانت د هغه اهل خلکو ته سپارل او د خلکو ترمنځ په عدل او

پیښې ورپه یادې کري؛ تر خود خپلواکي ارزښت اوله بلواکي خخه کرکه يې په ذهنوںوکي خای ونیسي او د فکريو برهه يې جوړه شي، موسى صلوات الله علیه هم خپل قوم ته د خپلواکي اونورو الهي نعمتونو ارزښت دا سې ورپه کوته کړي:

﴿ وَإِذْ قَالُ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَنْقَوْمُ أَذْكُرُوا يَعْمَلُ اللَّوْلَ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْيَاهَةَ وَجَعَلَكُمْ ثُلُوكًا وَأَتَنْكُمْ مَا تَمْ يُؤْتَ أَحَدًا مِنَ الْعَلَيْمِينَ ﴾ [المائدۃ: ۲۰].

ڇپاړه: او کله چې موسى خپل قوم ته وویل: اي زما قومه! د الله لورینه درباد کري، چې پر تاسوپي کري، چې په تاسوکي یې پېغمبران پیدا کړل او تاسوپي واکمنان کري او هغه خه یې درکړل، چې (ستاسو) په نوي کې یې هيچانه نه دي ورکړي.

د دي برعکس ولس ناپوهه ساتل، قرآن کريم د ظالمونو واکمنانو کاربلې، الله تعالى فرمایي: **﴿ فَاستَحْفَفَ قَوْمَهُ فَاطَّاعُهُ لِئَلَّهُمْ كَافُوا فَوْمًا فَنَيَقِنَّ﴾** [الزخرف: ۵۴].

ڇپاړه: نو (فرعون) خپل قوم سپک ناپوهان وموند او دوي هم د د خبره ومنله، بي شکه دوي فاسقان (د الله له اوامر و سرغرونيکي) خلک وو.

﴿ ۵۵۰ وَلَسْ لَهُ سَتُونَزَوْ خَانَ خَبْرُولَ وَدَ حَلَ لَارَهَ وَرَتَهَ پِيدَا كَوْلَ: رَسُولُ اللهِ فَرِمَيْلِي: {مَا مِنْ أَمِيرٍ يَلِي أَمْرُ الْمُسْلِمِينَ، ثُمَّ لَا يَجْهَدُ لَهُمْ، وَيَنْصَحُ، إِلَّا لَمْ يَدْخُلْ مَعْهُمْ الْجَنَّةَ} (صحیح مسلم، حدیث شماره: ۱۴۲).

ڇپاړه: هرو اکمن چې د مسلمانانو چاري پر غاره اخلي او بيا د هغوي لپاره نه پوره زحمت ياسي او نه هم بشکننه ورته غواړي، له هغوي سره به جنت ته نه ننځي.

دلته جنت ته له ننټولو خخه هغه و اکمن منع شوی، چې د پېغږډه توګه نه کاروی. پېغمبر صلوات الله علیه په بل حدیث شریف کې فرمایي: {مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللَّهُ رَعِيَّةٌ، فَلَمْ يَخْطُهَا بِنَصِيْخَةٍ، إِلَّا لَمْ يَجِدْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ} (صحیح البخاري، حدیث شماره: ۷۱۵۰).

ڇپاړه: هر هغه بنده، چې الله تعالى رعيت ورته سپارلي، چې بیا د هغوي کټې (دنیوی او اخروی) خوندي ونه ساتي، هغه به د جنت بوی ونه موږي.

نه کوي.

٣. د ظلم او نا امني مخنيوي: الله تعالى، کله چې موسى او د هغه ورورهارون (علیهمما السلام) د پېغږډه انبې صفت فرعون ته لپول، یوه دنده یې دا ورته سپارلي و، چې خپل قوم (بني اسرائيل) د فرعون له ظلمه او سپکاوي

وژغوري، الله تعالى فرمایي:
﴿ فَاتَّيَاهُ فَرَعَوْنَتْ فَقُولَاهُ إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْمُعَمِّلِينَ أَنْ أَتَرِيْلُ مَعَنَّا بَيْنَ إِشْرَعَيْلَهِ ﴾ [الشعراء: ۱۶ - ۱۷].

ڇپاړه: نوتاسو دواړه فرعون ته وړشي ورته وو ایاست: مونږد مخلوقاتو پالونکي راپېړي یو، چې ته بني اسرائيل له مونږ سره وېړي. دلته د دواړو پېغږډ انود لپېړو هدف دا بسodel شوی، چې خپل قوم له ظلمه وژغوري او د دنده کې خدائی پاک برپا هم ورپه برهه کېږي وو.

٤. د ولس بشونه او روزنې: الله تعالى فرمایي:
﴿ كَيْتَبَ أَنَّنَّهُ إِلَيْكَ لِنَخْرُجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلْمَتِ إِلَى النُّورِ يَأْذِنُ رَبِّهِمْ إِلَّا صَرَطَ الْعَرَيْزِ الْجَمِيدِ ﴾ [ابراهيم: ۱].

ڇپاړه: (قرآن) یو کتاب دی، چې تاته مونازل کړي؛ تر خو خلک د دوی د رب په اراده له تیارو خخه رنما راته راوی باسې، د برايسی او ستایل شوی خدائی لارې ته.

دلته د پېغږډه له مسؤوليتونو خخه یو دا سپول شوی دی، چې خلک (د کفراو جهل) له تیارو خخه (د ایمان او پوهنۍ) رنما راته راوی باسې او د دې مسؤوليت د ترسره کولو یوازې لاره، بشونه او روزنې ده. مشروع حکومت د پېغږډه خایانستي وي، نوله هغه وروسته مسؤوليتونه یې، په لویه کچه د همدي خایانستي پر غاړه دي.

بل خای الله تعالى د موسى صلوات الله علیه په هکله فرمایي: **﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِعَيْنَتِنَا أَنْ أَخْرِجَ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلْمَتِ إِلَى الْنُّورِ وَذَكَرَهُمْ بِأَيْنِمَا اللَّهُ إِنْ فِي ذَلِكَ لَذِكْرٌ لِكُلِّ سَكَّارٍ شَكُورٍ ﴾** [ابراهيم: ۵].

ڇپاړه: یقیناً موسى موله خپلونه سره لپول و، چې قوم دې له تیارو خخه رنما راته راوی باسې او د الله (عبدناړي) ورځي وریادي کړه، بې شکه په دې کې، هر صیرناک شکرایستونکي لره خامخا (ستري) نښاني دي.

په دې مبارک آيت کې موسى صلوات الله علیه ته امر شوی، خو خپل قوم له تیارو خخه رنما راته راوی باسې سپې روزنې په موخه، د دې امر هم ورته شوی، چې هغوي ته له پند او عبرت خخه دکې تاریخي

مسئولييت لري، خود منازعاتو د حل او فصل د پېړکرو او هم د حقوقو او امتیازاتو د بش په برخه کې، له عدل او انصاف خخه کار واخلي، الله تعالى فرمایي:

﴿ لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنَّا مَعَهُمِ الْكَتَبَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ﴾ [الجديد: ۲۵].

ڇپاړه: یقیناً مونږ خپل رسولان له پنکاره دليلونو سره لپېړي او هغوي سره موکتاب او تله نازل کري؛ تر خو خلک په انصاف ولاړوي.

دې مبارک آيت کې، عدل او انصاف د تولو الې کتابونو او پېغږډ انود لپېړو یو ستر هدف بلل شوی دی. نوع دل شوی ده هرانسان مکلفيت دی، په خانګري دول د اکمنانو، چې د ولس مسؤوليت ورپه غاړه دی. که خوک د خپل رعيت له خینوکړونا خوبنه وي، بیا هم په وړاندې یې، په عدل او انصاف مکلف دی او د ظلم کولو حق نه لري، الله تعالى فرمایي:

﴿ يَأَيُّهَا الَّذِينَ مَآمَنُوا كُوْنُوا قَوْمِيْكَ اللَّهُ شَهِدَهُمْ بِالْقِسْطِ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُهُمْ عَلَى أَنَّا تَعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَةِ وَأَنَّقُوا أَهْلَهُ إِنَّ اللَّهَ حَسِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴾ [النائمه: ۸].

ڇپاړه: اې مؤمنانو! د الله لپاره کلک په حق ولاړاو په عدل شاهدان اوسي او د کومې دې دېشمېني مو د مرمه ونه پاروی، چې عدل ونه کړي، عدل کوي؛ دا تقووا ته دېرنژدې دی او له الله خخه و پېړې، یقیناً الله په هغو کارونوجي تاسوپي کوي، بنه خبردي.

رعيت که غیر مسلم وي، بیا هم حاکم یې په وړاندې په عدل او انصاف مکلف دی، الله تعالى فرمایي: **﴿ لَا يَنْهَاكُ اللَّهُ عَنِ الْجِنَّةِ مَنْ قَنْتَلَوْكُمْ فِي الْأَذْنَانِ وَلَا يَرْهُكُمْ تَرْهُونَهُ وَلَا يَقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ بِمَا يَصْنَعُ ﴾** [المتحف: ۸].

ڇپاړه: چا چې د دین په خاطر تاسو سره جکړه نه ده کري او له خپل کورنوي بېرنه یې اېستلي، نو الله مو هغوي سره له پېښې او انصافه نه ايساروې، یقیناً الله انصاف کونکي خوبښوي.

دلته الله تعالى، له هغه غیر مسلم سره عدل او احسان کول خوبښو کړي، چې د مسلمانانو په ضد جکړه

د مور او پلار حقوق

نبوی

● آیة المُدَافِقَ ثلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبٌ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وَإِذَا اؤْتَمِنَ خَانَ سُجْنَ الْمُخْرَجِ
د منافق دری علامی دی : کله چې خیری کوي درواخ وابی او کله چې وعده وکړي به خبله وعده باندی
وفاء کوي او کله چې اعانت وکړل شي په هفه کې خیانت کوي .

● الساعي على الأرملة والمسكين كالمجاهد في سبيل الله وفي رواية أو كذلك يصوم النهار ويقوم
الليل سُجْنَ الْمُخْرَجِ

د کونديو او محتاجو خلکو په کلر کې کوبین کوونکی دالله پاک په لازه کې د مجاهد په خیر ده
او په بل روایت کې راحې د اسری د اسی ده لکه چې د ورځې روزه او د شبې عبادت (قيام الیل) کوي

● إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْتَظِرُ إِلَى أَجْسَادِكُمْ وَلَا إِلَى صُورِكُمْ وَلَكُنْ يَنْتَظِرُ إِلَى فَلَوْبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ سُجْنَ الْمُخْرَجِ
ترجمه: الله جل جلاله ستاسو بدندونو او صورتونو ته کوري بلکي الله تعالى ستاسو زرونو او عملونو ته کوري
(او بستاسو د بلو او بدرو کارونو جزا در کوي).

● لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمُنُ جَارَهُ بِوَاقِفَهِ سُجْنَ الْمُخْرَجِ
هفه خوک به جنت ته دا خل نه شي چه گاوندي بي ۵۵۵ له شر او ضرر خخه په امان کې ته وي

● عَيْنَانِ لَا تَقْسِيمُهَا الدَّارُ عَيْنَ بَكْتَ مِنْ خَشْبَةِ اللَّهِ وَعَيْنَ بَاثَتْ تَحْرِسُهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ سُجْنَ الْمُخْرَجِ
دوه دو له ستر ګې دی چې هفه به د دوزخ له او ر خخه خوندي وي (مس به یې نه کوي) یوه هفه ستر ګه چې دالله
پاک له ويری زاري او دوهم هفه ستر ګه چه دالله په لازه کې د حفاظت (پرورداري) په خاطر بیداره (رنه) وي .

● عَنْ أَبِي ذِرَّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (أَنَّ اللَّهَ حَيْثُمَا كُنَّتْ، وَأَتَبَعَ
السَّيِّئَةَ تَمْحُّها، وَخَالِقَ النَّاسَ بِخُلُقِ حَسَنِ اسْمَانِهِمْ) سُجْنَ الْمُخْرَجِ
ابوذر رضي الله عنه وابي : نبي کريم صلی الله عليه وسلم ماته وفرهایل : په هر خای (حالت) کې چې
وي له الله تعالى خخه ويره کوه او که چيرته په گناه کې مبتلا شوي نور پرسې سه دستي نېک عمل وکړه
تر خودې گناه ختیم کړي ، او د خلکو سره په نېو آخلاقو معامله کوه .

احادیث

- **أفضل الأعمال الخب في الله والبغض في الله** (ابن ماجه).
تر نولو بنه أعمال دادی چي دوستي هم د الله لپاره وي او دېښتني هم د الله لپاره وي.
- **من يئى مسجدا لله تعالى بئى الله له بينا في الجنة** (اصح البخاري).
هر خوک چي د الله جل جلاله درضا لپاره مسجد جور کري الله جل جلاله به دده لپاره په جنت کې کور جور کري
- **خيركم من تعلم القرآن وعلمه** (اصح البخاري).
ستاسو تر نولو بنه هفه خوک دي چي فرقان کريم زده کري او نورو ته بې هم ورزده کري.
- **إياكم والحسنة فإن الحسنة يأكل الحسنات كما تأكل النار الخطب** (ابي داود).
د حسد او بعض خخه تېښه وکړي خکه چي حسد او بعض نیکي د اسي خوري لکه اوږ چي ټونۍ خوري.
- **من خرج في طلب العلم فهو في سبيل الله حتى يرجع** (اصح البخاري).
خوک چي د علم دزده کري لپاره له کور خخه ووختي تر هفو د الله پاک په لازه کې ده چي تر خوښنه را ګر خي.
- **أفضل الذكر لا إله إلا الله وأفضل الدعاء الحمد لله** (ابن ماجه).
پهترین ذکر د لا إله إلا الله کلمه ده او پهترینه دعاء الحمد لله دي.
- **الذين الصالحة** (اصح سند).
دين د خير غوبښتني نوم دي.
- **من غش قليئش مثل اصحاب مسلم**.
هر خوک چي فربب (جل - دوکه) وکړي هفه ڙموږ خخه نه دي.

درسهایی برای درگ شخصیت انسانها

درس ۱

انسانهای بزرگ زودتر از دیگران سلام می‌دهند.

انسانهای متوسط در سلام کردن عجله ندارند.

انسانهای کوچک منتظر اند تا دیگران به آنها سلام کنند.

درس ۲

انسانهای بزرگ اول فکر می‌کنند، بعد حرف می‌زنند.

انسانهای متوسط اول حرف می‌زنند، بعد فکر می‌کنند.

انسانهای کوچک اصلاً در حرف زدن فکر نمی‌کنند.

درس ۳

انسانهای بزرگ بدیهای دیگران را فراموش می‌کنند.

انسانهای متوسط خوبیهای دیگران را فراموش می‌کنند.

درس ۴

انسانهای بزرگ قبول ندارند که چیزی را فراموش می‌کنند.

درس ۵

انسانهای بزرگ انتقاد پذیرند.

انسانهای متوسط انتقاد گریزند.

انسانهای کوچک انتقاد سنجند.

درس ۶

انسانهای بزرگ اشتباهات خود را جبران می‌کنند.

انسانهای متوسط اشتباهات خود را تکرار می‌کنند.

انسانهای کوچک اصلاً قبول ندارند که اشتباه می‌کنند.

درس ۷

انسانهای بزرگ به فکر حفظ جایگاه دیگران هستند.

انسانهای متوسط فقط به فکر حفظ جایگاه خود هستند.

انسانهای کوچک به فکر نایبودی جایگاه دیگران هستند.

درس ۸

انسانهای بزرگ به فکر جلب رضایت خداوند متعال هستند.

انسانهای متوسط به فکر جلب رضایت مردم هستند.

انسانهای کوچک آنقدر از خود راضی اند که رضایت مردم برای آنها مهم نیست.

درس ۹

انسانهای بزرگ خواسته‌های دیگران را تأمین می‌کنند.

انسانهای متوسط از دیگران انتظار دارند، تاخواسته هایشان را تأمین می‌کنند.

انسانهای کوچک خواسته‌هایشان را به دیگران تحمیل می‌کنند.

درس ۱۰

انسانهای بزرگ برای احقيق حقوق دیگران می‌گوشند.

انسانهای متوسط فقط برای اثبات حقوق خود تلاش می‌کنند.

انسانهای کوچک تنها در تضییع حقوق دیگران پافشاری می‌کنند.

یاستی اوله تولو بہ د خپل رعیت په هکله پوښته کېږي، د خلکوواکمن شپون دی اود خپل رعیت په اړه به پوښتل کېږي، سری د خپل کورنی شپون دی اود خپل رعیت په اړه به پوښتل کېږي، پسخه د خپل مېره د کورا او اولادې شپنې ده اود خپل رعیت په اړه به پوښتل کېږي، دیوسري مری د خپل بادار د مال شپون دی اود هغه په اړه به پوښتل کېږي، خبر اوسي! تاسې تول د شپانه په خبر یاستی اود خپل رعیت په اړه به پوښته درنه کېږي.

دغه مبارک حدیث د هر چا مسؤولیت، د هغه د واکمې په کچې یاد کړي دی. حاکم چې ستړه دنده لري، مسؤولیت یې هم همغه شان لوی دی او سربېره پرداي، هر مسؤول د خپل مسؤولیت او دندې په اړه، د احساس لړو ته متوجی کوي او ورته په هخوی.

همداراز پېغمبر ﷺ فرمایي: {مَا مِنْ وَالِّيٰ
رَعِيَةً مِنَ الْمُسْلِمِينَ, فَيُمُوتُ وَ هُوَ غَاشٌ لَهُمْ,
إِلَّا حَرَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ} (متفق عليه).

ڦباوه: هرو اکمن چې د مسلمان رعیت چاري په لاس کې اخلي او بیاد خیانت په حال کي ومری، الله تعالی پرهفه جنت حرام کړي د.

دویمه: د نظام ارزښت او د حاکم حقوق: اسلام د هغه ستر خبېتن تعالی دین دی، چې تول کائنات یې د نظام پراساس پیدا کړي دی، الله تعالی فرمایي:

﴿إِنَّا لَنَا شَوْءٌ خَلَقْنَاهُ بَدَرٌ﴾ [القرآن: ٤٩].

ڦباوه: په شکه موره رشی په یوه تاکلې اندازه پیدا کړي دی.

﴿وَكُلُّ مُنْتَهٍ عِنْدَهُ يَمْدَدُ﴾ [العد: ٨].

ڦباوه: او هر خه د الله په نزد، په تاکلې اندازه دی.

په همدي اساس، ويلاي شو چې په هر خه کې نظم، د الله تعالی خوبی دی او په همدي خاطر، هغه قانون کې په هم پرنظم اونظام تینکارکري دی، جي د بندکانود لاریسوونې لپاره په را لپولی دی، الله تعالی فرمایي:

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ مَأْمُنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا
رَسُولَهُ وَأُولَئِكُمْ مُنْكَرٌ﴾ [النساء: ٥٩].

ڦباوه: اې مؤمنانو! د الله حکم ومنۍ او د رسول حکم ومنۍ او د خپلو چارواکو (حکم ومنۍ).

یې له هغوي سره نرمي وکړه، نوته هم له هغه سره نرمي وکړي.

پورته شرعی نصوص، له ولس سره پرنړمي کولواو به وراندي یې له سختي خخه پرددې کولو تینګارکوي، په خانګري دول د حاکم لخوا. خوداسي خلک یا ډلي هم شته، چې لاسونه په جرم ککروي او عام ولس ته سرخوری جوروی. د دامې دول خلکولپاره، شريعت سزا تاکلې ده اود حاکم دنده د مجرم په وراندي، د شرعی قانون تطبیق دی. د اسانې په نامه قانون معطله کول، خپله جرم او کناه ده. د رسول الله ﷺ په هکله، عائشه (رضي الله عنهما) فرمایي:

{مَا خَرَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلَّا أَخَدَ أَيْسَرَهُمَا, مَا لَمْ يَكُنْ إِنْتَمَ, فَإِنْ كَانَ إِنْتَمَا كَانَ أَعْدَ الدَّنَاسُ مِنْهُ, وَمَا أَنْتُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِنَفْسِهِ إِلَّا أَنْ تُتَبَّعَهُ} (تفقیع عليه).

ڦباوه: کله هم رسول الله ﷺ ته، چې د دوو کارنو ترمنځ غوراوی ورکړل شوی، ورڅخه یې هغه اسانټه یوغوره کړي، چې د کناه به نه و، که به د کناه و، له تولو خلکوبه ورنه زیات لري او رسول الله ﷺ د خان لپاره غچ نه دی اخیستي، مکردا چې د الله لخوا حرام کړلای شوي کارونه ترسره شي، نوبه یې د الله (درضا) په خاطر (له ترسره کوونکي) خخه غچ اخیست.

(٨) **د ولس په وراندي اسانې کول:** د حاکم د حکومت له مسؤولیتونه خخه یودا هم دی، چې حاکم د ولس په وراندي خپل خان مسؤول وکړي. په دی هکله، له عامو دلاتلو خخه د الله تعالى فرمان دی:

﴿فَرَبِّكَ
كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾
[الحجر: ٩٣ - ٩٤].

ڦباوه: ستا په رب دی قسم، چې دوي تول به پوښتو له هغه چې دوي به کول. د موضوع په هکله، د خاصود لاتلوله جملي خخه، د رسول الله ﷺ دغه مبارکه وينا ده: ﴿أَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعْيَتِهِ, فَالْإِلَامُ
الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعْيَتِهِ,
وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعْيَتِهِ,
وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى أَهْلِ بَيْتِ رَوْحَجَهَا وَوَلَدِهِ وَهِيَ
مَسْئُولَةُ عِنْهُمْ, وَعَنِ الدَّرْجَلِ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ
وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُ, أَلَا فَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعْيَتِهِ﴾.

(صحیح مسلم، حدیث شماره: ١٨٢٨). **ڦباوه:** اې الله! چا جي زما دامت له چاروکوم خه په غاړه واخیست، بیا په پرهغوی سختي وکړه، نوته پرهفه سختي وکړي او چا جي زما دامت له چاروکوم خه په غاړه واخیست، بیا یعنې: خبر اوسي، تاسې تول د شپانه په خبر

لنده دا، چې حاکم د خپل رعیت په وراندي، ستر مکلفيت لري، هغه باید د ولس په ستونزو خان خبرکړي اود حل لاري ورته ولتوی، لکه موسى ﷺ کله یې چې بنې اسرائیل د فرعون له ظلمه وټغورل، د مصر ختیخ لوري بیديا ته له ببولو ورسته، د خوروا او بوبو غم یې ورته و خور:

﴿وَإِذَا أَشَتَسَقَ مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا أَشْرِبْ
يَعْصَمَكَ الْحَاجَرُ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ آنَتَانَةُ عَشَرَةَ
عَيْنَانَ قَدْ عَلِمَ كُلُّ أَنْسَى شَرِيكَهُ كُلُّ
وَأَشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْمَلُونَ فِي الْأَرْضِ
مُفْسِدِينَ﴾ [البقرة: ٦٠].

ڦباوه: او کله چې موسى د خپل قوم لپاره او به وغوبنې، نومور ورته وویل: په خپل لکړي دی دغه دبره ووهه، نو (په دی سره) دوولس چېنې تري و خوتې، هري دې خپل او به خور و پېژند، (ورته وویل شو) د الله له رزق نه خوری او خښې خو په زمکه کې فسادیان مه ګرځي.

د اوږو دا دول موندل، که خه هم د معجزې په دوو شوي دي، ولي اسايی خبره دا ده، چې له موسى ﷺ سره د خپل قوم د ژوندانه د چارو (خوروا او اوږو) غم و، د همدي جس له مېني، د هغوه په لته کې و.

(٩) **د ولس په وراندي اسانې کول:** د حاکم له مسؤولیتونه خخه یوه، د ولس په وراندي له اسانې نه کاراخیست دی، الله تعالى فرمایي: ﴿رُبِّيْدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيَسْرَ وَلَا
رُبِّيْدُ بِكُمُ الْسُّرَّ﴾ [البقرة: ١٨٥].

ڦباوه: الله تاسو ته اسانې غواړي، سختي درته نه غواړي.

رسول الله ﷺ هم فرمایي: {يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا، وَبَشِّرُوا وَلَا تُنْقِرُوا}. (صحیح البخاری، حدیث شماره: ٦٩).

ڦباوه: اسانې کوي، سختي مه کوي، (خلکوته د الله په فضل، رحمت او لوری)، په کړۍ، (له دین خخه هغوي کې) کړکه مه پیدا کوي. همدارنکه فرمایي: {اللَّهُمَّ مَنْ وَلَيْ
مِنْ أَنْرِيْتَنِي شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ فَاشْقُقْ عَلَيْهِ،
وَمَنْ وَلَيْ مِنْ أَمْرِيْتَنِي شَيْئًا فَرَقَّ بِهِمْ فَارْفَقْ
بِهِ}. (صحیح مسلم، حدیث شماره: ١٨٢٨).

ڦباوه: اې الله! چا جي زما دامت له چاروکوم خه په غاړه واخیست، بیا په پرهغوی سختي وکړه، نوته پرهفه سختي وکړي او چا جي زما دامت له چاروکوم خه په غاړه واخیست، بیا یعنې: خبر اوسي، تاسې تول د شپانه په خبر

خان سره لري، لکه: کدودي، بي نظمي، خپلمنجي اختلافاتو آن جگرو او هرني لاسوهنوته لاره هوارېدل او په پايله کې د هيواود ويجاېدل، نظام او بنسټونه يې له منځه تلل، د ديني ارزښتونو او ملي کتبوله خطر سره مخامخ کبدل.

دږيم: له دي تولوناخوالو سره، بدیل وراني کول هم دېرسټونزمن کاردي. تجربو بشودلي ده، چې د دي دول حاکمانو د ظلم په مقابل کي، پاخونوال د سم بدیل په وراني کولو کې پاتي راغلي دي، چې په نتيجه کي هبواود او ولس د بې نظمي او کدودي په حالت کې له سختو شرایط سره د زوند په کولو مجبور شوي دي.

پنه بېلکه پي، نې هغه عربي هيوادونه دي، چبرته چې د نظام په وراني پاخون شوي، پايله پي خه ده؟ دې تولوناخوالو او بدېختيو ته په کتو، اسلام د ظالم واکمن په وراني، د زغم او حوصلې سپارښته کري، آن تردې چې رسول الله فرمائي:

{مَنْ كَرِهَ مِنْ أَمْيَرِهِ شَيْئًا فَأَيْصَبَرْ، فَإِنَّهُ مَنْ حَرَجَ مِنْ السُّلْطَانِ شَيْئًا مَا تَمَّتْ مِيَةً جَاهِلِيَّةً}.
ـ (صحیح البخاری، حدیث شماره: ۷۰۵۳).

ڇباره: چا چې د خپل واکمن کوم کارخوین نه کر، هغه دي صبروکري: خکه خوک چې د حاکم له اطاعتنه د یوې لوپشتی په اندازه هم ووخي (او همدي حالت کې ومر) مرک به پي د جاهليت د مرک په خبروي.

همدارنکه فرمائي: {اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا، وَإِنْ اسْتَعْمِلْ عَلَيْكُمْ عَنْدُ حِبْشَىٰ، كَانَ رَأْسَهُ زَيْبَيَّةَ} (صحیح البخاری، حدیث شماره: ۷۱۴۲).

ڇباره: د حاکم خبره اوري، حکم پي مني، که خه هم داسې یوتور حبشي مری درباندي واکمن شوی وي، چې سريې د وحکي په شان وي.

تاسي ته دعا کوي او تاسي هفوی ته او له بدو حاکمانو مو هفه دي، چې تاسي له هفوی نه کر که لري او هفوی تاسي نه، تاسي هفوی ته بد دعا کوي او هفوی تاسي ته، چا وویل: اي د الله رسوله! له واکه يې د توري په زورونه غورخوو؟

رسول اکرم ﷺ و فرمایل: نه، ترهفه چې ترمنځ مولمو نځ قائموي، کله موجې له خپلو حاکمانو کوم داسې کاروليد، چې ستاسو خوبن نه وي، نو د هفه (ناوره) عمل بد وکړي او له حکم منلوبي لام مه اخلي.

په بشو کارونو کې يوله بل سره مرسته او ناورو کارونو کې مرسته نه کول، یو قرآنی اصل دي، الله تعالى فرمائي:

﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْإِيمَانِ وَلَا تَنَاعَرُوا عَلَى الْأَثْرَ وَالْمَدْحَوْنَ﴾ [المائدۃ: ۲].

ڇباره: او تاسو په نېکي او تقاو کې يوله بل سره مرسته کوي او په کناه او ظلم کې يوله بل سره مرسته مه کوي.

دا چې اسلام ولې د حکومت په وراني، د دې زغم او حوصلې سپارښته کوي؟

حقیقت دا دي. چې اسلام هېڅکله هم له رعيت سره د حاکم ظلم روا نه کني، بلکي هغه د خپل ولس په وراني مسؤول بولي، دا چې د دوى د ظلم او ناسمو سیاستونو په مقابل کي، له ولس خخه د زغم او حوصلې غوښته کوي، حکمت پکي د نظام د بقا سائل اود ورانیو مخنیو دي. هغه واکمن چې په ظلم او تبری لاس پوري کوي، په وراني پي ولس دوه لاري لري: یوه دا چې صبر وکړي، زغم نه کاروا خالي او په سولیزی و لارو، بشو او نېکو مشورود حاکم د اصلاح کوبښ وکړي. دویمه یې دا لارده، چې د هغه په ضد وسلواليه مبارزه پيل کړي.

که دا دویمه لارتعقیبوی، نولومري: دېتنه په کتو، چې له دې غلط او ناروا سیاست سره، حاکم بیا هم مسلمان دی، نوښاي د هغه په مقابل کې، د دریغ نیولوپسر، د ولس ترمنځ اختلاف رامنځته شي.

دویم: له واکه د هغه ګوښه کول، اسانه کارنه دی. که را پرخول کېږي، نودا کار دېږي ورانی له هفوی تاسي سره مینه لري، هفوی

دلته الله تعالى خپل او د هغه درسول حکم منل، له قید او شرط پرته، پر خلکو فرض کړي دي. وروسته يې د مسلمان حاکم حکم منل هم پر مسلمانو لازم کرخولای، په دي تو پرسره، چې د ﴿أَطِيعُوا﴾ کلمه يې ورسره نه ده تکرار کري، چې بشایي د حاکم امرد منلو محدود دیت ته اشاره وي او هغه دا چې د الله تعالى او د هغه د پغمبر ﷺ له حکم سره په تکرکي نه وي. همدا خبره د رسول الله ﷺ له مبارکو ویناوخو خخه ثابته ده، له عبد الله ابن عمر (رضي الله عنهما) خخه رو ايت دي، چې رسول الله ﷺ فرمائي:

﴿عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ السَّمْعُ وَالظَّاهِرَةُ فِيمَا أَحَبُّ وَكَرِهَ، إِلَّا أَنْ يُؤْمِرْ بِمَعْصِيَةٍ فَإِذَا أَمَرْ بِمَعْصِيَةٍ فَلَا سَمْعٌ وَلَا طَاعَةٌ﴾ (متفق عليه).

ڇباره: پر مسلمان وکړي د حاکم حکم او بېدل او منل، په هغه خه کې لازم دي، چې د ده خوبن او ناخوبن وي، پرته له دي چې په کناه ورته امروشي، نوکه په کناه ورته امر شوي وي، بیا پي نه او بېدل ورباندي لازم دي او نه پي منل.

دي حدیث شریف کې، دا خبره واضحه شوه، چې د کناه په کاري، د واکمن امر منل لازم نه دي، بلکي هیڅ جوازنې لري. البتله که همدا واکمن په بل مشروع کار امروکري، منل پي او ورسره مرسته کول پکي لازم دي، رسول الله ﷺ:

﴿حَيَّا أَئْمَتِكُمُ الَّذِينَ تُجْبُونَهُمْ وَيَجْبُونَكُمْ وَيُنَصِّلُونَ عَلَيْكُمْ وَتُنَصِّلُونَ عَلَيْهِمْ، وَشَرَّاً أَئْتَكُمْ الَّذِينَ تُغْضِبُونَهُمْ وَيُغْضِبُونَكُمْ، وَتُلَعِّنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ﴾، قيل: يا رسول الله!

الله! أفلان تابدھم بالسيف؟ فقال: ﴿لَا، مَا أَقَامُوا فِيكُمُ الصَّلَاةَ، وَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْ وَلَائِكُمْ شَيْئًا تُكَرِهُونَهُ، فَاقْرُهُوَا عَنْهُ، وَلَا تَنْزَعُوا يَدًا مِنْ طَاعَةٍ﴾ (صحیح مسلم، حدیث شماره: ۱۸۵۵).

ڇباره: له حاکمانو مو غوره هغه دې، چې تاسي له هفوی سره او هفوی تاسي سره مینه لري، هفوی

حقوق فرزندان بر والدین

آمنه صدیقی

وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ^{۲۸} الأنفال: ۲۸
و بدانید که اموال و فرزندان تن فقط
وسیله آزمایش شماست، و خداست که
پاداشی بزرگ نزد اوست.
آنچه در فوق تذکر دادیم جایگاه
فرزند در قرآن کریم بود اینکه
فرزندان دارای کدام حق و حقوق اند
در ذیل به بحث میگیریم:

حقوق طفل قبل از ولادت

اسلام به منظور ایجاد یک جامعه سالم
و هدفمند، تعالیم والای خود را برای
بشریت به ارمغان آورده است تا در اثر
مسیر اطاعت و پیروی از آن آرامش
جامعه تضمین و جامعه به طرف
سلامتی و آسایش حرکت کند،

مهتمرين موضوع در ایجاد یک
جامعه سالم توجه به تربیه سالم
فرزندان است.

اسلام به منظور تربیه سالم

فرزندان قبل از به وجود آمدن
و تشکیل خانواده یک سلسه
احکام و قواعد خاصی را در متن
قوانین خود دارد که اطاعت و
تحقیق آن باعث به ایجاد
خانواده سالم و بالآخره جامعه

کریمانه و خوب انجام می دهد و آنرا
دو سو و متقابل میداند.
جایگاه و منزلت فرزندان در قرآن کریم
قرآن مجید از فرزندان به تعابیر
مختلف یاد کرده است که در ذیل به
آن اشاره مینماییم:
۱- نور چشم: چنانچه الله متعال

﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبُّنَا هُنَّ أَنَّوْجَنَا
وَذَرِّيْنَا فَرَّةً أَعْيُّنٍ وَاجْعَنَّا لِلْمُنْقَيْنَ
إِمَامًا﴾ الفرقان: ۷۴

و آنان که می گویند: پروردگار! از
همسران و فرزندان ما نسلی پرهیزگار
به ما عطا فرما که باعث خرسندی و
روشنی چشمانی {ما} و ما را پیشوای
پرهیزگاران قرار ده.

۲- زینت بخش زندگی: ﴿الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةٌ
لِلْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَقِيقَةُ الْصَّالِحةُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ
تَوَابًا وَخَيْرًا مَلَكًا﴾ الكهف: ۶
مال و فرزندان، آرایش و زیور زندگی
دنیا هستند، ولی اعمال شایسته و
پایدار نزد پروردگاران از جهت پاداش
بهتر و از لحاظ امید داشتن به آنها
نیکوتر است.

۳- فتنه و سیله آزمایش:
﴿وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ

از دیدگاه قرآن کریم هدف آفرینش
بشر رسیدن او به کمال انسانی است
که این مهم در گرو کسب کرامت به
دست می آید. انسان استعداد رسیدن
به کمالات و تطبیق احکام الهی را
دارد که با تربیت حقیقی او امکان
پذیر است، خانواده از مهمترین محیط
و مکان های شکوفایی استعدادهای
تربیتی فرزندان است و روابط مسؤولانه
والدین با اطفال شان مایه و عنصر
اساسی رشد فکری و تربیت سالم آنها
در تمام ابعاد وجودی ایشان می
گردد.

انسان در سایه رحمت و بستر محبت
خداوند به کمال میرسد، در خانواده
ای که شفقت و مهربانی وجود داشته
باشد این کرامت و مهربانی انسان را به
بالندگی می رساند، طور مثال: اگر
شخص مورد محبت افراد خانواده
قرار گیرد، احساس امنیت و ارزشمند
بودن می کند؛ از این رو عزت نفس
می یابد که نتیجه آن باعث آبادانی
جامعه خواهد بود؛ انسان های کریم با
اعضای خانواده خود رابطه صمیمی
دارند و ارتباطات و وظیفه (مسؤولیت)
خود را نسبت به اعضای خانواده

جنایت را بالای آن انجام داده و آنرا اسقاط میکند غرہ لازم است.

تفذیه سالم مادر

۳- تغذیه: از حقوق فرزندان بر والدین است که نوع تغذیه و کیفیت آن در دوران بارداری مادر مناسب باشد) زیرا نوع غذاها تأثیرگذار است اعم از غذاهای حرام، فاسد، مباح و ... و تمام غذاها در اندیشه روانی و اخلاقی مادر، در وجود و روان کودک مؤثریت دارد و از نظر علوم طبی واضح گردیده وکسی انکار نمی کند زیرا یکی از عوامل ناقص الخلقه بودن ها در سوء تغذیه و کمبود ویتامینها می باشد که به اثر تقصیر بعضی از پدران و مادران، بطور آگاهانه یا ناآگاه در دوران بارداری مادر آن را نادیده می گیرند که باعث بدبوختی و گرفتاری فرزندان خود می شوند که پیامدهای خیمی را در حیات طفل به دنبال خواهد داشت.^(۲)

در مورد تغذیه بطور نمونه قرآنی اگر مادقت به تغذیه مریم مادر عیسیٰ ﷺ نماییم در می یابیم که چگونه الله متعال در وقت بارداری برایش غذا می فرستد که خوردن خرما هم به طفل وهم به مادر مفید است و دارای فواید زیاد به آنان می باشد که حاوی منزه‌الله، گل‌کوز و سایر مواد معدنی و مفید است، طوری که

الله متعال می فرماید:

وَهُرَى إِلَيْكَ بِحِينَعَ الْخَلْقَةِ شَقَقْتَ عَلَيْكَ رُطْبَأَ حَيْنَاتًا ^{مریم} ۲۵

و تنہ خرما را به سوی خود بجنیان تا برایت خرمای تازه و از بار چیده بریزد. از یکسو بیانگر قدرت الله است که درخت خشک را صاحب میوه تازه می گرداند و از سوی دیگر برای مادر

مطابق عقیده و اخلاق اسلامی تربیت می نمایند.

۲- حفاظت از جنین

والدین مسؤول حفاظت و رشد جنین خویش بوده و دین اسلام در چوکات قانونش ضامن حفاظت حقوق انسان است و حتی تعرض و تجاوز بر جنین را جرم پنداشته و کسانی که متعددی بر جنین می شوند، در روز محشر مورد پرسان و داد خواهی قرار می گیرند، طوریکه در قرآن کریم از آن یاد به عمل آمده است:

﴿وَإِذَا الْمُؤْمِنَةُ شُلِّتْ﴾ التکویر: ۸

ترجمه: و هنگامی که از [داختر] زنده به گور کرده شد پرسیده شود. در این آیه متجاوزین بر جنین مورد محاسبه سخت الله^(ج) قرار می گیرند و وقتی متوجه شناعت این جرم در قرآن کریم می شوند دست از این جنایت بر میدارند.

به همین ترتیب مجرمین و متجاوزین علیه جنین و طفل قبل از ولادت از محاسبه این جهان هم بیرون نمانده بلکه مکلف به پرداخت دهم حصه دیت کامل می شوند طوریکه در حدیث آمده است: ابو هریره^{رض} از پیامبر^{صلی الله علیه و آله و سلم} چنین روایت می نماید:

«أَنَّ اُنْرَأَتِينَ مِنْ هُذِّلِّ، رَمَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى فَطَرَحَتْ جَنِينَهَا، فَقَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيهَا بُغْرَةً، عَدِّدِ أَوْ أَمْمَةً»^(۲).

دو زن از قبیله هذیل در مشاجره فی مابین خود یکی آن ها دیگرش را مورد ضرب قرار داد و ضرب آن منجر به اسقاط جنین دیگری شد پیامبر^{صلی الله علیه و آله و سلم} حکم به پرداخت غرہ (تاوان جنین) یا یک غلام و یا یک کنیز نمود. اتفاق فقهاء در مورد جنایت بالای جنین اینست که: بالای شخصی که

سالم می گردد.

۱- انتخاب مادر نیک

اخلاق و دیانت والدین تاثیر مستقیم در تکوین شخصیت فرزندان دارد، از این رو ایجاب می کند که هریک از زن و مرد در انتخاب همسفر و شریک زندگی خویش محظوظ باشند، زیرا وجود فرزند اخلاق و تربیت وی به وجود والدین و اخلاق آنها وابسته است؛ زیرا از اختلاط نطفه مرد با تخمک زن، جنین در رحم مادر تشکیل، و به وسیله همین ترکیب عملی تمامی ویژه گی ها و اخلاق و روحیات والدین تحت ضوابط خاصی به فرزند منتقل می شود، بنابر این سلامت و آرامش روح و جان و سجایی اخلاقی و یا رذایل نفسانی پدر و مادر هر دو در فرزند مؤثر خواهد بود؛ لذا افراد باید در انتخاب همسر، دقت کافی را به عمل آورند و یا شایسته ترین فرد را انتخاب کنند؛ در این زمینه رسول اکرم^{صلی الله علیه و آله و سلم} میفرمایند:

«تنکح المرأة لأربع: لمالها، ولحسابها،

ولجمالها، ولدينها، فاظفر بذات الدين ترت

یداک»^(۱)

یعنی مردان زنان را به چهار صفت به نکاح می گیرند، از جهت مال شان، از جهت نسب و شرافت خانواده گی شان، از جهت جمال و دین شان؛ دستان خاک آلود باد دین را انتخاب کن.

در قسمت اخیر حدیث فوق اشاره به اهمیت دین داری همسر دارد زیرا همسرانی که دین دار باشند از حدود الله^(ج) اطاعت کرده و فرزندان شان را

اخلاق یاد شده است از این لحاظ والدین باید در قدم نخست خودشان الگوی اخلاق برای فرزندان شان باشند و در قدم بعدی برای اولاد خود اخلاق اسلامی را آموزش دهند طوری که رسول اکرم ﷺ با عمرو بن ابی سلمه باوجود دیگه هنوز طفل است در یک ظرف غذا میخورد و وی را مورد تأديب قرار داده می فرمایند: «يا غلام بسم الله، وكل بيمنيك، وكل مما يلليك» ای فرزند بسم الله بگو و به دست راستت و از پیش روی خود بخور.^(۹)

۷- تربیه دینی و فرهنگی

مورد دیگر از نماد های تربیت فرزند تربیه وی از لحاظ دینی و فرهنگی است، طوری که میدانیم این والدین اند که فرزندان خویش را به چه فرهنگ و دینی تربیت می نمایند طوریکه پیامبر ﷺ می فرماید: « ما من مولود إلا يولد على الفطرة، فأبواه يهودانه و ينصرانه و يمجسانه» هیچ نوزادی به دنیا نمی آید، مگراینکه با فطرت(اسلام) و حق پذیری تولد میشود و این والدین او است که طفل را یهودی، نصرانی و یا مجوسی میسازند.^(۱۰)

۸- تعلیم حرفه و صنعت و علم

خداؤند^(۱۱) صاحب حرفه را دوست خود میداند چنانچه در این مورد عبدالله ابن عمر رض حدیثی را از پیامبر ﷺ روایت مینماید: (إن الله يحب المؤمن المحترف).^(۱۲)

 اللہ ع مسلمان صاحب حرفه را دوست دارد.

«و عن أبي وهب الجشمي رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تسموا بأسماء الأنبياء وأحب الأسماء إلى الله عبد الله وعبد الرحمن وأصدقها حارث وهمام وإنما كان

باشد وزن یا مرد بودن او فرق نمی کند.

۳- عقیقه

« عقیقه» عبارت است از حیوانی است که در روز هفتم تولد فرزند برای پذیرایی از خویشاوندان و دوستان و مستمندان ذبح می شود. البته اقدام به این مهمانی و پذیرایی در حد توان خانواده کاری مستحب است و واجب نمی باشد؛ زیرا ابن عباس (رض) روایت نموده که رسول اکرم ﷺ برای هر یک از حسن وحسین قوچی راذبح نمودند.^(۱۳)

۴- آذان و اقامه

آذان مستحب است که در گوش راست نوزاد آذان و در گوش چپ او اقامه خوانده شود. تا اولین کلماتی را که می شنوند، توحید و یکتاپرستی و بیان عظمت خداوند باشد. از ابورافع (رض) روایت شده که گفته است: رسول اکرم ﷺ را دیدم که: بعد از تولد حسین بن علی (رض) در گوش او آذان خواند.^(۱۴)

۵- ختنه

ختنه به معنی بریدن مقداری از پوش پوست سر ذکر (آله نناسلی) کودک است که جزوی از سنت های فطري بشري به شمار می رود و کار بسیار سنجیده ای است؛ زیرا باعث بهداشت و نظافت ولذت شهواني می شود و از جمع شدن مکروب و باقیمانده ادرار در لای آن جلوگیری می نماید و هم چنین از التهابات جلوگیری می کند و ختنه از نظر مالکیه و حنفیه مستحب و از نظر شافعیه واجب است.

۶- تربیه اخلاقی

تربیت اخلاقی فرزندان از وجایب دیگر والدین است زیرا اخلاق نصف دین بوده و حکمت ارسال پیامبران به

عیسی ع غذای مقوی مورد ضرورت عرضه می دارد.^(۱۵)

حقوق فرزندان بعد از ولادت

بعد از اینکه اطفال پا به عرصه گیتی می گذارند اسلام یک سلسه حقوق و تکالیف دیگری را به منظور تربیه آنها بالای والدین می گذارد که در ذیل به آن اشاره می نمایم:

حقوق معنوی و اخلاقی

۱- انتخاب نام نیک

کودکان این حق را دارند که والدین آنها بهترین و زیباترین نام را برایشان انتخاب کنند و همانند: عبدالله، عبدالرحمن و ... طوری که در حدیث شریف میخوانیم: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "تَسَمَّوْا بِأَسْمَاءِ الْأَنْبِيَاءِ، وَأَحَبُّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَبْدُ اللَّهِ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ، وَأَصْدَقُهَا حَارثٌ وَهَمَّامٌ". فرزندان تان را با نام های انبیاء مسمی نمایید و بهترین نام به نزد الله عبدالله و عبدالرحمن است و صادق ترین آن حارث و همام.^(۱۶)

۲- تحنیک

تحنیک عبارت است خرمایی یا مقداری عسل و کمی آب یکجا می شوند تا به صورت مایع دربیاید و با مقداری از آن کام و دهان نوزاد شیرین شود و بتواند مقداری از آن را هم از گلو فرو ببرد در قدموم اولیه طفل به دنیا آمدن مستحب است.

ابو موسی اشعری (رض) می گوید: «خداؤند نوزادی را به ما عطا فرموده او را به خدمت رسول الله ﷺ بردم، آن حضرت ﷺ نامش را ابراهیم نهاد و به وسیله خرما کام او را شیرین فرمود». ^(۱۷)

بهتر آن است کسی اقدام به تحنیک بنماید که انسانی مؤمن و پرهیزگار

های مختلف دارای حقوق مادی و معنوی نیز می باشد.

مأخذ:

- ۱- مسلم بن حجاج نیشاپوری. صحیح مسلم ج ۲ ص ۱۰۸۶.
- ۲- بخاری محمد بن اسماعیل. بخاری، ج ۱ ص ۱۱.
- ۳- محمدی، رمزی قرآن و علوم معاصر ص ۱۲۰.
- ۴- عبد الحمید قرقوز و احمد دیاب. طب در قرآن ص ۷.
- ۵- مسنند أحمد الرسالة ج ۲۱ ص ۳۷۷.
- ۶- بخاری محمد بن اسماعیل. بخاری اص ۲۴۵.
- ۷- زحلی وہبہ بن مصطفی، فقه خانواده در جهان معاصر ص ۶۵.
- ۸- ابو عیسیٰ محمد بن عیسیٰ، ترمذی ج ۵۶ ص ۵۶.
- ۹- قزوینی، سنن ابن ماجه ج ۲ ص ۱۰۸۷.
- ۱۰- صحیح مسلم ج ۴ ص ۲۰۴۷.
- ۱۱- مسنند الشهاب ج ۱ ص ۱۴۸.
- ۱۲- سنن أبي داود ج ۲ ص ۴۴۳.
- ۱۳- السنن الکبریٰ للبیهقی ج ۱ ص ۱۶۰.
- ۱۴- مراجع
- ۱۵- قشیری، مسلم بن حجاج. (۱۴۲۸ق). صحیح مسلم. داراییه التراث العربی: بیروت.
- ۱۶- بخاری، محمد بن اسماعیل (۱۴۲۰ق). الجامع الصحیح البخاری. دارالعرفة: بیروت.
- ۱۷- محمدی، زمری. (۱۳۹۸ق). قرآن و علوم معاصر. مستقبل: کابل
- ۱۸- عبد الحمید قرقوز و احمد دیاب. (۱۳۹۰ق).
- ۱۹- الشیبانی، ابو عبد الله احمد بن محمد بن حنبل بن هلال بن اسد الشیبانی. (۱۴۲۱). مسنند احمد. الرساله: بیروت.
- ۲۰- زحلی وہبہ بن مصطفی. (۱۲۸۸). فقه خانواده در جهان معاصر. مکتبه حقانی: پشاور.
- ۲۱- سجستانی، أبو داود سلیمان بن الشعث. (۱۴۱۰ق). سنن أبي داود. دار الكتاب العربي: بیروت.
- ۲۲- قزوینی، ابن ماجه أبو عبد الله محمد بن یزید القزوینی. (۱۴۱۲ق). سنن ابن ماجه. مکتبه أبي المعاطی: هند.
- ۲۳- ترمذی، محمد بن عیسیٰ أبو عیسیٰ الترمذی السالمی. (۱۴۱۰ق). الجامع الصحیح سنن الترمذی. دار احیاء التراث العربي: بیروت.
- ۲۴- قضاعی، محمد بن سلامه بن جعفر أبو عبد الله القضاعی. (۱۴۰۷ق). مسنند الشهاب. مؤسسه الرساله: بیروت.
- ۲۵- البیهقی، احمد بن الحسین بن علی بن موسی الخسروجدری الخراسانی، أبو بکر البیهقی (۱۴۲۴هـ - ۲۰۲۰). سنن الکبریٰ. المحقق: محمد عبد القادر عطا. دار الكتب العلمیة، بیروت - لبنان.

میفرمایید: ﴿ وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَ الرَّضَا عَلَهُ ﴾ (البقرة: ۲۲۳)

و مادران باید فرزندانشان را دو سال کامل شیر دهند. [این حکم] برای کسی است که می خواهد دوران شیرخوارگی [کودک] را تکمیل کند.

۲- فقه

تأمین نفقة مادر و طفل بالای پدر طفل است، زیر الله تعالى در این مورد میفرمایید: ﴿ وَعَلَى الْأُولَاءِ لَهُ زَقْنَنٌ وَكَسْوَةٌ مَالْعُرُوفٌ ﴾ (الفرقان: ۲۲۲) تأمین خوراک و پوشاش مادران شیردهنده به طور شایسته و متعارف بر عهده پدر فرزند است.

۳- ارث

حق دیگر فرزند بالای والدین حق میراث یا حق ارث است طوری که الله تعالى در این مورد می فرماید: ﴿ يُوصِيكُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلَّذِكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيْنِ ﴾ (آل‌الثین: ۱۱) ترجمه: خداوند در باره میراث اولاد چنین توصیه می نماید که بهره پسران دو چند دختران است. در موارد آخرين بحث مطالعه زيادي نهفته است که از حوصله اين مضمون بیرون است تا اينجا اكتفاء می نماییم.

نتیجه گیری

اسلام به عنوان آخرین پیام الهی و نسخه هدایت بخش بشریت شامل همه ابعاد زندگی انسان است و هیچ بخشی از زندگی انسان را فرونگذاشته است، حتی انسان در بطن مادرش دارای یک سلسله حقوق و امتیازات بوده که هیچکس از او انکار کرده نمی تواند، در حالت جنین حق حیات اش مسئون بوده و بر کسانی که تعرض بالایش نمایند جزای دنیوی و اخروی را تعیین کرده است، و بعد از ولادت در دوره

حارث و همام أصدق الأسماء لأن الحارث هو الكاسب» (۱۲).

از ابی وهب جشمی ﷺ روایت است که گفت: رسول اکرم ﷺ فرمودند: اولاد های تان را به نامهای انبیاء نام گذاری نمایید و محبوب ترین نام به نزد الله عبد الله و عبد الرحمن است صادق تر آنها حارت و همام است زیرا حارت و همام صادق ترین نام است به دلیل اینکه معنی حارت کاسب و کسی که صاحب حرفه باشد است پس می بینیم که حارت به خاطر اینکه معنی آن کاسب است صادق ترین نام گفته شده است.

۹- تعلیم شنا و تیر اندازی

(عن ابی رافع قال: قلت: يا رسول الله أللولد علينا حق كحقنا عليهم؟ قال: نعم حق الولد على الوالد أَنْ يَعْلَمَ الْكِتَابَ وَالسِّبَاحَةَ وَالرَّمِيَّ) (۱۳)

از ابی رافع روایت است که گفت به پیامبر ﷺ گفتم ای رسول الله! آیا فرزند بالای والدین حقی دارند چنانچه آنها بالای ما حقی دارند؟ پیامبر ﷺ فرمود بلی حق فرزند بالای والدین این است که والدین فرزندان خود را کتابت، آب بازی و فن رزمندگی را تعلیم دهند.

حقوق مادی

در کنار حقوق معنوی حقوق دیگر فرزند دارد عبارت است از حقوق مادی که بر دوش والدین میباشد در ذیل به آن اشاره مینماییم:

۱- شیر دهی

اولین حق برای فرزند بعد از تولد اش به صفت انسان زنده بالای مادرش شیر دهی وی می باشد زیرا طفل در این مقطع از حیات خویش قادر به ادامه زندگی بدون شیر مادر نمی باشد، فلهذا ناگزیر است تا از شیر مادر استفاده کند و در این مورد الله تعالى نیز

نه

نه

نه

نه

نه

نه

نه

نه

نه

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

یا شاه دانه (Cannabis) و دلایل تحریم آن

استاد سید نصیر هاشمی

استدلال کرد و حاضرین در جلسه را در شگفت آورد...).^۱

در مورد اعتیاد به مواد مخدر هیچ شک و تردیدی وجود ندارد که حرام است؛ زیرا ضرر آن بیشتر از دیگر ضررها می باشد، از همین جهت یک تن از علمای احناف گفته است:

کسی که چرس را حلال می داند زندیق است و مرتکب بدعت می شود این نظر موجب حرمت آن است.

علامه ابن حجر هیتمی گفته است: چرس مانند شراب حرام است و چرسی مانند شرابخور نزد گروهی از علماء حد زده می شود؛ زیرا چرس عقل را فاسد می گرداند و مزاج را از اعتدال بیرون می کند، بنگ و تریاک عین حکم را دارد.

از دیدگاه اسلام زراعت، تجارت و استعمال هر چیز نشه آوری که استرخاء و سستی می آورد

حرام پنداشته شده است.

چنانچه در حدیث ام المؤمنین (هم) ام سلمه آمده است: «نهی رسول الله صلی الله علیه وسلم عن كل مُشكِر و مُفتَر». بنابرین هرماده نشه آور و سست کننده اعضای بدن، حرام است. چرس و تریاک همین خصوصیت را دارند، زراعت بوته چرس و تریاک به

کشت و یا استعمال چرس در آن رایج نباشد.

زراعت، تجارت، ترویج، حشیش و دستری به (چرس) از هرنگاه آسان و کم هزینه است، و از حیث سرعت در بین نوجوانان در حال گسترش است و مقدمه برای ترویج و ابتلای سایر انواع مواد مخدر در بین نوجوانان محسوب می شود.

آرای بوخی از علماء در مورد چرس:

شیخ محمد بن حسین مالکی می گوید: «أئمّه مجتهدین و علماء دیگر سلف بر گیاه معروف به حشیش بحث نکرده اند، زیرا در زمان آنان وجود نداشته است، هنگامی که در اوآخر قرن ششم پدید آمد و در قلمرو تاتاریان گسترش یافت.

و پس مورد بحث علماء قرار گرفت. علقمی در شرح جامع: حکایت کرده که مردمی عجمی به قاهره آمد و بر حرمت حشیش دلیل خواست، و برای این موضوع جلسه ای برگزار کرد که علمای آن زمان در آن حضور بهم رسانیدند. حافظ زین الدین عراقی مستند به حدیث حضرت ام سلمه (نهی رسول الله - صلی الله علیه وسلم - عن كل مُشكِر و مُفتَر): رسول خدا از استعمال هر مسکر و مفتر (سست کننده) نهی فرمود.

الحمد لله رب العالمين و العاقبة للمتقين والصلوة والسلام على أشرف عباده وأكمل خلقه سيدنا و حبيبنا محمد وعلى آله واصحابه وعلى كل من اهتدى بهديه إلى يوم الدين... اما بعد

مقدمه:

چرس یا شاه دانه، به فامیل کانابن سیا (Cannabinaceae) تعلق دارد و از جمله نباتات یک ساله بوده و به نام های چرس، شاه دانه، ماری جوان، حشیش، بنگ و غیره نظر به رسوم و زبان کشور های مختلف یاد میشود اما اکثر محققین را عقیده بر آن است که چرس از نبات قنب یا شاه دانه به دست آمده است. نبات چرس به اغلب گمان در آسیای مرکزی به وجود آمده و پس در اکثر نقاط دنیا کشت آن توسعه و گسترش پیدا کرده است که اولاً صرف به صفت یک نبات هرزه مثل سایر گیاهان هرزه ارزش بیش نداشت و بعضاً به ساختن ریسمان از آن استفاده می گردید. بعدها صورت استفاده آن زیاد گردید و برای تداوی و معالجه بعضی امراض به کار می رود و به صفت یک نبات در ردیف نباتات دیگر، جای مهم را اشغال کرده است. امروز هیچ کشوری در دنیا وجود ندارد که

گردیده و نمی داند که کیست و چه می کند و آنچه را خوشی و مسرت می داند مصیبت است که او را عاطل و باطل و بی اراده و بار دوش جامعه ساخته است و اثرات منفی آنرا ما هم در کشور خویش در بین جوانان در پارک ها، کنار سرک ها در باغستانها و مشاهده می کنیم. طوری که غرور پاک افغانی آنها لگد مال گردیده و دست به یک سلسله کار های دور از آداب انسانی و اسلامی می زند.

حشیش (چرس) در حقیقت ام الخبایث بوده، زراعت، تجارت و ترویج دسترسی به آن از هر نگاه آسان و کم هزینه است، و از حیث سرعت در بین نوجوانان در حال گسترش است و مقدمه بدی برای ترویج و ابتلای سایر انواع مواد مخدر در بین نوجوانان محسوب می شود.

متأسفانه کشت، تجارت، ترویج و اعتیاد به چرس در افغانستان، در عصر حاضر، به یک رویه عادی مبدل گردیده است، نه ملت به آن توجه دارد و نه دولت و حتی برخی از علماء و دانشمندان از عواقب و پیامدهای آن مردم را آگاهی نمی دهند.

به هر حال، چه مسلمانان از قدیم با مواد مخدر آشنا شده باشند و چه به تازگی، مهم تر از همه آن وضعیتی است که اکنون به آن مواجه شده اند و برخی از مردم چون ملخ بر آن روی آورده اند، چه از نظر کشت و چه از نظر تجارت و استعمال علت همه این ها دوری از منهج الهی، انحراف از صراط مستقیم و سازیزیر شدن آنان به سوی جیفه و متعاع پست دنیا و لذت و شهوت است. کسانی در طول و عرض ممالک اسلامی پیدا شده اند که در ترویج و گسترش این سم قاتل از پا نمی نشینند، و سعادت موهوم آنی خویش را بر بدختی و هلاکت دیگران بنا می کنند.

غلبه پیدا کرد، ظهور حشیش همراه بود با غلبه شمشیر چنگیز خان مغول بر کشورهای اسلامی که در اثر بروز گناهان به وقوع پیوست.

زراعت و ترویج چرس در افغانستان: شرایط محیطی برای کشت و تولید نبات چرس در افغانستان مساعد است. از همین جهت در تمام نقاط کشور بذر می شود و به شکل بته بی و کتلولی و جربی که این پراگندگی ساحوی باعث گردیده و نمیتوان ساحه کشت آنرا به صورت دقیق احصائیه گیری نمود و ارقام و آمار مؤثق جمع آوری کرد.

نبات چرس مثل کوکنار از نگاه درآمد اقتصادی و عایداتی فی واحد مقیاس زمین نسبت به هر نبات مروجہ کشور عایدات آن سبقت داشته که این امتیاز باعث گردیده تا زارعین کم زمین و بی بضاعت کشت آنرا در محور توجه قرار دهنده است با درآمد قابل ملاحظه از آن امرار حیات نمایند.^۳

طرز سلوک و رویه ای که بعد از استفاده و تدخین چرس دربدن ظاهر میشود ارتباط می گیرد به نوعیت ترکیبات و مقدار استعمال آن که در همه موارد عواقب ناگوار در قبال داشته است. گرچه در ابتداء در وجود احساس و فعالیت های فزیکی بیشتر را به شکل ظاهری هویدا می سازد و بعد به شکل فعل و موثر که به خوش حرفی و صحبت های شیرین و خنده آور و بعضی غیر عادی همراه است که در حالت پیشرفتۀ حالات تنبیه‌ی و انتحاطی بالای مرکز عصبی ظاهر شده و تخیلات زیاد غیر واقعی را به میان می آورد که چرسی خود را در آسمان ها به حالت بلند پروازی فکر کرده و در واقعیت بیش از یک مرغ بی پرو بال نیست که در گردآب تباھی غرق باشد، آنگاه که دولت تاتاری ها

خاطر تولید مواد مخدر و بیع آن جواز شرعی نداشته و حرام است.^۲

پیشینه تاریخی ظهور چرس:

امام زرکشی بر این باور است که تاریخ ظهور حشیش به سال ۵۵۰ هـ بر می گردد. او می گوید: «گفته شده که ظهور آن بر دست حیدر در حدود سال ۵۵۰ بوده است، از این سبب آن را «حیدریه» نامیده اند.

صورت ظهورش این است که چون حیدر از همراهانش فرار نمود، سرگردان با این بوته برخورد نمود و دید که بدون وجود باد برگ هایش تکان می خورند، با خود فکر کرد که رازی در درون آن نهفته است. سپس از برگ هایش کند و خورد، و هنگامی که به سوی یارانش برگشته، به آن ها اطلاع داد که او در آن رازی نهفته دیده است، و آنان را به خوردنش دستور داد^۴.

امام ذهبی می گوید: نخستین ظهور تاتاریان در کشورهای اسلامی در سال ۶۰۶ هـ بوده است.^۵

مقریزی بر این باور است که ظهور حشیش در سال ۶۱۸ هـ به وسیله حیدر مرشد فقرای متصرفه پدید آمد و به این سبب آن را «حشیشه الفقراء» گفته اند.^۶

امام ابن کثیر رهله در حوادث سال ۴۹۴ هـ می نویسد: حسن بن صباح رهبر طایفه حشاشین، دو ماده جوز و نهن شونیز را با عسل آمیخته به کسانی می داد که دعوت او را می پذیرفتند تا مزاج آن ها سوخته و مغز شان فاسد گردد و از او اطاعت کنند و حتی بیشتر از اطاعت پدر و مادر مطیع او باشند؛ اما ابن تیمیه معتقد بر این است که آغاز ظهور حشیش در بین مسلمانان در اواخر قرن ششم و اوایل قرن هفتم می باشد، آنگاه که دولت تاتاری ها

دشمنی و کینه ایجاد کند و شما را از یاد الله ﷺ و از نماز، باز دارد پس آیا شما (بر این اعمال زشت) پایان می دهید؟!

آیه فوق بیانگر حرمت شراب، و زیان های گوناگون است، و این تحریم بدون شک شامل همه انواع مواد مخدر است؛ زیرا واژه «خمر» از نظر شرعی هر چیز نشه آور است چه جامد باشد و یا مایع او را دربر می گیرد به دلیل حدیث:

«كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ»^{۷۷}

اعتیاد به مواد مخدر بمثابه القای نفس در مهلکه و خود کشی است:

الله ﷺ در آیه ۲۹ سوره النساء می فرماید:

﴿وَ لَا تُلْقِوْا بِأَيْدِيْكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾ و خویشتن را به دست خویش به و رطه نابودی می‌گنید.

این دو آیت حفظ صحت و عدم افگندن نفس در هلاکت را، بالای انسان واجب قرار می دهد. و از لحاظ طبی ضررهای ناشی از مواد مخدر منجر به دیوانگی و حتی مرگ شخص معتاد می گردد که در بخش اضرار مواد مخدر توضیح خواهد شد.

دلیلی از سنت نبی شرف.

از عبدالله بن عمر رض روایت است

که رسول الله ﷺ فرمودند: (كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ و كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ) و در روایتی : (کل مسکر خمر، رض و کل خمر حرام) : «هر چیز شراب حرام است، و هر نشه کننده شراب است، و هر شراب حرام است».

همچنین پیامبر گرامی اسلام فرموده اند: (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): (كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ وَكُلُّ حَمْرٍ حَرَامٌ)، يَتَسَاءَلُ مَا يُسْكِرُ، وَلَا فَرْقٌ بَيْنَ أَنْ يَكُونَ الْمُسْكِرُ مَأْكُولاً أَوْ مَشْرُوْتاً؛ أَوْ جَامِداً أَوْ مَاءِعاً»^{۷۸} پیامبر ﷺ به طور عام فرمودند:

خبائث تعبیر نموده است: چنانچه می فرماید:

﴿وَيُحِلُّ لَهُمُ الظَّبَابَتِ وَيُحِرِّمُ عَلَيْهِمُ الْحَبَّاتِ وَيَضْعُغُ عَنْهُمْ إِضْرَافُهُمْ وَالْأَغْلَانَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ﴾^{۱۵۷} الأعراف:

پیامبر ﷺ برایشان چیزهای پاک را حلال می گرداند و برای شان چیزهای پلید را حرام می سازد، و بارهای سنگین شان، و طوقی را که برگردان شان است بر می دارد. منظور از «طیب» هر چیز پاک و مفید برای صحت، بدن و دین بوده، و مراد از «خبیث» چیزهای ناپاک، پلید و آچه که زیان های جسمی و روانی داشته باشد.

پس اگر ما مواد مخدر را زیر این اصل قرار دهیم، آیا انسان عاقل و هوشیار چنین خواهد گفت که: این مواد مخدر مفید و پاک و مباح است؟ نه خیر، گمان نکنم که شخصی چنین بگوید.

الله ﷺ در کتاب مبارکش می فرماید: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرِبُوْا الْكَلْوَةَ وَأَشْرُكُرَى حَقَّ تَلَمُّوْا مَا تَنْهَوْلُونَ﴾^{۴۳} النساء: ای کسانی که ایمان آورده اید، در حالی که شما مست (نشه) هستید؛ به نماز نزدیک نشوید؛ تا بدانید که چه می گویید.

همچنان می فرماید: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْفَتْرَةُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَهَابَةُ وَالْأَزْلَمُ يَجِدُونَ عَمَلَ الشَّيْطَانِ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَعْلَكُمْ تُفْلِمُونَ﴾^{۹۱} إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوَقِّعَ بَيْنَكُمُ الْعَدُوَّةَ وَالْبَغْضَةَ فِي الْخَيْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصِدُّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الْأَصْلَوْةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُوْنَ﴾^{۹۰} المائد: ای مومنان! شراب، قمار، سنگ های نصب شده برای پرستش و بخت آزمائی به وسیله تیرها، پلید از کردار شیطان است؛ پس از آنها دوری گزینید؛ باشد که رستگار شوید. همانا شیطان می خواهد با شراب و قمار (و سایر اشیای مضره) میان شما

هر کسی که به این سم مهلك دست بزند، چه از نظر کشت، و تجارت و خرید و فروش و چه از نظر استعمال، در حق خود و جامعه مرتکب جرم شده است و باید جلو او را گرفت، حتی اگر به مرگ او هم تمام شود، تا جامعه در امن قرار گیرد و بازیگران مجرم آن را بازیچه خویش قرار ندهند.

برخی از دلایل تحریم مواد مخدر از نگاه قرآن کریم و سنت:

مواد مخدر با جمیع انواع و اشکال آن از دیدگاه اسلام مردود است؛ اضرار شدید و آسیب های جبران ناپذیری را در حیات فردی و اجتماعی در قبال دارد؛ زیرا نفس، جسم، عقل انسان را به امراض و آفت های گوناگون مبتلا نموده، زندگی فرد، خانواده و جامعه را به سیاه روزی و تباہی می کشاند.

از دیدگاه شریعت اسلامی، هر نوع تعامل با مسکرات و مخدرات، مردود، باطل و ناجائز است؛ زیرا نفس، جسم، عقل را به امراض و آفت های گوناگون مبتلا می کند، و شخص معتقد را، از نگاه جسمی، عقلی و روحی، علیل، و ناتوان و از نعمت صحت و سلامتی محروم می سازد، و از ادای مسؤولیت در قبال خانواده و جامعه نه تنها باز می دارد؛ بلکه بار دوش آنها قرار می دهد.

قربانی درجه اول مواد مخدر، نوجوانان اند که آنها را عاطل، بیکاره و فاسد می سازد.

برشمردن تمام اضرار و عاقب (مسکرات و مخدرات) از نگاه دینی، صحی، اقتصادی، اجتماعی و اخلاقی کاریست طاقت فرسا؛ در این مبحث به ذکر دلایلی از کتاب الله و سنت رسول اکرم ﷺ در مورد تحریم مواد مخدر به صورت مختصر اکتفاء شده است.

دلایلی از قرآن عظیم الشأن:

قرآن عظیم الشأن چیز های پاکیزه و مفید را به طیبات و چیز های مضر را به

لهم

«میل نمودن به هرنشه آور و هر نوع شراب حرام است؛ و فرقی بین مواد نشه آور از نگاه اینکه خوردنی یا نوشیدنی جامد و یا مایع باشد وجود ندارد»

همچنان «استعمال مقدار کمی چرس نزد اغلب علماء مانند باقی مواد نشه آور حرام است و فرقی بین اشیای نشه آور از لحاظ اینکه خوردنی یا نوشیدنی جامد و یا مایع باشد وجود ندارد»^{۱۱}

شارع مقدس شراب را به خاطر اثر نا مطلوبش که مست کننده انسان است؛ حرام گردانیده است، نه به خاطر اینکه از انگور یا ماده دیگری ساخته شده است؛ بنابرین هر مسکری از قبیل عرق، چرس و غیره حرام است. لذا مواد مخدر نیز مانند سایر اشیای نشه آور داخل این حکم بوده، بل اضرار و مفاسد آن بیشتر از سایر مواد نشه آور است.

شراب و هو ماده مخدر چه کم باشد و چه زیاد؛ حرام است:

پیامبر ﷺ فرموده اند: (ما اسکر کثیره فقلیله حرام) ^{۱۲}

هر مواد نشه آور که مقدار زیاد آن مست کند؛ مقدار کمیش نیز حرام است.

امام ترمذی رض از ام المؤمنین عائشه صدیقه رض روایت نموده است

رض که رسول اکرم ﷺ فرمودند:

(کل مسکر حرام، ما اسکر الفرق منه فملء الکف منه حرام) ^{۱۳}

شرابی که یک خمره (فرق) آن مست کننده باشد پس یک مشت از آن نیز حرام می باشد.

نتیجه بحث:

قرآن عظیم الشأن چیز های پاکیزه و مفید را به طیبات و چیز های مضر را به خبائث تعییر نموده است: چنانچه می

فرمایید: **﴿وَيَحِلُّ لَهُمُ الْأَطْبَاتُ وَيَحْرِمُ عَلَيْهِمُ الْأَخْبَثُ﴾** الاعراف: ۱۵۷

برایشان چیز های پاک را حلال می گرداند و برای شان چیز های پلید را حرام می سازد.

چرس از مضر ترین انواع مواد مخدر محسوب می شود؛ زراعت، تجارت، ترویج، و دسترسی به آن از هرنگاه آسان و کم هزینه است، و از حیث سرعت در بین نوجوانان در حال گسترش است و مقدمه بدی برای ترویج و ابتلای سایر انواع مواد مخدر در بین نوجوانان محسوب می شود.

مواد مخدر با جمیع انواع و اقسام آن چه خوردنی باشد، چه نوشیدنی؛ چه مایع باشد، چه ترزیقی، چه استشمامی باشد، چه جامد؛ حرام است، علاوه بر اینکه اضرار صحی و اقتصادی دارد، انسان را از طاعت و عبادت آفریدگار، محروم می سازد.

امام ابن قیم می فرماید: «هر چیزیکه نشه آور است خواه مایع باشد یا جامد، در حکم شراب داخل است ... و لقمه نفرین شده (چرس) نظر به احادیث صحیح و مستند پیامبر اکرم ﷺ که شکی در سندش و اجمالی در متنه نیست، نیز شراب محسوب می گردد.»^{۱۴}

منابع و مأخذ:

- ۶- صالح، محقق بشیر افغان، دریافت نباتات بلند حاصل مفیده جهت تعویض نبات مؤلد مواد مخدر (کوکنار) در کشور، محل نشر ریاست نشرات اکادمی علوم افغانستان، سال انتشار ۱۳۸۸ هـ.ش، چاپ مطبعه شعیب کابل افغانستان، ص ۷۷-۷۸.
- ۷- بخاری، محمد بن اسماعیل. الجامع الصحيح المختصر، دار ابن کثیر، الیامه - یروت ۱۴۰۷ - ۱۹۸۷، ط ۳، ج ۱۵، ص ۳۵۵ * نیشاپوری، مسلم بن حجاج قشیری، دار الحديث، قاهره ۱۹۹۱م، الصحیح ج ۳، ص ۱۵۸۷.
- ۸- نیشاپوری، مسلم بن حجاج قشیری، دار الحديث، قاهره ۱۹۹۱م، الصحیح ج ۳، ص ۱۵۸۷.
- ۹- ابن تیمیه، احمد بن عبد الحلیم. مجموع الفتاوی، مجمع الملک فهد، مدینه منوره یروت ۱۹۹۵م ج ۳۴، ص ۲۰۴.
- ۱۰- همین منبع، مجموع الفتاوی، ج ۳۴، ص ۲۵۴.
- ۱۱- امام احمد و ابو داود و ترمذی این حدیث را روایت کرده اند
- ۱۲- ترمذی، ابو عیسی مسلم بن عیسی. الجامع السنن، دار الكتب العلمیه، یروت (ب ت) ج ۴، ص ۲۹۳. * «فرق» ظرفی است که گنجایش ۱۶ لیتر آب را داشته باشد.
- ۱۳- ابن قیم، محمد بن أبي بکر أیوب الرزاعی أبو عبد الله. زاد المعاد فی هدی خیر العباد، مؤسسہ الرسالہ - مکتبة المنار الإسلامیة - بیروت - کویت ۱۴۰۷ هـ ، ط ۱۴، ج ۴، ص ۴۶۳.

khawar_bookstore@hotmail.com

- ۳- زهالعریش فی تحريم الحشیش، تأليف: بدرالدین زرکشی، تحقيق احمد فرج، ص ۹۰.
- ۴- دول الإسلام، شمس الدين ذهبي، ج ۲، ص ۱۱.
- ۵- الخطط للمقریزی، ج ۲، ص ۵۱۷.

اسلام کی د روزی لاسته را ور لو لا ری

نور الله توحیدی

ویله: {اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَتَنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً، وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً، وَقَنَا عَذَابَ النَّارِ} (۲).

ثیاره: ای اللہ! زمورربه! موردته د دنیا بنېکنے اوهم د آخرت بنېکنے راپه برخه کړه او د دوزخ اورله عذابه مووسانه.

الله (جل جلاله) اور رسول الله ﷺ، هر ھفه خه چې د انسان د کامیابی او نېکمرغی سبب گرئی، ھفه یې ورته روښانه کړی دي، چې د ھغوله جمالي څخه، روزی او د هغې د لاسته را ورلو لاري، اسباب او وسائل هم دي.

که چېرې د فرد، تولني او آن د امت په کچه، ياد اسباب او وسائل په سم دول وکارول شي، رازق خبتن به ورته له هر لوري د روزی لاري خلاصي کړي،

د زمکۍ او آسمان د برکتونو دروازې به پړی راپر انیزې.

په همدي اساس، غواړم چې د یادي لاري، اسباب او وسائل د قرآن او سنت په رينا کې په ګوته کړم؛ ترڅو هغه خوک چې د رزق په لته کې له سې لاري او بستي، خبر او پوه شي او هغه خوک چې د

وویربرئ، د (روزی) په لته کې غوره لاره خپله کړي، حلال لاسته را ورله او حرام پوږدي.

ثیاره: او ستاسي روزی او خه چې درسره وعده کړي، (تول) په اسمان کې دي.

روزی لاسته را ورول ھفه خه دي، چې نه سبایي د دېرو مسلمانانو ذهنونه خورا زیبات بوخت ساتلي دي، آن ځینې خوبه دې نظر دي، چې اسلامي احکاموته، په پابندې پاتې کېدلو سره، بساي دېري پيسې لاسته رانه ورل شي، ځینې نوربیا پردي هم بسنے نه کوي او وايسي، چې د اقتصاد دودي او د شتمې پراخې دولپاره، دي ته اړتیا پیدا کېږي، چې دي مورد کې، له ځينو شرعی احکامو سرغرونه وشي.

دا دول خلک په دي نه پوهيربي، چې الله (جل جلاله) انسان یواخې د آخرت لپاره نه دي پیدا کړي، بلکې د دي ورځي د کامیابي ترلاسه کولو ترڅنګ، پردي هم مکاف کړي دي، چې دي دنيا کې د هوسا او نېکمرغه ژوند لپاره، هڅي او هاند وکړي.

الحمد لله رب العالمين، الجواب الكريم، ضامن أرزاق العالمين، وأشهد أن لا إله إلا هو وحده لا شريك له القائل في محكم تنزيله: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُّوا مِنْ طَيْبَاتٍ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُثُّمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ}، وأنشيد أنَّ محمداً عبده ورسوله، صلى الله عليه وعلى آله وصحبه وسلم تسليماً كثيراً كثيراً.

اما بعد!

هر انسان ته روزي ليکل شوې ده، هيڅوک د هغه د روزي مانع نشي کېدلای او ترهفه به له دنيا خخه ستريک پتني نه کړي، ترڅو چې په خپله روزي نه وي پوره کړي، رسول الله ﷺ فرمای: {أَيُّهَا النَّاسُ! اتَّقُوا اللَّهَ وَاجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ، فَإِنَّ نَفْسًا لَنْ تَمُوتَ حَتَّى تَسْتَوِي رِزْقَهَا وَإِنْ أَبْطَأَ عَنْهَا، فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ، خُذُوا مَا حَلَّ، وَدَعُوا مَا حَرُّمَ} (۱).

ثیاره: ای خلکو! له الله خخه وویربرئ، د (روزی) په لته کې غوره لاره خپله کړي، هيڅوک ترهفه نه مري، خو خپله روزي یې نه وي پوره کړي، که خه هم لړ وروسته ورته ورسي، له الله خخه

۳. باغونه او نهرونه پیدا کبدل(۵).
عمر به چې کله هم د باران
 غوبستنه کوله، همدغه آیتونه به یي
 لوستل. یو خلپي یې د باران د نازليودعا
 لوستله، نوله استغفار پرته یې بل خه
 ونه ويل. چا ورخخه پوبستنه وکړه: مونږ
 خوله تانه د استسقا په هکله خه نه
 واوربدل؟ هغه ورته وویل: ماله الله
 (جل جلاله) خخه، د هغه خه په
 واسطه باران غوبستي، چې پري باران
 نازليوري، بيا يې دا{فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا
 رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَارًا * يُرْسِلِ السَّمَاءَ
 عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا} آیتونه ولوستل(۶).

دارنکه حسن بصري (رحمه الله) ته، یو
 خلپي خينوکسانو، د وچکالي، فقر، د
 نسل کمبود او باغونو د چوالي د
 ستنزونو په اړه وویل، نوموري ورته د
 استغفار لارشونه وکړه(۷).

ب- د هود(الْهُدَى) په هکله، الله تعالى
 فرمایي: {وَيَا قَوْمَ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ
 تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ
 مِدْرَارًا وَيَزْدَكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا
 تَتَوَلَّوَا مُجْرِمِينَ} [هود: ۵۲].

ثباهه: او اي قومه! له خپل رب نه مو
 بښنه وغوازې بيا د هغه لورته
 وروگرځي، چې له آسمانه دبروربډونکي
 (باران) پر تامې راولپري او له
 (موجوده) خواک سره به نور خواک هم
 درزيات کړي او د مجرمانو په خبر مخ مه
 ګرخوي.

ثُمَّ أَمَرَهُمْ بِالإِسْتِغْفَارِ الَّذِي فِيهِ تَكْفِيرُ
 الْذُنُوبِ السَّالِفَةِ، وَبِالْتَّوْبَةِ عَمَّا
 يَسْتَقْبِلُونَ [مِنَ الْأَعْمَالِ السَّابِقَةِ]
 (۷) وَمَنِ الْتَّصَفَ بِهَذِهِ الصِّفَةِ يَسْرَ
 اللَّهُ عَلَيْهِ رِزْقَهُ، وَسَهَّلَ عَلَيْهِ أَمْرَهُ

اسمان بركتونه د باران له لاري او د ځمکې
 بركتونه د نباتاتو، مبوو، د خارويو د بربدلوا او
 د امن او سلامتياله لاري(۳).

۲- استغفار او توبه

د روزي له د بروايښو او مهمو وسايلو خخه،
 مغفرت غوبستل او توبه ايستله هم دي. له
 استغفار خخه مراد، د ګناهونو بښنه
 غوبستل دي. درېښتني توبې لپاره علماء و خلور
 شرطونه په ګوته کړي دي: ۱- ګناه پېښو دل.
 ۲- پر ګناه پېښمانه کېدل. ۳- د ګناه دنه
 کولو ګلک هود. ۴- د بل چا حق خورلو په
 صورت کې، هغه ته خپل حق ورسپارل يا د
 عفوی او بښې غوبستنه ورخخه کول(۴).
 لاندي هغه دلایل دي، چې استغفار او توبه،
 د روزي د وسیلې په توګه ثابتوي:
أ- د نوح (الْحُكْمُ لِلَّهِ) په اړه، الله (جل جلاله)
 فرمایي: {فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ
 غَفَارًا * يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا *
 وَيُمْدِدُكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَيْنَ وَيَجْعَلُ لَكُمْ جَنَّاتٍ
 وَيَجْعَلُ لَكُمْ أَهْنَارًا} [نوح: ۱۰-۱۲].

ثباهه: او (خپل قوم) ته مې وویل، چې خپل
 رب نه مو بښنه وغوازې، هغه یقیناً
 د بربډونکي دي.

اسمان به د بروونکي درياندي راخوشۍ
 کړي او په مالونو او زامنوبه ستاسو مرسته
 وکړي، باخونه او ويالي به درته پيدا کړي.
 له پورتنيو آياتونو خخه د اثابېري، چې

استغفار لاندي پايلې يا کې لري:
 د الله (جل جلاله) له لوري د ګناهونو

ښل کبدل:

{إِنَّهُ كَانَ غَفَارًا}.

۱. په پرله پسي د باران وربدل:

{يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا} .

۲. د مال او اولاد زياتبدل:

{وَيُمْدِدُكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَيْنَ} .

دي وسايلو په درک کولو کې تبروتي دي،
 لاښوونه ورته وشي او په بنه دول ورخخه
 په کې اخيستني سره، د پاکې او حلالي روزي
 خښتن شي، د روزي ديرې لاري، چې مهې یې
 په لاندي دول دي:

۱- په الله(جل جلاله) او د هفه په مامور به شيانو ايمان لرل

د خپلوبندکانو په ورانيدي، د الله تعالى
 عادت او طریقه داسي دي، چې که هفوی په
 هفه او د هفه په مامور به شيانو ايمان
 راوري اوله حرامو خخه خان وساتي، الله
 تعالى به دېرنعمتونه پري ولوروسي، د اسمان
 او ځمکې د بركتونو دروازي به ورته پر اينزي،
 خوکه هفوی د الله تعالى له اوامر و خخه
 سرغرونه وکړي، نه یواځي دا چې خپل
 نعمتونه به ورخخه و اخلي، بلکې عذاب به
 پري هم نازل کړي، الله تعالى فرمایي: {وَلَوْ
 أَنَّ أَهْلَ الْقُرْبَى أَمْنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا
 عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنْ
 كَذَّبُوْا فَأَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ}

[الأعراف: ۹۶].

ثباهه: او که چېږي د (هفو) کليو (چې
 پېغمبران ورته استول شوي) خلکو ايمان
 راوري واي او تقوی یې خپله کړي واي، نو
 پردوی به مو د اسمان او ځمکې د بركتونو
 (د لړوازې) پر انيستابو وي، خود روغ ېږي وکنيل
 (رسولان) نوبه هغه عمل کې مو

ړاونیو چې دوي کولو.

امام رازی (رحمه الله) واي: که
 چېږي د کليو خلکو په الله، ملائکو،
 کتابونو، رسولانو او د اختر په ورخ
 ايمان راوري واي او له هغه خه نه
 یې دده کړي واي، چې الله حرام
 ګرځولي دي، د ځمکې او اسمان
 بركتونه به یې پري نازل کړي واي، د

پر انیستی وی، خود روغ یې و گنبل
(رسولان) نویه هغه عمل کې موراونیوں
چې دوی کولو.

په دې مبارک آیت کې الله (جل جلاله)
دا بیانوی، که چیرې د هفو سیمو خلکو،
چې پیغمبران ورته استول شوی وو، دوه
کارونه ترسره کري واي، چې یوې ایمان
راوړل اوبل یې تقوا خپلول دي، له هر
لوري به یې خیرو په برخه کري واي او
تول کارونه به یې ورنه اسانه کري
واي (۱۳).

نوریبا ...

لمنليکونه:

- ۱- سنن ابن ماجه، د حديث شمپره: (۱۲۴۴).
- ۲- متفق عليه.
- ۳- التفسير الكبير (۱۶۳/۱۴).
- ۴- المفردات في غريب القرآن، للأصفهاني (ص: ۷۶): رياض الصالحين، للنووي (ص: ۴۱-۴۲).
- ۵- تفسير الخازن (۱۵۴/۷): تفسير القرطبي (۳۲/۱۸): تفسير ابن كثير (۴/۴۴۹).
- ۶- تفسير القرطبي (۱۸/۲۰).
- ۷- تفسير الخازن (۱۵۴/۷): تفسير القرطبي (۱۸/۳۰-۳۰۲).
- ۸- تفسير ابن كثير (۲/۴۹۲).
- ۹- زاد المسير (۴/۷۵).
- ۱۰- تفسير القرطبي (۴۰/۳۹).
- ۱۱- تفسير القرطبي (۱۸/۱۵۹): زاد المسير (۸/۴۹۱-۴۹۲); تفسير ابن كثير (۴/۴۰۰).
- ۱۲- تفسير ابن كثير (۴/۴۰۰).
- ۱۳- تفسير أبي السعود (۳/۲۵۳).

د روزی، له خورا مہمووسایلو، تقوا هم ده.
تقوا د روا کړنوله ترسره کولواوله ناوړو
عملونو ډډی کولوته واي، لاندي هغه دلایل
دي، چې تقوا د روزی لاسته راولو لپاره، د
وسیلې په توګه ثابتوي:

أ- الله (جل جلاله) فرمایي:
﴿وَمَنْ يَتَّقَ اللَّهَ يَجْعَلُ لَهُ مَحْرَجًا * وَيَرْزُقُهُ
مِنْ حَيْثُ لَا يَحْسِبُ﴾ [الطلاق: ۲۲].

ثبارة: او خوک چې الله نه وېړه کوي، (الله
به) هغه ته د خلاصون لازپیدا کوي اوله یو
داسې لوري به روزي ورکوي چې دې پې کومان
هم نه کوي.

په دې مبارک آیت کې الله تعالى دا بیانوی:
چا چې خپل خان کې تقوا پیدا کري، دوه شیان

به ورنه ورکري: لومړي:

﴿يَجْعَلُ لَهُ مَحْرَجًا﴾

يعني: هغه ته به له دنیوي او اخروي ستونزو
او مشکلاتو، د خلاصون لاره پیدا کري. دويم:
﴿وَيَرْزُقُهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْسِبُ﴾

يعني: له داسې لوري به روزي ورکري، چې
دې پې کومان هم نه کوي (۱۱).

د ا د تقوا پايله او ثمره ده، خومره لویه او ستره

ثمره ده !!! عبد الله بن مسعود (رضي الله عنهما)
و اي: په قرآن کريم کې له ستونزود خلاصون
سترايت { وَمَنْ يَتَّقَ اللَّهَ يَجْعَلُ لَهُ مَحْرَجًا
}. دې (۱۲).

۲) الله (جل جلاله) فرمایي: ﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ
الْقُرْيَ أَمْنُوا وَاتَّقُوا لَفَتَحَنَا عَلَيْهِمْ بِرَكَاتٍ
مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنْ كَذَّبُوا
فَأَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ [الأعراف:
۹۶].

ثبارة: او که چیرې د (هفو) کلېو (چې
رسولان ورنه استول شوی) خلکو ایمان
راوړی واي او تقوی یې کري واي، نو پردوي به
موداسمان او خمکې د برکتونو (دروازې)

وَحَفِظَ عَلَيْهِ [۸) شَأْنَهُ [وَقُوتَهُ]

حافظ ابن کثير (رحمه الله) دې آيت
د تفسیر په ترڅ کې ليکي: هود الله خپل
قوم ته په استغفار امر و کړ، هغه چې پړي
تېرکناهونه بېنل کېږي ... چا چې استغفار
او توبه غوره کړه، الله به ورنه د روزي
لاري او چاري یې اسانې کري، د هغه شان
او شوکت به ورنه خوندي کري (۸).

ج - الله (جل جلاله) فرمایي:
﴿{ وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُبُوَا إِلَيْهِ
يُمَتَّعُكُمْ مَنَاعًا حَسَنًا إِلَى أَجَلٍ مُسَمَّى
وَيُؤْتَ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِنْ تَوَلَّوْا
فَإِنَّ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابٌ يَوْمَ كَبِيرٍ
}﴾ [هود: ۳].

ثبارة: او دا چې له خپل رېه موښنه
وغواړۍ، بیا هغه ته توبه وکړئ چې تر
یوې معلومې نېټې پورې تاسوته د ژوند
وسایل درکري او هرد فضل خښن ته به
فضل ورکري او که تاسو مخ و ګرځولونو
بیا خوپرتاسو د یوې سترې ورڅي له
عذابه پېږم.

په دې مبارک آیت کې، د الله تعالى له
لوري، هفو کسانو ته د پراخې روزي
وعده ده، خوک چې استغفار يا د خپل
کناهونه بښنه غواړي او الله ته په
وړ ګرځبدلو سره سره توبه باسي.

له ﴿مَنَاعًا حَسَنًا﴾ خڅه، پراخ رزق او
عمر مراد دی (۹).

امام قرطبي (رحمه الله) وايې:
﴿{مَنَاعًا حَسَنًا} د استغفار او توبې ثره
ده، يعني الله تعالى به پراخه روزي او
نېکمرغه ژوند درې برخه کري او په
عذاب سره به مو، د پخوانيو امتونو په
څېر، تول هلاک نه کري (۱۰).

۳- تقوا او پرهیزګاري

نقش مجاهدین در برهه‌ای از تاریخ اسلام

استاد عبدالرؤوف توانا

مردم جامعه، تفکیک میان مجاهد و مجاهد نما را داشته باشند.

مهمترین ویژگی یک مجاهد ایمان به خدا و اعتقاد قلبی و باور درونی به خالق یکتا است.

ایمان به خدا رابطه مستحکم نیروهای جهادی با حق تعالی است، زیرا مجاهد رضایت حق تعالی را مبنای حرکت و برنامه های خود می داند و مهمترین مشخصه وصفات یک مجاهد هدفمند اخلاص است.

صفت اول: اخلاص

﴿وَمَا أَرْرَأَ إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لِهِ الَّذِينَ ...﴾
البیت: ۵۴

ترجمه «و فرمان نیافته بودند» با این دین و این قرآن «جز این که خدا را پیرستند در حالی که دین را برای او خالص گردانیده و حنفاء باشند» مجاهد واقعی عاشق خدا و رسول اکرم ﷺ است و اخلاص به خدا مهمترین خصوصیات و ویژگی مجاهدان راه خدادست. زیباترین حرکت در راه خدا داشتن رنگ خدایی در کارها است.

مسئله اخلاص بسیار دقیق و مهم

صحنه مبارزات برحق و آزادی خواهانه بر جای گذاشتند که درس بزرگی برای متجماظین می باشد، در رابطه به مجاهدان راستین و واقعی خداوند متعال چنین فرموده اند:

﴿أَلَّا عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعْزَزُ عَلَى الْكُفَّارِ يُجْهَدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَا يَهُرِ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتَهُ مَن يَكْلِمُ اللَّهَ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلَيْهِ﴾
المناذرة: ۵۴

ترجمه: نسبت به مؤمنان نرم و فروتن بوده و در برابر کافران سخت و نیرومندند. در راه خدا جهاد می کنند و به تلاش می ایستند و از سرزنش هیچ سرزنش کننده ای (در اطاعت از فرمان یزدان) هراسی به خود راه نمی دهند.

این هم فضل خدا است(کسی که دارای چنین اوصافی باشد): خداوند آن را به هر کس که بخواهد(به خیر و خوبی نایل شود) عطاء می کند. و خداوند دارای فضل فراوان و (انعام بیشمار است، و از مستحقان آن) آگاه است.

این نوشتار آیینه وار بخشی از مؤلفه ها و ویژگیهای برجسته مجاهدان واقعی را به معرفی گرفته تا

بعد از طلوع اسلام از افق جزیره العرب و دعوت همگانی پیامبر اسلام ﷺ دشمنان بنای سیز و خصوصت با دین اسلام، پیامبر ﷺ و مسلمانان را گذاشتند و برای نابودی اسلام به هر روشی دست یازیدند. در این میان مجاهدانی به دفاع از رسول خدا ﷺ و آیین مقدس اسلام برخاستند و در عرصه پاسداری از حربیم دین مبین اسلام حمامه آفریدند. این مجاهدان راستین در ابعاد گوناگون از ویژگی هایی برخوردار بودند که بابکار بستن آن، دشمنان دین و پیامبر را به خاک مندل نشاندند. رفتارها و ویژگی های برجسته آنان درس و سرمشقی برای همه انسانها در هر زمان و مکانی است تا از عملکرد دو کارنامه خردمندانه آنان در مسیر پر فراز و نشیب زندگی خویش بهره بزند.

بنابر همین روای مجاهدین دلیر افغانستان که از خود رشادت و شهامت بی مثالی در

است که قبولی اعمال بستگی به مقدار خلوص انسان به خداوند متعال دارد و هرچه اخلاص بیشتر و کاملتری باشد، عمل او ارزشمندتر است و هیچ نعمتی بالاتر از این نیست که در دل بنده چیزی جز حصول رضای خدا نباشد.

صفت دوم: تواضع و فروتنی

فروتنی و شکستن خواهشات نفس از مهمترین فضایل انسانی است لله الحمد که نیروهای جهادی به چنین اوصافی و اخلاقی ملبس می باشند. مجاهد علاوه بر اینکه در مقابل خدا خاشع و فروتن است در برابر مردم متواضع مهربان می باشد.

قرآن کریم ویژگی مؤمنان و مردان خدا را چنین بیان می کند: "بندگان شایسته خدا کسانی هستند که با آرامش راه می روند و آنگاه که از نادانان حرف بد و نامربوط می شونند، نادیده می گیرند باکرامت از آن می گذرند".

صفت سوم: اتحاد و همبستگی

﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْأَذِينَ يُقْتَلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفَّا كَلَّاهُمْ بِتِكْنٍ مَرْتَصُوصٍ﴾ الصدق: ٤
يعني: خداوند کسانی را دوست می دارد که در راه او متّحد و یکپارچه در خط و صف واحدی می زمند، انگار دیوار سربی بزرگی هستند.

[«صفّا»: صفحه. ردیف. مراد متّحد و یکپارچه است. مصدر است و به معنی اسم فاعل، یعنی (صَاقِينَ) و یا اسم مفعول، یعنی (مَصْفُوفِينَ) است. حال ضمیر (و) است. «بُئْيَان»: ساختمان. دیوار (نگا: روح البیان).

جان کلام این است، مجاهد ماندن مهمتر از مجاهد بودن است، مجاهد بودن زمانی نزد خداوند متعال ارزش و اهمیت دارد که یک مجاهد به معنی واقعی کلمه مجاهد باقی بماند و بعد از رسیدن به قدرت غرق به قدرت، ثروت و شهوت نشود، به نام دین، جهاد و مجاهد تیشه به ریشه دین نزد. شایان ذکر می دانم، مجاهد حقیقی کسی است که در جهاد اصغر و جهاد اکبر پیروز و در مقابل نفس و شیطان و آزمون های دشوار، و دسایس و وسايس شیاطین استوار باقی مانده و عهد میثاقی را که با پروعدگار عالم بسته است هرگز در آن تغییر و تبدیل نیاورده و هیچ مقام و منزلت را بالاتر از رضایت خالق هستی و آرامش و آسایش مردم نمی داند.

مهربانی زندگی می کنند."

گرچه شجاعت یک صفت اخلاقی است ولی مهمترین نماد اخلاقی و رفتاری یک فرد در زندگی اجتماعی است. فرد شجاع کسی است که دارای هویت دفاعی است و در راه حفظ ارزشها جرأت برخورد با عوامل دشمن را دارد. اگر شجاعت به عنوان یک فرهنگ عمومی در جامعه ما وجود داشته باشد و همه آحاد مردم صلابت و شهامت در راه دفاع از اسلام و ارزشها دینی را داشته باشند، بدون شک کیان اسلامی از هر خط ری مسئون خواهد بود.

صفت پنجم: مجاهدین راه حق

منظور از مردمی بودن مجاهدین این است که آنان از متن ملت برخاسته و به صورت خودجوش و حرکت مردمی به جبهات حق پیوستند و به استقبال شهادت در راه خدا و آزادی کشوار از اسارت شتافتند و در جهت مصالح و منافع کشور در پرتوی دستایر اسلام عزیز به انجام وظیفه

«مرصوص»: سربی. در فارسی گفته می شود: دیوار آهنین و سدی فولادین.]

اتحاد و همبستگی از ویژگیهای هر مجاهد راه خداست. به طور کلی منظور اتحاد این است که نیروهای جهادی در یک صف واحد علیه مخالفین دین و ملت بجنگند، موضوعاتی پیش آمده در جامعه که با احکام اسلامی و الهی مطابقت نداشت، در برابر آن حکیمانه عکس العمل نشان دهند.

صفت چهارم: حسن خلق

اخلاق نیکو یکی از صفات پسندیده در اسلام و از شیوه های مطلوب جاذبه دینی و فضایل انسانی است. در میان آداب اخلاقی و سنتهای اجتماعی، حسن برخورد با مردم در اخلاق اسلامی جایگاه ویژه ای دارد و برای نیروهای مجاهدین که با مردم ارتباط دارند این موضوع حائز اهمیت است.

در اهمیت حسن اخلاق همین بس که پیامبر گرامی اسلام فرموده است: "برترین شما نیکوکارترین شما از نظر اخلاق است. آنان که خود را آماده خدمت کرده و با دیگران با الفت و

بودن زمانی نزد خداوند متعال ارزش و اهمیت دارد که یک مجاهد به معنی واقعی کلمه مجاهد باقی بماند و بعد از رسیدن به قدرت غرق به قدرت، ثروت و شهوت نشود، به نام دین، جهاد و مجاهد تیشه به ریشه دین نزد.

شایان ذکر می‌دانم، مجاهد حقیقی کسی است که در جهاد اصغر و جهاد اکبر پیروز و در مقابل نفس و شیطان و آزمون‌های دشوار، و دسایس و وسایس شیاطین استوار باقی مانده و عهد میثاقی را که با پروردگار عالم بسته است هرگز در آن تغییر و تبدیل نیاورده و هیچ مقام و منزلت را بالاتر از رضایت خالق هستی و آرامش و آسایش مردم نمی‌داند.

اما مجاهد نما کسی است که از اسلام، جهاد استفاده ابزاری نموده هوای نفس و شیطان بر آن حاکم گردیده در امراض گوناگون گرفتار است که به ظاهر امر درد ندارد، اما به مراتب کشنده تر از سرطان و ایدز نابود کننده است.

امیدوارم خداوند متعال همان طوری که فرزندان مجاهد این سرزمین را در برابر اشغالگران در جهاد اصغر در میدان‌های نبرد پیروز ساختند در جهاد اکبر در برابر نفس و شیطان نیز پیروز بگرداند.

آمين يا رب العلمين

من اهل الجنة يسره ان يرجع الى الدنيا الا الشهيد { (سن ترمذی)}

ترجمه: از حضرت انس ﷺ از نبی ﷺ روایت است که ایشان فرمودند: بیگمان برای هیچ یک اهل جنت خوشایند نیست برگشت به دنیا مگر شهید.

پرندگان سبز جنت می‌باشند که از میوه‌های جنت نوش جان می‌کنند. شهادت طلبی با وجود جهادگران عجین شده است و مجاهد از مقام و منزلت شهید و شهادت در راه خدا مطلع است و به آن عشق می‌ورزد. حب به شهادت را از شهدائی صدر اسلام، حنوله‌ها، حمزه‌ها، جعفر‌ها و حسین‌ها آموخته‌اند.

نام مجاهد در تاریخ افغانستان با ایثار و شهادت نقش بسته است زیرا ارزشی‌ای که فرهنگ اسلام و بنیان دینی برای شهادت قایل است، مجاهدین را شفیته شهادت کرده است. به یاد دارم که تعدادی از طلایه داران شهدائی نهضت اسلامی از داخل زندان پلچرخی پیام‌های را عنوانی رهبران و امیران جهاد در سال ۱۳۵۷ فرستاده بودند، و در یک پیام شهید استاد عبدالقدار توانا عنوانی رهبران جهادی چنین آمده بود، برادرانم در حین مبارزه و جهاد با دشمن متجاوز، به بعد از جنگ هم بیاندیشید!

مبادا ارزش‌ها را در سنگرها جا بگذارید، اگر چنین کنید، ارزش‌ها عوض می‌شود و عوضی‌ها ارزشمند می‌شوند...

جان کلام این است، مجاهد ماندن مهمتر از مجاهد بودن است، مجاهد

مهمنترین ویژگی یک مجاهد ایمان به خدا و اعتقاد قلبی و باور درونی به خالق یکتا است. ایمان به خدا رابطه مستحکم نیروهای جهادی با حق تعالی است، زیرا مجاهد رضایت حق تعالی را مبنای حرکت و برنامه‌های خود می‌داند و مهمنترین مشخصه وصفات یک مجاهد هدفمند اخلاص است.

نهایت خطیر پرداختند. حضور تاثیرگذار مجاهدین در کلیه اقسام و اصناف و اقصی نقاط کشور و پذیرش وجذب مردم در سینین مختلف نماد واقعی مردمی بودن آنها است.

مقام و منزلت شهدا:
خداوند (ج) در این راستا ارشاد می‌فرماید:

﴿وَلَا نَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللهِ أَتُؤْتُ
بَلْ أَعْيَهُ وَلَكِنْ لَا شَعُورَكَ﴾ القراءة: ۱۵۴
ترجمه: و به آنان که در راه خدا کشته می‌شوند، نگویید که مودهاند» بلکه «زندهاند، ولی شما» در هنگام مشاهده اجساد شهدا بعد از قبض ارواحشان، از این حیات چیزی «نمی‌دانید» هم از این این رو ظاهر حال را معتبر قرار داده و ایشان را مرتده می‌پندارید، در حالی که ایشان در واقع امر مرده نیستند، بلکه حیات بزرخی دارند.

در بیان سبب نزول آمده است که: آیه‌کریمه درباره شهدائی غزوه بدر نازل شد.
﴿عَنْ أَنْسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ لَيْسَ لَهُ

جومات او په ټولنہ کی یې روں

مولوی اسرار الحق

وی، خولمنونغ، تلاوت، تعلیم، ذکر، ارشاد او ... داسپی نورپه کې نه ترسره کیبری، نویوازی ودانی یې، بنه اغبزه اوکته نه لري.

رسول الله ﷺ فرمای:
 {سَيْعَةُ يُظْلَمُهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي ظَلَّهُ يَوْمَ لَا ظَلَّ إِلَّا طَلَّهُ: إِمَامٌ عَادِلٌ، وَشَابٌ نَّشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ ... إِلَخْ} (صحیح البخاری، برقم ۱۰۳۱).

ثیاره: اوه دوله خلک دی، چې الله تعالی به یې هفه ورڅ د خپل (عرش) ترسیوری لاندی راولی، چې پرته له هفه به بل سیوری نه وی: عادل و اکمن، هفه خوان چې د الله په عبادت کې لوی شوی وي او هفه کس چې زړه یې په جوماتونوبوري تړلای وي.

امام نووی (رحمه الله) واي: له جومات سره پې زړه تړل، په دې معنا، چې جومات سره دېره مینه لري او د جمعی لمانځه لپاره تل ورځی.

په همدي اساس، هر مسلمان باید، له خپل توان سره سم، د جومات په آبادولو کې ونده واخلي.

د جومات ارزښت او اهمیت:
 - د زمک پرسرت تولو غوره، سپیځلی او الله تعالی ته کران خای، جومات دی.
 - جوماتونه دی، چې په اسلامي تولنه

جلاله) ته، د ټربت او نیو دبوالی له وسايلو خخه شمبول کیبری: ځکه دا د الله تعالی د عبادت خای دی، د الله (جل جلاله) کوراود زمک پر مخ د جنت باعجي بلل کیږي.

د جومات په جورولو کې ونده اخيستل، جاريه صدقه ده، چې په ژوند او له مرکه وروسته یې، ونده وال ته کته رسپوري.

فرمای: {مَنْ بَأَيْ لِلَّهِ مَسْجِدًا، بَأَيْ اللَّهَ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ} (المعجم الأوسط، للطبراني برقم ۳۲۵۹).

ژیاره: چا چې یوازی دالله (جل جلاله) درضا لپاره جومات جورکړ، الله (جل جلاله) به ورنه، په جنت کې کورجور کړي.

د یادونې ورده، چې جومات آبادول، په دوه دوله دی:
 ۱- مادي ودانول، چې له ساختماني موادو خخه جوربیري. د جومات دا دول ودانول، اجر او ثواب لري.

۲- معنوی ودانول، چې جومات ته له منظم ورتك، هفه سره له دایمي اړیکی ساتلو، هفه کې له لمانځه ادا کولو، ذکراو تلاوت کولو، له بشونې اوروزنې، د هفه اصلی رسالت اورول ادا کولو په برخه کې، له پوره وندي اخيستلو خخه عبارت دی او همدا د جومات اصلی او په رشتني دول ودانول دی: ځکه که جومات د ساختمان او تعمير له پلوه، بنه آباد او بشکلی

نن اسلامي نېږي چې له کومو ستونزو او ننگونو سره مخ ده، د دې سترلامل دا دی، چې د اسلامي امت دېری وکړي، خپل تېر خلاند تاریخ په هېرکړي او په عملی دکرکې، له خپل دین خخه لري دی.

يوشمېربې، له دین خخه د سې پوهې نه لرلو له کبله، په افراط او تفریط کې لوېدلې دی او یوشمبېربې، چې د دین په هکله سمه پوهه لري، هغوي بیا د عمل په دکرکې کمزوري دی.

ربنتیې مؤمن هفه دی، چې د سې عقیدې خښتن وي، غوره عبادت کونکې، په معاملاتوکې.

بنه چلن کونکې او د سې پوهې اوښکو اخلاقو په درلولو سره، یو بشه دعو تکروي.

د دې موخولاسته راولولپاره، يوله مهمو خایونو خخه، جومات هم دی.

هفه تولنه، چې د فساد او فتنې ربنتې پکې ورڅ تربلي غڅېربې، یوازې جوماتونه له دې نه د امن خایونه دی.

په همدي اساس، پکارده چې د جوماتونه له دې ارزښت او رول پوه شو؛ **څوډ صالحو وکړو** صلاح ته وده ورکړل شي او له نورو سره **صلاح لورته، د تللویه اړه مرسته وشي.**

د جومات د جورولو فضیلت
 د جومات جورول او آبادول، الله (جل

- شی.
- ۸- جومات ته د تک پرمھال، باید بد بوی لرونکو خیزونو، لکه: بیاز، هوره او داسی نورو له خورلو او همداشان جورابی، چپلی او داسی نورو له کارولو خخه دده وشی؛ خود لمونخ کونکو دتکلیف لامل نه شی.
- ۹- جومات ته له ننوتوسره سم، که کوم مانع شتون ونه لری، (تحیۃ المسجد) دوه رکعته نفلی لمونخ ادا کول.
- ۱۰- جومات، د مسلمانانو ترمنخ د یووالی او ورورولی محوردی، تول مسلمانان په کې د عبادت کولو حق لری، نوباید محدودیت او توپری به کې شتون ونه لری.
- ۱۱- د جوماتونو د حسی او معنوی ودانلولو په برخه کې، له توان سره سم، مالی او بدنی مرسته کول.
- ۱۲- جومات ته پاملننه، له هغه سره تل خپلی ایکی تینگکی سائل او سم فعل ساتلولو کې یې ونده اخیستل.
- ۱۳- د جومات ایوند هر ډول توکی، لکه: فرش، لاودسپیکر... او داسی نور، جومات پوری اړه لری، له هفو خخه شخصی ګتبه اخیستل نام کاردي.
- ۱۴- جومات ته، له بنی پنې سره ننوتل او دا {اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ} (ای الله! ستاد رحمت دروزای راته پرائیزه) مسنونه دعاء لوستل او همدارنگه له کېپی پنې سره ورڅخه د تلو پرمھال دا {اللَّهُمَّ إِنِّي أَسأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ} (ای الله! زه ستافضل غواړم) مسنونه دعاء لوستل.
- ۱۵- له آذان وروسته، پې ضرورته، له جومات خخه ہرنه وتل؛ خولمونخ جومات کې له جمعی سره ادا شی.
- ټولنه کې د جومات رول**
- جومات، د تولنې په اصلاح او سمون کې، خورا مهم رول لری. لاندې یې خیپی بیلکې دی:
- ۱- جومات کې، مسلمانان هره ورڅ سره راغوندېږي، هلتله د پنځه وخته لمنځونو او نورو بختوونکي وسایل، باید غلي او بند کړای

- بیلونکې نښه ده.
- مسلمانان له ورکتوب خخه د عمرتربایه، دژوند په هره مرحله کې، له امام او جومات سره نه شلبدونکی تراولري. خلک د هر دول مستلی د حل په هکله، په خپل امام باورلري. په همدي اساس، ويلاي شو، چې د امت ستر امامت هم خپل مشروعیت، د همدي واره امامت په استناد، تراسه کړي دي.
- د جومات حقوق او آداب**
- جومات په اسلام کې، د یوستربعادتی او دینی خای په توکه، د تولو مسلمانانو په زدونکې ځانګړی خای او درناوی لری. په همدي خاطر، پکار ده چې د جوماتونو حقوق په خای او هغفوته د تک پرمھال یوشمبرآداب په پام کې ونیول شي؛ خوپه سمه توکه د جوماتونو درناوی او سپېڅلتیا وسائل شي.
- لندې، د جومات څینې حقوق او آداب دی:**
- ۱- جومات ته ورتک، ننوتل او پکي انتظار باید په پوره درناوی او آرامي سره ترسره شي او هیچاته باید تکلیف او زیان پکې ونه رسول شي.
- ۲- جومات کې، له اړتیا پرته، باید له خوراک، خپل او خوب کولو خخه دده وشی.
- ۳- جومات کې، باید با یېزی دنیوی خبرې ونه شي اوله اړتیا پرته، سلاح راونه ایستل شي.
- ۴- د جومات دننه برخه، ایوندې ساحې او چاپریال یې، باید له هر دول چتليو او ناپاکيو خوندي وسائل شي. که چېږي په جومات او ساحه کې یې، پلیتی یا چتلي ولید شي، نوباید ژرترژره ورڅخه لرې شي.
- ۵- جومات ته د تک پرمھال، باید د خان پاکوالی په پام کې ونیول شي، لکه: د جامواو بدنه پاکوالی، مسواك، خوش بوي او عطر کارول، خان منظمول ... او داسی نور.
- ۶- جومات کې، وزکار او د انتظار وخت، باید په ذکر، تلاوت، تسبیح او تهلیل تبرکه اړي شي.
- ۷- جومات ته د ننوت پرمھال، موبایل او ورته نور بختوونکي وسایل، باید غلي او بند کړای

- کې، د زړه حیثیت لری او د زبات درناوی له کبله، دالله (جل جلاله) کوربل شوی، چېرته چې انسان د مبلمه به توګه، به بشنې او مغفرت نازول کېږي او الهی رحمتونه، نعمتونه او ثو ابونه پرې پېرزو کېږي.
- جومات ته د جمعی لمانځه لپاره، د تللو پرمھال، د هر ګام په بدل کې، نېکی لیکل کېږي او بدی محوه کېږي.
- په یواچې توکه د لمونخ کولو په پرتله، جومات کې په جمعی سره لمونخ کول، (۲۵) یا (۲۷) درجی زبات ثواب لری.
- جومات د عبادت، بشوونې، روزنې، د تولنیزو ستونزو په هکله، د خبریدلو، مشورې او ورته د حل لارو پیدا کولو خای دي.
- جومات، سره له دې، چې یو کوچنۍ تولنیز واحد برښې، خوپه و اقیعت کې، د یوې اسلامی تولنې بنسته او د دینی ارزښتونو د حاکمیت بشکارندوی او هم د اسلامی امت د وجود یوه کوچنۍ بیلکه ده.
- جومات، د انسان زړه صفا او صیقل کوي.
- د جومات د جمعی په لمانځه کې منظم ګډون، انسان ته په خپل ژوندانه کې، د نظم روحبه ورکوي، هغه پاکوالی، بشکلا، تولنیز توب او وینستوب ته هخوی، غوره، صالح او کتور شخصیت ترې جوره وي.
- جومات کې، د لمونخ کونکو ترمنخ مینه، یووالی، ورورولی، خواخوردي او نیکې ایکې پیاوړي کېږي.
- ټولنې او د هې سمه ساتنه او پالنه کوي.**
- بې نفسونو کې هغه فضایل او سپېڅلې ارزښتونه غښتلي کوي، چې پخوا کورنیو او بشوونیزو مرکزو کې خپل شوی وي. په دې سره، جومات د یوې نبکمرغې تولنې په رامنځته کولو کې، پوره مرسته کوي.
- جومات، د اسلامی امت د ایمانی، مدنی او کلتوري هویت بشکارندوی او له نورو امتو نو خخه دې امت

عملی درسونه ورکول کبدل.
نوپکار ده، چې جومات خپل تېبرېم، فعالیت او رزښت تلاسه کړي، د وخت له غوښتنو سره سم، د تولې سالې روزنې، علمی ارتقاء او وېستابه کې بشپړه ونډه واخلي.
اومن مهال به کران هبواډ کې، د خینو شمبرو له مځی، نږدې یو سل شپېته زره جوماتونه او عبادت خایونه شتون لري، چې د دې ملت د اسلامي هوت بشکارندوی دی. نو که د جوماتونو چارې سې سمبالي شي او امامان خپل بنستيزرول ادا کري، د جومات پخوانی برم، رسالت او اهمیت به ورسره راژوندي شي، شته دېري ستونزې به له مبنځه لارې شي اود خلکو او حکومت ترمنځ به باور پیاوړي شي.

اخڅلیکونه:

- ۱- قرآن کريم.
- ۲- کابلی تفسیر.
- ۳- تفسیر القرآن العظيم، لابن كثير.
- ۴- صحیح البخاری.
- ۵- تنبیه العابد إلى فضل المساجد، للدكتور بدر عبد الحمد همیسه.
- ۶- دور المسجد في التربية، لعبد الله قادری الأهل.
- ۷- دور المسجد في بناء الحضارة، للدكتور ولید فتحی.
- ۸- إعلام المساجد في أحكام المساجد- ابوعبد الله بدرالدين محمدبن عبدالله بن ہبادر الزركشی.
- ۹- وظيفة المسجد في المجتمع، للدكتور صالح بن ناصر الخزيم.
- ۱۰- الأثر التربوي للمسجد، لصالح بن غانم السدلان.
- ۱۱- لسان العرب.

کېږي او اړیکې بې تینګکېږي، د یوبول له حالاتو خان خبروی او بیا هره جمعه، روزه او اخترونو کې، دغواړیکوته لا پراختیا ورکوي، آن د نکاح ترلوپاره، چې د کورنیو د اړیکو رامنځته کېدلو یوه مهمه وسیله ده، مناسب خای هم جومات دی.

۹- جومات کې، د خلکو، په خانګړي دول د خوانانو، شرعی پوشتنو کچه راتیتېږي: څکه کېږي، چې د ورسره د خلکو دینې تنده ماتېږي اود اسلام په اړه، د دېمن د شکوکو او شهبا تو مخه نیول کېږي.

۱۰- د جومات له لارې، د ولس او حکومت ترمنځ اړیکې پیاوړي کېږي، باور او همکاري وده موږ او په دې سره په کډه، د هوسابې، آرامي او پرمختګ په لوري یون کوي.

ولې جومات خپل پخوانی رول او هر اړیخیز فعالیت له لاسه ورکړ؟

دې لاملونه دېردي، خودلته یو خو مهمو تاریخي پېښوته، په اشارې بنسه کوم: د پنځمي پېږي په نیمايې کې، کله چې مدارسو پراختیا و موندلله او چارې یې له جوماتونو خڅه جلا شولې، وروورو جومات خپل هغه فعالیت او رول له لاسه ورکړ، چې پخواې په دېښونې او روزنې په برخه کې درلود؛ څکه له جومات خڅه عصری علوم جلا او یوازې شرعی علوم به پکې تدریس کېدل.

هدارنکه سیاسي نظامونو نوې بنې غوره کړه، د دولتي ادارو لمن پراخه شوله او کنې نوې اداري رامنځته شوې، چې له دې سره د جومات بنستيزرول او فعالیت نور هم کم شو. دا او دې ته ورته نورې پېښې، د دې لامل شولې، چې جومات خپل اصلی رول او فعالیت له لاسه ورکړي.

د اسلام په لومړيو کې جومات داسي یوه فکري مدرسه، روحي او تولنیز خای و، چې خلکوبه پکې نقلی او عقلي علومو متوازنې زده کړه تلاسه کوله. جومات یوشامل، هرارخیز او برخ فعالیت درلود او هغه محوري نکته وه، چې امت ته به پکې د پیوستون، وېستابه، نظم او یووالی

زرونو ته داد حاصلیوی، روحانیت او معنویات یې وده کوي، مورال او همت یې لورېږي، زرونو کې یې ایمان خواکمن کېږي او نفسمونه یې ترکیه مومي.

۲- جومات کې، د مسلمانانو دینې انګرني غښتلي کېږي، له منکر اتواونا ورو کارونو سره یې کرکه پیدا کېږي، چې په دې سره، د

جرمونو او جنایتونو کچه راتیتېږي: څکه لمونځ د فحشا و او منکر او مخنيوی کوي.

۳- جومات، دعame پوها وي، د پېښو او قضایا وو به هکله، د خلکو د ذهنیتونو د روښانه کولو خای دی.

۴- د جومات د سم نظم او فعال ساتوله لارې، د پوهې کچه لورېږي، د نا پوهې او جهل تغراتولېږي.

۵- جومات، د مسلمانانو ترمنځ یووالی، درورولي، مینه او خواخورې غښتلي کوي، کرکه، کينه، حسد او تېکنې یې له منځه وړي. نېټ او غوره خویونه پیاوړي کوي، لکه: د ناروغ پوشتنه، د بوزلولاس نیوی ... او داسي نور.

۶- جومات کې، مسلمانان د وړېښو ستونزو، مشکلاتو او بیلابلو مسائلو په هکله، خپنه او سلامشوړي کوي او په اړه پې سم تصمیمونه نیسي.

۷- د تولنیزوب وده: انسان د خپل فطرت له مځی، یو تولنیز مخلوق دی، چې له تولنې پرته، ژوند کول یې سخت وي، نو جومات ته تک او هلتله له نورو مسلمانانو سره یو خای عبادت کول، هغه اجتماعیت ته هڅوی، چې ورسره د تولنیز امنیت او خوندیتوب لمن پراخیږي.

۸- د نېټکې و تینګکېدل او پراخېدل: جومات، لکه خرنکه چې، له الله تعالى سره د اړیکې تینګکولو خای دی، د مسلمانانو ترمنځ داړیکو تینګکولو او پراخولو لپاره، خورا مهم او په زړه پورې مرکز هم کنبل کېږي؛ څکه مسلمانان هره ورڅه جومات کې خوڅلې سره وینې، یوبول سره یې پېژندګلوي پیدا

تفکر و تدبیر

راهی برای خدا شناسی

ناصرالدین دریز

قسمت اول

مدیون قدرت اندیشه دانشمندان است. همان گونه که وحی الهی در حجم وسیعی از آیات مبارکه خود، انسان را ترغیب به اندیشیدن در آفرینش عالم هستی نموده، بیشتر دست آوردهای مدنی و تخنیکی بشر نیز با اندیشیدن به طبیعت و الهام گرفتن از شکل و شیوه های آن، طراحی شده اند.

متأسفانه در این فراگرد بعد معنوی تفکر، اکثر به فراموشی سپرده شده است، که منجر به فقر معنوی و عدم توازن میان بعد معنوی و مادی در جامعه گردیده و به میزان جرم و جنایت، ظلم و بی عدالتی افزوده است؛ از آن میان نمونه های بارز آن را می توان در جوامع غیراسلامی و فاقد معنویت مثال زد.

زیرا تفکر در پدیده ها و جلوه های نظام آفرینش، و تدبیر در کلام مبارک آفریدگار توانا و یکتا، انسان را به سوی خداشناسی و یکتاپرستی رهنمون گردانیده و سطح معنویت و اخلاقیات را در جامعه ارتقا بخشیده و انسان را از جرم، گناه، گمراهی، سرگردانی و بی هدفی به دور می دارد.

به این دلیل، این مسؤولیت و اصالت هر

هر پدیده و کلمه اش، دلیلی روشن بر وجود یکتای بی همتای است.

مطالعه پدیده جهان هستی، بهترین و زیباترین صنف درسی برای خداشناسی، یکتاپرستی، و زبان گویای علم و قدرت بی بدیل و تدبیر الهی است.

واژه های تعقل، تفکر و تدبیر پیوند منطقی و رابطه تکمیلی با هم داشته و یاری جستن از این راهکارها در این راستا، می تواند راهگشا و گره گشای بسیاری از پرسشها و رازهای پیدا و پنهان فراراه و فرالندیشه بشر باشد.

قرآن کریم که کتاب رهنمای بشریت است، از گذشته و آینده سخن زده و سرگذشت انسانها و سیر تاریخی و تکوینی گیتی را برای عبرت بشریت بیان نموده است.

انسان با تدبیر و تفکر در قرآن مجید و پدیده های آفرینش می تواند که به درک حقایق ورای آن نایل آید.

نیروی تفکر و تدبیر بخش مهمی از ساختار تکوینی و تکاملی انسان در بعد معنوی و مادی است؛ فناوری و تمدن امروزی و فراهم آوری تسهیلات مختلف برای رفاه و آسایش بشر،

برگ درختان سبز، در نظر هوشیار هر ورقش دفتریست معرفت کردگار (سعی*)

جهان آفرینش مجموعه ای از شگفتی های هستی و دیباچه ای از دفتر معرفت پروردگار حکیم و توانا است. وقتی انسان، نافذانه و خردمندانه به این شگفتی ها و جلوه های خیره کننده جهان بزرگ می نگرد و به چگونگی ساختاری کار و تنظیم این پدیده های گسترده می اندیشد، مات و مبهوت عظمت خالق تبارک و تعالی شده و در ذهن و ضمیر او این نور جاودان بی پایان، چنان می تاخد که قدرت لایزال الله را با روح و جسمش احساس می کند و آنگاه هر چه جز او را، کوچک و حقیر و خوار می شمارد.

نگاه پویا و پرسشگر به گردون گران، ابزاریست تا حقیقت جاودان و راز رمزآلود و پیچیده خلقت را دریابیم. جهان آفرینش و زیبایی های دل انگیز و وسوسه انگیز آن، در اصل کتاب بزرگی است که

در صحنه عمل، یعنی تاخت و تاز نیروی فکر در میدان خرد را، «تفکر» می‌گویند.

اما «تدبر» در اصل از ماده دبر به معنی پشت و عاقبت چیزی است. بنابر این، تدبیر یعنی نظر در پیامدها و عاقب کارها و تأمل در نتایج آنهاست.^(۶)

به قول جارالله محمود بن عمر بن احمد زمخشri ح؛ گرچه «تدبر» به معنای اندیشیدن و نظر در عواقب امور است، ولی بعدها در هر تأملی استعمال شده است و لذا تدبیر در قرآن کریم به معنای تأمل، تبصر و دققت در معانی آن است.^(۷)

بنابر این، به طور خلاصه می‌توان گفت که تفکر، محدود به اندیشیدن می‌شود؛ در حالی که تدبیر فعالیت علمی و عملی برای درک و التزام به آثار، نتایج و پیامدهای امور است.

نقش تفکر و تدبیر در سیر تکاملی انسان یکی از نعمت‌های ارزشمندی را که خداوند ح به انسان بخشیده، قدرت تعقل، تفکر و تدبیر است که انسان را نسبت به سایر موجودات کرامت بخشیده است. به گونه‌ای که به واسطه همین توانایی از حیوانات دیگر متمایز شده است.^(۸)

خداوند به بندگانی که با استفاده از قدرت تعقل و تفکر از سخن نیک و حق پیروی می‌کنند، مژده مسربت داده و آنان را خردمند خوانده است.

ولی کسانی که از تعقل و تفکر استفاده نکرده و از بندگی خداوند تبارک و تعالی سرباز می‌زنند، بدتر از چهارپایان به شمار می‌آیند. البته انسان هم

تفکر از ماده «فکر» در لغت به معنای تأمل آمده است.^(۹)

راغب اصفهانی ح در بیان معنای «تفکر» می‌گوید: فکر قوه‌ای است که علم را به سوی معلوم رهنمون می‌شود و تفکر به حرکت درآوردن این قوه بمراس نظر عقل است که فقط برای انسان، امکان پذیر است نه حیوان.^(۱۰)

فرهنگ عمید، واژه «تفکر» را؛ اندیشیدن، به فکر و اندیشه فرورفتن معنی کرده است؛ در ضمن کلمه «تدبر» را؛ اندیشیدن، اندیشه کردن، در عاقبت کاری اندیشیدن، و چاره اندیشی معنی نموده است.^(۱۱)

فرهنگ فارسی معین، نیز واژه «تفکر» را به معنی اندیشه کردن، اندیشیدن و اندیشه آورده و جمع آن را تفکرات خوانده است.

همچنان واژه «تدبر» را؛ اندیشه کردن معنی کرده است.^(۱۲)

علی اکبر دهخدا ح، به نقل از چند فرنگ، واژه «تفکر» را؛ اندیشه کردن، اندیشیدن، نظر کردن و تأمل در چیزی، اندیشه و فکر و تعمق معنی کرده است؛ در حالی که واژه «تدبر» را؛ به اندیشه از پی کاری فراشدن، اندیشه کردن و حقیقت چیزی را دریافت، به عاقبت کاری نگریستن و تفکر کردن در آن، معنی کرده است.

وی همچنان می‌گوید: «تفکر» عبارت است از: نگریستن در پایان کارها و این نزدیک به تفکر است، الا این که تفکر تصرف قلب است با نگریستن در دلیل، و «تدبر» تصرف آنست با نگریستن در عواقب.^(۱۳)

حسین بن محمد راغب اصفهانی ح، در فرهنگ مشهور قرآنی خود می‌گوید که: فکر همان توانایی عقل است

انسان جستجوگر، مؤمن و دانشمند است تا به عنوان یک تکلیف اخلاقی، انسانی و اسلامی با پردازش و پژوهش های علمی و عقلانی گسترش در حوزه شناخت خود، جهان، و کیهان بیکران به تعقل، تفکر و تدبیر پردازد و به قدر توان به رمزگشایی پیام‌های خالق تواند در کتاب بزرگ خلقت (کلام الله مجيد)، مبادرت ورزد تا سایر انسانها نيز بتوانند با بهره بری از این داشته‌های مفید و رهنماودی آنان، به درک و دریافت درست از فلسفه وجودی خویش و کایینات پهناور و رکن حقیقت خلقت خوبتر پی ببرند.

چنانچه خداوند حکیم^(۱۴) در کتاب مبارکش می‌فرماید:

﴿وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّا مَا خَلَقَ هَذَا بِنَطْلَلٌ...﴾ آل عمران: ۱۹۱

خوشبختانه اسلام نسبت به جهان بینی و روش‌های عقلانی اهمیت زیادی قایل شده و جایگاه «تفکر و تدبیر» را مورد توجه ویژه قرار داده است. قرآن کریم اهمیت و نقش مهم و حیاتی عقل در زندگی بشر را در جاهای مختلف، بارها متذکر شده و تا آنجا که در شمار زیادی از آیات متبرکه خود، انسان را به تفکر و تدبیر فرمان داده است.

از آنجا که مؤلفه‌های تفکر و تدبیر، یکی از راه‌های خودشناسی و خداشناسی است؛ می‌خواهیم به خواست خداوند بزرگ ح، یک رشته مباحث علمی را در رابطه به موضوع، طی مقالات مستقل به مطالعه علاقمندان بررسانم. در ادامه، به فرازهای مختلف آن بیشتر پرداخته خواهد شد.

و اکاوی واژه تفکر و تدبیر

واژه های تعقل، تفکر و تدبیر پیوند منطقی و رابطه تکمیلی با هم داشته و یاری جستن از این راهکارها در این راستا، می تواند راهگشا و گره گشای بسیاری از پرسشها و رازهای پیدا و پنهان فراراه و فرآندیشه بشر باشد.

قرآن کریم که کتاب رهنمای بشریت است، از گذشته و آینده سخن زده و سرگذشت انسانها و سیر تاریخی و تکوینی گیتی را برای عبرت بشریت بیان نموده است.

متمازی و کرامت می بخشد.^(۱۳)

اهمیت تفکر در آموزه های اسلامی

در هیچ نظام فکری و فرهنگی مانند اسلام بر تفکر و تدبیر تاکید نشده است. تا جایی که یک ساعت تفکر از یک سال عبادت بهتر معرفی شده است. حتی گفته شده که هیچ عبادتی همسنگ و همطراز اندیشیدن، در صنع خدای تعالی نیست.

زیرا تفکر انسان را به حق می رساند که آن غایت عبودیت است.^(۱۴)

خداآنده متعال ﷺ در قرآن کریم و در آیات بسیاری امر به تفکر و تدبیر کرده است و تفکر در ملکوت آسمانها و زمین عبادت مخلصین خوانده شده است.

تفکر و تدبیر کلید معرفت و شناخت خداوند کریم است و با تفکر در عالم آفرینش و تدبیر در کتاب الله ﷺ روشن می شود که همه پدیده ها، نشانه های قدرت و عظمت خداوند بزرگ ﷺ است. تفکر برای درک حکمت آفرینش، پیشران اساسی و سامانه اصلی حرکت تکاملی بشر

رشد و سعادت انسان است، آمیزه ای از آموزه های عقلانی و آموزه های عرفانی است. انسان هم آمیزه ای از عقل، و هم احساس است. نخست این دو با هم هماهنگ اند؛ در قدم دوم، انسان با پیمودن راه عقل، راه عشق، راه عرفان، عبادت و اطاعت به کمال و سعادت می رسد.

برخی از دانشمندان اسلامی به این باور اند که در این میان، «تفکر» ابزار اصلی پیمایش راه عقل و تقویت نیروی عقلانیت در انسان است.

به سخن دیگر، انسان در گام نخست تکامل معنوی خود که همان تقویت عقلانیت و سلوک عقلانی است، با ابزار تفکر پیش می رود و به عقلانیت لازم می رسد و سپس در کنار سلوک عقلانی به مسیر سلوک عرفانی و معنوی می رود تا به کمال انسانی و سعادت دنیوی و اخروی دست یابد.

روی این اصل، عقلانیت و تفکر زیربنای حرکت تکاملی انسان در مسیر دین و بندگی خداوند بزرگ ﷺ تلقی می شود و کسی در مرحله سلوک عرفانی موفق می شود که از وادی عقلانیت گذر کند، و با ایمان قوی، انسانیت خود را کامل سازد.

به قول داود انعامی، یک تن از دانشمندان اسلامی، حیات عقلانی انسان خود مرحله ای از کمال است و هم زیرساخت حیات عرفانی و فاز نهایی کمال و سعادت او می باشد. پر واضح است که اندیشیدن و تفکر، یکی از سرمایه های با ارزش و پایه های بنیادین تکامل معنوی و مادی انسان برای کامل شدن، و از ویژگی های بارز اوست که وی را از سایر موجودها

در برابر موهبت های فزیکی و هم سایر نعمت های خدادادی خود، پاسخگو است.^(۹)

انسان با به کارگیری از این موهبت های الهی، و با استفاده از ابزارهای مقدماتی آن، سمت و سوی افعال و اعمال خود را جهت داده و سیر تکاملی معنوی و مادی خود را برابر آن بنیان می نهد.

رابطه عقل و دین از مسایل جنجال برانگیز در محافل علمی و جامعه بشری است.

این مسأله از یک سو منجر به ایجاد فرقه ها و مکاتب فکری، فلسفی و سیاسی گردیده و از سوی دیگر، منشاء بروز درگیری ها و نزاع ها شده است.

قرآن کریم بر خلاف دیدگاه برخی از فرق فکری و مکاتب فلسفی که پای عقل را محدود دانسته، به اهمیت و جایگاه تفکر و تعلق توجه ویژه کرده و در آیات فراوانی اهمیت این موضوع را به انسان گوشزد نموده است.^(۱۰)

پرداختن بیش از سه صد آیه متبرکه قرآن کریم^(۱۱) به این مطلب به صورت مستقیم و غیرمستقیم با عبارات مختلفی نظیر «تعقلون، تفکرون، تدبرون، تنظرتون و...» که انسان را به استفاده و بهره جستن از این نیروی خدادادی دعوت کرده است؛ خود تأییدی بر این ادعاست.^(۱۲)

فراوانی آیات قرآنی در دعوت به تعلق، تفکر و تدبیر حکایت از اهمیت و نقش فراوان آن در حیات معنوی و مادی انسان دارد.

جایگاه «تفکر» و «تدبر» در عرفان اسلامی دین مقدس اسلام که راه

مأخذ:

١. مجمع البحرين و مطلع النيرين؛ فخرالدين بن محمدعلى طريحي؛ سایت انترنیت ۱۴۰۰.
  ٢. مفردات الفاظ القرآن؛ تالیف: حسین بن محمد راغب اصفهانی؛ سایت انترنیت ۱۴۰۰.
  ٣. فرهنگ عمید؛ تالیف: حسن عمید؛ چاپ: هشتم ۱۳۸۱.
  ٤. فرهنگ فارسی معین؛ مؤلف: دکتر محمد معین؛ چاپ: سوم ۱۳۸۸.
  ٥. فرهنگ دهخدا؛ مؤلف: علی اکبر دهخدا؛ سایت انترنیت ۱۴۰۰.
  ٦. مفردات الفاظ القرآن؛ تالیف: حسین بن محمد راغب اصفهانی؛ سایت انترنیت ۱۴۰۰.
  ٧. الكشاف عن حقائق التنزيل؛ تالیف: جارالله محمود بن عمر بن احمد زمخشري؛ سایت انترنیت ۱۴۰۰.
  ٨. قرآن کریم؛ اسراء، آیه ۷۰.
  ٩. قرآن کریم؛ سوره زمر، آیه ۱۷ و ۱۸؛ سوره افال، آیه ۲۲؛ سوره اسراء، آیه ۳۶؛ سوره نحل، آیه ۷۸؛ سوره تکاثر، آیه ۸.
  ١٠. جایگاه تفکر و تدبیر در قرآن کریم؛ نویسنده‌گان: محمد علی مشایخی پور، و منصور پهلوان؛ سایت انترنیت ۱۴۰۰.
  ١١. تفسیر المیزان؛ مؤلف: سید محمد حسین طباطبائی؛ ج ۳، ص ۵۷؛ چاپ: ۱۴۱۷ هـ.
  ١٢. قرآن کریم؛ سوره مومنون، آیه ۸۰؛ سوره آل عمران، آیه ۱۹۱؛ سوره محمد، آیه ۲۴؛ سوره هود، آیه ۵۵؛ سوره نحل، آیه ۴۴.
  ١٣. جایگاه تفکر و تدبیر در عرفان اسلامی؛ نویسنده: داوود انعامی؛ سایت انترنیت ۱۴۰۰.
  ١٤. قرآن کریم؛ سوره اسراء، آیه ۷۰.
  ١٥. کمیای سعادت؛ مؤلف: امام محمدغزالی؛ چاپ ۱۴۲۱.
  ١٦. تفسیر المیزان؛ علامه سید محمدحسین طباطبائی؛ ج ۴، ص ۱۴۱؛ چاپ هجدهم ۱۳۸۳.
  ١٧. احیاء علوم الدین؛ نویسنده: ابوحامد محمدغزالی؛ چاپ: چهارم ۱۳۷۵.
  ١٨. المکتبة الشاملة للحديثة؛ روای: الزبیدی مرتضی؛ حدیث شماره (۲۴۷۲)؛ سایت انترنیت ۱۴۰۰.

یعنی: درست است این چنین کنید، در خلق او تفکر کنید و در ذات او تفکر مکنید...

همچنان حسن الله گفت: تفکر ساعتی
بیهتر است از قیام شبی.

فضل (ح) گفت: که فکرت آیینه ای است که نیکی ها و بدی های تورا به تو بینماید.

همچنان ابراهیم ادھم (ر)^ح را گفتند که فکرت بسیار می کنی.

گفت: فکر مغز عقل است.
 طاووس بن کیسیان یمانی ^(۱) گفت که
 حواریان عیسیٰ بن مریم علیه السلام را گفتند:
 یا روح الله، در زمین امروز مثل تو کسی
 هست؟ گفت: آری، هر که سخن او ذکر
 است، و خاموشی او فکر، و نظر او عبرت،
 مثلاً من است. ^(۲)

الزبیدی مرتضی یک عالم مسلمان، حدیثی را از پیامبر اکرم ﷺ در مورد «فضیلت تفکر» بدین شرح می آورد: «قال الحسن البصري رحمة الله تعالى مرسلاً: قال النبي صلى الله عليه وسلم: التفكير نصف العبادة و قلة الطعام هي العبادة. يعني: حسن البصري حَدَّثَنَا حدیث مرسلي را روایت می کند که رسول اکرم ﷺ فرمودند: تفکر نیمی از عبادت است و کم خوردن عبادت است.

موصوف حدیث دیگری را در این باره نقل می کند:

ترجمه: پیامبر ﷺ فرمودند: بهترین شما نزد خداوند ﷺ در روز قیامت کسی است که بیشتر گرسنگی می کشد و زیادتر تفکر می کند، و منفورترین شما نزد خداوند متعال در روز قیامت کسی است که زیاد بخوابد، زیاد بخورد، و زیاد بنهشد.

ادامه دا، د

است، و تدبیر است که انسان را با معجزات قرآن شریف آشنا می سازد. اسلام، برای «تفکرگردن» در نظام

آفرینش، جایگاه رفیعی بخشیده تا
جایی که مثل عبادت و حتی به
مراتب والاتر و بالاتر از عبادت بدون
فکر، آن را دانسته است.

طوری که ابو حامد امام محمد غزالی عالم جید جهان اسلام، در کتاب معروف خود «کیمیای سعادت»، در باب فضیلت تفکر به نقل از پیامبر اکرم ﷺ روایت می کند: که رسول الله فرمودند:

(يعني): يك ساعت تفكر بهتر است از يك ساله عبادت.

ایشان در ادامه می نویسد: ابن عباس ﷺ می گوید: قومی تفکر در ذات خدایتعالی می کردند؛ رسول اکرم ﷺ فرمودند: تفکر در خلق او کنید و در ذات وی تفکر نکنید که طاقت آن نیارید و قدر او نتوانید شناخت (۱۵)

علماء سید محمد حسین طباطبائی رهنما در «تفسیر المیزان» در مورد جایگاه رفیع تفکر می نویسد: ابوالشيخ در کتاب عظمت از ابوهیره رهنما روایت آورده که گفت: رسول خدا رهنما فرمودند: یک ساعت تفکر و اندیشیدن از شصت سال عیادت کرد: بوقت است. (۱۶)

در خبر آمده است که پیامبر ﷺ روزی بیرون آمد و یاران وی تفکر می کردند، گفت: چرا سخن نمی گویید؟ گفتند: در خلق خدای تفکر می کنیم. گفت:

لانتتفكوا فيه ...؟

د افغانستان اسلامي امارت
د ارشاد، حج او اوقافو وزارت
د علمي مجمع ریاست
د افتاء آمریت

تاریخ ۱۴۰۰ / ۱۰ / ۲

شماره ... (۱۷)

د ارشاد حج او اوقافو وزارت د تدارکاتو آمریت د آمر حاجی ملا عبدالباقي د استفتا د غوبنستلیک من: د اسلامی امارت د ارشاد، حج او اوقافو وزارت
مشرتابه ته!

دمجع علمي دمحترم ریاست د پام ور!

دقدروره: دوه ورونه چې پلاري ورته په خپل ژوند کې تقسيمات مشخص کړي او وړ. خه موده وروسته ددي دوو ورونو نه يو وروروفات شو جي
ورڅه یوه لور او زوجه او ټولپاتي دی پوستنه داده چې د متوفی پاتي مال چاته او خومره رسپري.

د وزارت د مقام حکم: (د مجمع علمي ریاست! په دی اړه شرعی خواب ورکړئ).

د ریاست کتنه او حکم (د افتاء آمریت! په دی اړه لازم اجرات ترسره کړي).

د افتاء آمریت ګومارنه:

(محترم مولوی صاحب عبدالستار(خادم) دې په دې اړه شرعی مالومات ورکړي).

الجواب باسم ملهم الصواب:

حامداً لله تعالى ومصلياً على رسول الله.

محترم مستفق صاحب! په ورته یادشوی صورت کې د لورکانو لپاره له میت خخه د پاتي شوي تول مال نيمه برخه رسپري او زوجي ته دتول مال اتمه
برخه رسپري او پاتي مال یې د ورگرځي خګه چې لوريوه وي او میت زوي ونلي هغه ته په ميراث کې دتول مال نيمه برخه رسپري او زوجي ته یې چې
اولاد ولري بیا اتمه برخه رسپري او ورورددې په خاطرجي له عصباتو خخه دی اود ذوي الفروض د برخواخیستلو خخه وروسته پاتي مال
عصباتو ګرځي.

لهذا د وفات شوی شخص مال به انه برخې کړي شي چې خلور برخې يې د لوريوه برخه یې د زوجي او پاتي درې برخې یې د ورورکړي.

صورت د مسئلي په لاندي دول ده:

میلت

بنت	زوجه	برادر
۳	۱	۳
۴		

والدليل على ما قلناه:

(واما لبنات الصليب فاحوال ثلث النصف للواحده (السراجي في الميراث ۸ مخ).

زبارة: د حقيقي لورکانو لپاره درې حالته دي یو حالت یې داده چې که یوه وي نورته نيمائي د متروکي رسپري.

همدارنکه په رد المحتارک راخي (اللبنات ستة أحوال ثلاثة تتحقق في بنات الصليب وهي النصف للواحدة (رد المختار ۲۹ پور ۲۲۶ مخ)

زبارة: دلورکانو لپاره شپور حالته دي چې درې حالته دلورکانو لپاره دی یو حالت یې داده چې که یوه وي نورته نيمائي د متروکي رسپري.

زوجي په اړه بیا داسي راخي (اما للزوجات فحالتان الثمن مع الولد) (السراجي في الميراث ۸ مخ)

زبارة: د زوجاتو لپاره دوه حالته دي یو حالت یې داده چې د اولاد په شتون کې ورته اتمه برخه رسپري.

للزوجات حالتان الرُّبُع بِالْأَوَّلِ وَالثُّنُنُ مَعَ الْوَلَدِ (البحرالراقي ۸ توك ۵۶۳ مخ).

زبارة: د زوجاتو لپاره دوه حالته دي یو حالت یې داده چې د اولاد په شتون کې ورته اتمه برخه رسپري.

د ورورې رابطه بیا داسي راغلي (بیدا باصحابه الفرایض وهم الذين لهم سهام مقدرة في كتاب الله ثم بالعصبات من جهة النصب)
السراجي في الميراث ۴ مخ).

يعني دمتوف د مال تقسيم به له اصحاب الفروضونه پيل کېږي دوى هغه کسان دي چې برخې یې په قرآن عظيم الشان کې معلومي دي ددوی
نه وروسته په دویمه مرحله کې عصبات دی چې په پورتني موضوع کې دمتوف وروله عصبه وو خخه کنبل کېږي.

والله أعلم بالصواب

د افتاء آمریت

د تخصصي اومسلكي مدیریت مدیر

مولوی عبدالستار(خادم)

کارکردها و گزارشها

حاجی توکل بخشی

سفر هیئت بلند رتبه امارت اسلامی تحت ریاست وزیر ارشاد، حج و اوقاف به ولایت کندهار

دیدار با امیرالمؤمنین

دوشنبه اول جمادی الاولی ۱۴۴۲ هـ ق مطابق ۱۵ فوس ۱۴۰۰ هـ ش

عالی قدر امیرالمؤمنین هبة الله آخوندزاده حفظه الله ورعاه با رئیس وزرا ملا محمد حسن آخوند، شیخ الحدیث دکتور نور محمد ثاقب وزیر ارشاد، حج و اوقاف، محمد یوسف وفا والی کندهار و برخی دیگر از مقامات عالی رتبه امارتی و محلی ولایت کندهار و علمای کرام و لایت نیمروز در تالار ولایت کندهار دیدار نمودند.

ابتدا آیاتی چند از قرآن کریم تلاوت گردید و سپس مولوی بشیر احمد خطیبی به نمایندگی از علماء ولایت نیمروز به ایجاد سخن پرداختند. ایشان ضمن تبریک پیروزی مجاھدین ا.ا.ا و برقراری نظام اسلامی و شکر گزاری از حاکم شدن مذهب حنفی برقوانین نافذه کشور، توجه مسئولین را به برخی ازمشکلات عمدۀ مردم در ولایت نیمروز جلب نمودند.

از جمله:

- ❖ عدم اكمال کار بند کمال خان و کانال های مربوطه بالخصوص لای روبی نهر لشکری
- ❖ بالا بودن محصول گمرک خصوصاً مواد خوراکی که باعث فشار زیاد بر مردم و تجار گردیده است.
- ❖ نبود نمایندگی کنسولگری ایران
- ❖ فقدان بازارچه های مرزی در قسمت شهر زرنج و ولسوالی کنگ .
- ❖ بالا بودن قیمت برق که برای عموم مردم تکلیف بزرگ بوده، اشاره نمودند.

بعد احاجی غلام نبی به نمایندگی از تجار و موسفیدان ولایت نیمروز به ایجاد سخن پرداختند و بر حل مشکلات مذکور تاکید ورزیدند. درادامه جلسه شیخ الحدیث دکتور مولوی نور محمد ثاقب وزیر ارشاد، حج و اوقاف ضمن سخنرانی خویش پیروزی امارت اسلامی را به حضار در جلسه تبریک گفته و فرمودند جا دارد که این فتح بزرگ را برای تمام ملت مسلمان افغانستان تبریک بگوئیم چون ملت ما در این مدت (بیست سال اشغال) تکالیف زیادی را دیده و متحمل گردیدند.

موسوف ابراز داشت که علمای کرام یکبار دیگر اذهان عامه را از پیامد های حکومت دست نشانده ای امریکا، آگاه سازند و قربانی های ملت افغانستان را مورد ستایش قرار دهند. دکتور ثاقب در صحبت های خویش به علمای کرام اطمینان داد که با همکاری علمای کرام، حکومیت امارت اسلامی پایرگا، مستحکم و مستدام باقی خواهد ماند.

سپس رئیس وزراء ملا محمد حسن آخوند سخنرانی نموده فرمودند: که خداوند متعال به سبب قربانی شهداء، علماء و عموم ملت، چنان پیروزی و انقلابی را نصیب این ملت با افتخار گردانید که قابل تصور هیچ کس نبود. چرا که در این کشور یک نظام بسیار ظالم و فاسدی حاکم بود که درجهان نظری آن در ظلم و فساد دیده نشده است، در ادامه موصوف به حل مشکلات علمای ولایت نیمروز و عده سپرده و ضمانت مشوره دادند که برای حل هر چه سریع تر موارد مذکور به نمایندگی از مردم آن ولایت چند نفر به کابل تشریف بباورید. تا راه حل های را برای مشکلات فوق الذکر در یابیم و در ضمن منتظر هدایت امیرالمؤمنین (حفظه الله) نیز هستیم.

فضیلت مآب امیرالمؤمنین و دیگر مسئولان با حوصله مندی زیاد به عرایض و صحبت های علماء و نمایندگان نیمروز گوش فرا دادند.

در اخیر جلسه عالی قدر امیرالمؤمنین حفظه الله ورعاه با کمال محبت و شفقت به تفصیل به ایجاد سخن پرداخته و حاضرین مجلس را متوجه ارشادات خویش نمودند و در بیانات شان فرمودند: جهاد همچنان ادامه دارد و هر قدر کفار و نظام های فاسد دنیا بر ما فشار بباورند، برای قربانی حاضریم و نیز فرمودند: در هر قسم شرایط یک قدم هم از حکم شریعت عقب نمی آییم.

فضیلت مآب امیرالمؤمنین در ادامه صحبت هایشان فرمودند: نظام اسلامی که از برکت جهاد و مجاهدت فرزندان این سرزمین فعلًا در افغانستان حاکم گردیده است برای ملت رنج دیده ما رحمت الهی است، ایشان خطاب به علماء و مسئولین امارتی گفتند: در قلمرو این

نظام خدای ناخواسته بر هر کس که ظلم صورت گیرد و یا حق کسی تلف گردد، به اطلاع بندۀ برسانید، به خدا قسم دادخواهی میکنم و از حق مظلوم نمی‌گذرم و لو طرف مقابل آن والی و یا هر مسئول دیگری باشد.
درادامه ارشادات شان فرمودنده پادشاهان برمددم حکم می‌کنند اما خوشبختانه شما علماء بر پادشاهان حکم می‌کنید، امارت از علماء و ملت است، علماء و ملت از امارت اند.

محترم امیر المؤمنین علماء را مورد خطاب قرار داده اظهار داشتند: علمای کراما!
ملت افغانستان را از طریق موضعه‌های دینی متوجه سازید، تا هیچ کسی که تحت حاکمیت امارت اسلامی قرار دارد، خود را بیگانه تصور نکند، مسئولین ما معمصوم نیستند اشتباه می‌کنند در صورت مشاهده کدام مشکل آن را به مسئولین امارت اسلامی یا شخص خودم تذکر بدھید و خلاف شرع را از هیچ کس قبول نکنید. کمبودی‌ها و نواقص را خیر خواهانه به مسئولین و به بندۀ برسانید و مردم را نسبت به آینده نظام اسلامی و کشور امیدوار سازید، در محاکم رفته و بر عدل فیصله کنید.
علمای عزیزاً توجه کنید که ما قصد نداریم بول ها را در بانک ها جمع کنیم و یا برای نیازهای غیر ضروری مصرف کنیم، بلکه این بول ها سرمایه کشور است که برای ملت و نیاز مندان به مصرف برسد. وهیچ ولایتی برای من ترجیح ندارد بلکه برای من نیاز ها اولویت دارند. و هزینه بند کمال خان ولای روی نهر لشکری اگر نیاز باشد؛ خودم شخصاً پرداخت می‌کنم.
فضیلت مآب امیر المؤمنین در ختم سخنانش فرمودند: از آمدن شما بسیار خوشحال شدم و از مشوره و همدردی شما با این جمع بزرگ، که از قبل هم نسبت به اتفاق علماء، تجار و بزرگان قوم ولایت نیمروز مطلع بودیم و همین وحدت رمز موقفيت شما بود که اولین ولایت؛ که بدون جنگ فتح شد؛ ولایت شما بود، وهمه ملت در این فتح شریک هستند، چرا که برای آزادی وطن همه تلاش کردند.
مردم ما درست است که؛ از بعضی مشکلات رنج ای بند ولی نعمت‌های زیادی را به سبب نافذ شدن نظام اسلامی (مثل امنیت جانی و مالی، آزادی وطن از اشغال، عزت ملی، ریشه کن شدن فساد و فحشاء) بدست آورده اند.
در اخیر محفل تقاضای دعاء دارم که برای مجاهدین دعاء کنید.
خلفای راشدین نیاز به دعاء داشتند پس ما بیشتر نیازمند دعاء هستیم.
جلسه با دعاء امیر المؤمنین حفظه الله به پایان رسید.

هلمند ولایت ته سفر

د ارشاد، حج او اوقافو سرپرست وزیر د هلمند ولایت خخه لیدنه وکره
ه جمادی الاولی ۱۴۲۲ هـ ق مطابق ۲۰ قوس ۱۴۰ هـ ش
د افغانستان اسلامی امارت د ارشاد، حج او اوقافو وزیر شیخ الحدیث دکتور نورمحمد ثاقب په مشری لور پوری پلاوی هلمند ولایت ته د سفر په ترخ کې ددې ولایت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست او ولایت مقام خخه لیدنه وکړي.
په دغول لیدنو کې بناغلي وزیر د هلمند ولایت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست له سرپرست مولوی شمسن الحق ثاقب اخندرزاده او نورو کارکونکو سره وکتل او د هفوئی کارونه او فعالیتونه پې وارزوول او د کارونو د لابهود په خاطر پې ورته لازمي لارښوونې او سپارښتنې وکړي.
له بل پلوه د ارشاد، حج او اوقافو بناغلي وزیر د ولایت په مقام کې د هلمند ولایت سرپرست والي بناغلي مولوی عبدالاحد طالب او نورو مسئولينو سره وکتل، په مختلفو مسائلو او موضوعاتو پې هر اړخیزې خبرې تر سره کړي.
دغه راز بناغلي وزیر دلشکرگاه په بنار کې د هلمند ولایت ديو شمېر مخورو علماؤ سره غونډه وکړي.
جناب شیخ الحدیث دکتور نورمحمد ثاقب دامارت د پالیسپو، اهدافو او مقاصدو په اړوند خپله هر اړخیزه او عالمانه وينا حاضرینو ته واوروله، چې د علماء کرامو د دېږي خوبنې سبب و ګرځیدله او راغلو علماء د اسلامی امارت خخه دکلک ملاتر او په هره برخه کې د خدمت کولو اماده ګي وپنودله.

امیر المؤمنین حفظه الله په دا سې حال کې د ارشاد، حج او اوقافو وزیر او د کندھار والي ورسه وو د کندھار د تولو ادارو له رئیسانو سره وکتل

٨ جمادی الاولی ۱۴۴۲ هـ ق مطابق ۲۳ قوس ۱۴۰۰ هـ ش د سی شنبې ورځ سهار د کندھار ولایت مقام دغونډو په تالار کې امیر المؤمنین شیخ الحدیث مولوی هبة الله آخندزاده د کندھار ولایت د تولو ریاستونو او ادارو له رئیسانو سره وکتل، چې پرمهال پې د ارشاد، حج او اوقافو وزیر شیخ الحدیث مولوی نور محمد ثاقب، د کندھار والي حاجی محمد یوسف وفا او یو شمېر نورو مسئولینو هم حضور درلود.
غونډه، چې د قرآن کریم د خوبنالو ته د افغانستان اسلامی امارت د فتوحاتو او بریا مبارکی وویله او زیاته پې کړه: تول افغانان باید د خدای جلاله شکر لومړي د غونډي ګډونالو ته د افغانستان اسلامی امارت د خلاصه کړل سو او اوس تول افغانان د اسلامی نظام د سیبوری لاندې په امن او عزت کې ژوند کوي.
د ارشاد، حج او اوقافو محترم وزیر د خپلې تفصیلی وينا په ترخ کې حاضرینو ته د وخت او حالاتو مطابق ګټوري او په زړه پوری خبرې وکړي.
وروسته امیر المؤمنین شیخ الحدیث مولوی هبة الله آخند زاده اربستانکي خبرې وکړي او په خپلو خبرو کې پې د تولو ریاستونو او ادارو رئیسانو ته په بیلابیلو برخو کې سپارښتنې هم وکړي.
امیر المؤمنین شیخ صاحب وویل: دا د خدای جلاله لوي نعمت دی چې فتحه راغله او خدای تعالی له جګرو خلاص کړو، چې اوس په تول

- افغانستان کې شپه او ورځ په بشپړه توګه امنیت دا د من دی او تول افغانان په خوبنۍ کې ژوند تپروي.
- امیرالمؤمنین زیاته کړه: د افغانستان اسلامي امارت د اسې جور دی چې تول لور رتبه او تیټ رتبه مسئولین او مامورین یې د همدي هیواد او خاوری دی، تول دلته په دی خاوره کې او سیپري او په بشپړه توګه اسلام، هیواد او ولس ته ژمن دی.
- امیرالمؤمنین شیخ صاحب د خپلو خبرو په وروستیو کې په لاندې برخو کې رئیسانو ته سپارښتنی وکړي:
- ۱ - عاجزی وکړي، څانونه په بشپړه توګه کنترول کړي، د ولس سره نیکه روښه خپله کړي.
  - ۲ - تول نظامي اداري باید خپل مجاهدين په بنو اخلاقو سمبال کړي او باید له ولس سره بنه سلوک وکړي.
  - ۳ - تول رئیسان باید له علماءو سره هر وخت ناستي وکړي او د کارونو د پرمختک په برخه کې ورڅه مشوری واخلي.
  - ۴ - اسلام، هیواد او ولس ته د کار کولو لپاره اوښ پوره زمینه برابره ده په تول توان هڅه وکړي، ترڅو خدمت په بنه دول تر سره کړي.
  - ۵ - په خپلو منځونو کې پوره همغږي وکړي او په برخه کې پوره همکاري وکړي او د عامو وګرو ترڅنګ، تاسې تول هم امنیتي اصول مراعاتوئ.
  - ۶ - له امنیتي اړگانو سره د امنیت د خونديتوب په برخه کې پوره همکاري وکړي او بنو کارونو ته بې را بولو.
  - ۷ - خلک له بدوي کارونو خڅه را ګرځوئ او بنو کارونو ته بې را بولو.
  - ۸ - تول اتفاق ولري، د اسلام، هیواد، ولس او نظام د پرمختک لپاره په ګډه د ورور ګلوی، په فضاء کښې کارونه مخته یوسې.
  - ۹ - د بیت المآل سانته په سمد دول وکړي.
  - ۱۰ - په ادارو کې د ټاکنو په تزاو خپلوي مه کوي، هغه کسان په کار وګماري، چې وړ پې وي، تقووا او پرهیز ګاري ولري.
  - ۱۱ - د آمر دامر اطاعت کوي.
  - ۱۲ - له هیچا خڅه تحفې مه اخلى.
  - ۱۳ - په هره برخه کې خپل نظرونه را سره شريکوئ، ستاسو نظرونو ته هروخت رسیده ګې کېږي.
  - ۱۴ - له ولس خڅه څانونه مه پتوئ، بلکي هروخت ورسره مجلسیں ترسره کوي.
  - ۱۵ - کوبنېښ وکړي، په تول توان خپل شرعی نظام ته په سمد دول کار وکړي.

زابل ولايت ته سفر

۱. جمادی الاولی ۱۴۴۲هـ ق مطابق ۲۴ قوس ۱۴۰۰ هـ ش

د افغانستان اسلامي امارت د ارشاد، حج او اوقافو وزیر شیخ الحدیث دکتور مولوی نور محمد ٹاقب په مشري لور پوري پلاوی زابل ولايت ته د سفر په ترڅي د ارشاد، حج او اوقافو له ریاست خڅه لیدنه وکړه او د زابل ولايت د ارشاد، حج او اوقافو ریاست له سرپرست مولوی محمد اسلام واسع او نورو کارکوونکو سره وکتل او د هغوي کارونه او فعالیتونه یې او ارزول او د کارونو د لښنه والي په تزاو یې په هره برخه کې لازمي لارښوونې او سپارښتنی وکړي. دغه راز بشاغلي وزير د ډلات په بشار کې د زابل ولايت ديو شمير علماء کرامو سره ناسته وکړه او د اسلامي امارت د پاليسبيو، اهدافو او مقاصدو اړوندې هغوي ته عالمانه وينا وکړه، چې د علماء کرامو د پېږي خوبنې سبب وګرڅidle او نومورو علماءو د اسلامي امارت خڅه د کلک ملاتړ او په هر برخه کې د خدمت کولو چمتووالې وښود، د ياد ریاست د منسوبيو په وينا دا په تیرو شلو کلونو کې لومري څل دی چې د ارشاد، حج او اوقافو وزير د زابل ولايت له ریاست خڅه لیدنه کوي.

سفر به ولايت غزنی

پنجشنبه مورخ ۱۴۴۲/۵/۱۱ مطابق ۲۵ قوس سال ۱۴۰۰

شيخ الحديث دكتور نور محمد "نائب" وزير ارشاد، حج و اوقاف در ادامه سفر شان به ولايت کندھار از ولايت باستانی غزنی نيز ديدار کرده با علمای کرام مطرح و پر نفوذ ولايت غزنی ملاقات نمودند.

این ملاقات در سالون جلسات ریاست ارشاد، حج و اوقاف با حضور شیخ عبدالمنان "مدنی" رئیس ارشاد، حج و اوقاف و اشتراک مولوی حبیب اللہ "مجاهد" رئیس اطلاعات و فرهنگ ولايت غزنی صورت گرفت.

جلسه با تلاوت چندی از آيات کلام الله مجید آغاز گردید که به تعقیب آن سلسله تعارف علمای کرام در حضور فضیلتمنآب دکتور نور محمد "نائب" انجام یافت.

ابتداء مولوی حاجی محمد به نمایندگی از علمای کرام اهل تسنن و تشیع ولايت غزنی سخنرانی نموده تشریف آوری وزیر ارشاد، حج و اوقاف را به ولايت غزنی خیر مقدم گفت و با اشاره به بیوگرافی شیخ الحديث دکتور مولوی نور محمد نائب، حضور شانزاده سمت وزارت ارشاد، حج و اوقاف سبب افتخار علمای کرام خواند و همچنان در سخنخ خویش اضافه نمود که در بیست سال گذشته ملت افغانستان، ظلم و مشقت های زیادی را متحمل گردیدند که خوشبختانه با حاکم شدن امارت اسلامی، به وحشت بیست ساله ای اشغال، خاتمه داده شد و اکنون ملت افغانستان شاهد نظام صالح هستند که همیشه خواستار وحامي آن بوده و می باشند و همچنان در ادامه ای صحبت های خویش از رهبری وزارت ارشاد، حج و اوقاف به نمایندگی از علمای کرام خواست که برای رد شایعات کفار از علمای کرام کار گرفته شود و در رسانه ها بستر فعالیت علمای کرام برای موضوعات ارشادی و سیاسی در سطح کشور باز و وسیع گردد و همچنان به وزیر ارشاد، حج و اوقاف پیشنهادیه را که از جانب علمای کرام ترتیب گردیده بود تقدیم نمود که در آن، درخواست از دیاد شکیل ملا مامان مساجد و خادمین آن و مصارف برق مساجد و سائر موضوعات دیگر، درج گردیده بود.

در ادامه جلسه شیخ الحديث دکتور نور محمد "نائب" با صحبت های عالمانه خویش در محضر علمای کرام سخنرانی نموده فرمودند:

ولایت غزنی با تاریخ پر افتخارش در همه دوره های مبارزه با اشغال، قربانی های زیاد را متحمل شده است که در پیروزی و فتح اخیر نیز سهم مردم غزنی در آن برجسته بوده است. آقای ثاقب ابراز داشت که با شنیدن خبر فتح غزنی امیدواری فتح تمام کشور در ذهن هر مجاهد امارت اسلامی تصور می شد همین بود که با فتح غزنی، تمام کشور فتح شد. موصوف ملاقات با علمای کرام ولایت غزنی را افتخار آمیز و سعادت آور خواند و اضافه نمود که سلسله نبوت ختم است اما علمای کرام با ویژگی ترس از الله افتخار استمرار راه و روش انبیاء علیهم الصلوٰة و السلام را به عهده دارند و همچنان با اشاره به سیر تاریخ علم، علم را ملاک قیادت و خلافت خواند و با اشاره به انتصاف خلفای راشدین اظهار داشت که در خلافت، ملاک علمیت بوده و امروز رهبری امارت اسلامی را نیز علمای کرام تشکیل داده است. آقای ثاقب حالت فعلی کشور را برابر با اصول دینی خواند و با اشاره به آیه مبارکه قرآن شریف، خاطر نشان نمود که بخاطر بقای امارت و وضعیت کنونی باید شکرانه آن بجا آورده شود. آقای ثاقب سبب سفر شانرا به ولایات کشور، مشهوره با علمای کرام خواند، ابراز داشت که علمای کرام یکبار دیگر اذهان عامه را از پیامدهای حکومت دست نشانده ای امریکا، تنبیه نمایند، و قربانی های ملت افغانستان را مورد ستایش قرار دهند.

دکتور ثاقب در ختم سخنانش به علمای کرام اطمینان داد که با همکاری علمای کرام، حاکمیت امارت اسلامی پابرجا، مستحکم و مستدام باقی خواهد ماند.

در اخیر جلسه شیخ مولوی عبدالمنان "مدنی" رئیس ارشاد، حج و اوقاف صحبت نموده، تشریف آوری وزیر ارشاد، حج و اوقاف را به ولایت غزنی خیر مقدم گفته و اظهار داشت که حضور محترم دکتور ثاقب در ولایت غزنی سبب افتخار خانواده ای علمای کرام گردیده است و همچنان به رهبری وزارت ارشاد، حج و اوقاف اطمینان داد که محیط ولایت غزنی بستر مناسب برای خدمتگذاری به مردم است که علمای کرام و مردم ولایت غزنی همیشه از امارت اسلامی حمایت نموده و می نمایند. آقای مدنی در ادامه صحبت های خویش ابراز داشت که از علمای کرام خواسته است تا فعالیت های ریاست را داوری نمایند و در صورتیکه خلاف واقعیت های جامعه اسلامی و اهداف والای رهبری امارت اسلامی باشد، وی را متوجه سازند و همچنان بخاطر تطبیق پلان های ارشادی، همکاری نمایند.

جلسه با خواندن دعائیه از جانب مولوی خان محمد، اختتام یافت.

گزارش ریاست دفتر

- ۱- تعداد(۷) قطعه مصوبه کابینه امارت اسلامی افغانستان در ماه میزان و عقرب سال ۱۴۰۰ به این وزارت واصل و بعد از ملاحظه شد مقام محترم وزارت رسمآً غرض اجرآت بعدی به بخش های ذیربسط تکثیر گردیده است.
- ۲- معرفی تعداد(۸) تن از رؤسای جدید در بست(۲) به ریاست های ولایتی ارشاد، حج و اوقاف طبق حکم مقام محترم وزارت.
- ۳- معرفی تعداد(۹) تن از رؤسای جدید به ریاست های مرکزی وزارت ارشاد، حج و اوقاف به شمول آمریت تدارکات طبق حکم مقام محترم وزارت.
- ۴- ترتیب و ارسال تعداد(۱) قطعه پیشنهاد به مقام عالی ریاست وزراء.
- ۵- ترتیب و تحریر احکام تعداد(۲۰۰) قطعه مكتوب واصله ادارات، عرایض مراجعین و اسناد ریاست های مرکزی وزارت .
- ۶- تسلیمی تعداد(۳۲۰) قطعه مكتوب که از وزارت ها و ادارات مستقل امارت اسلامی افغانستان از طریق آرشیف مواصلت ورزیده و بعد از اخذ حکم مقام محترم وزارت به ریاست های مربوط صادر گردیده است.
- ۷- تعداد (۱۱۲) قطعه مكتوب به پوسته خانه ها ارسال گردیده است.
- ۸- ترتیب و تنظیم ملاقات تعداد(۱۶۰) تن از علماء و مراجعین با مقام وزارت.
- ۹- طی مراحل تسلیمی تعداد(۱۵) قطعه عریضه مراجعین مقام محترم وزارت.

ریاست حج فرضی

بخش مدیریت اجرائیه:

- ❖؛ پیگیری انتقال مبلغ (۶۵۰۰۰) ریال مستحقات شرکت نقابه السیارات از طریق ریاست اداری و مالی.
- ❖؛ بخش مدیریت عمومی حج مرکز:

- ❖؛ تطبیق(۳۰۰۰) اسناد و اوراق حاجاج سال ۱۳۹۸ با آویز های تحويلی شان.
- ❖؛ استرداد پول تحويلی(۲) تن از متقاضیان حج به اساس ورقه درخواستی و حکم مقام وزارت.
- ❖؛ تنظیم جداول استرداد پول و ارسال آن به ریاست و آمریت مالی حج.
- ❖؛ اسکن آویز های بانکی متقاضیان حج سال ۱۳۹۹ جهت ثبت در دفتر بررسی نهایی اسناد.

بخش مدیریت عمومی حج ولایات:

- ❖؛ جمع آوری تعداد(۶۱۴) قطعه مكتوب اسناد حجاجی که بنابر معاذیر از رفتن حج منصرف شده پول های خویش را از ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایات دو باره اخذ نمودند.
- ❖؛ ترتیب و تنظیم استیکر عقب پاسپورت زون های پروازی مرکز، بلخ، قندهار و هرات به تعداد(پنج- پنج هزار) قطعه به سال (۱۴۰۱) که از طریق امریت تدارکات ریاست اداری و مالی اجرآت و تهیه می گردد.
- ❖؛ ترتیب و تنظیم جدول تعداد(۴۷) قلم جنس مورد ضرورت مدیریت عمومی حج ولایات برای سال (۱۴۰۱) .

- ❖ به تعداد (۴۵) نفر از ولایات مختلف پاسپورت های خوبیش را بنابر ضرورت که داشتند بعد از هدایت مقام محترم ریاست دو باره اخذ نمودند.
- ❖ ابلاغ نمونه امضای محترم شیخ الحدیث دکتور مولوی نور محمد ظاہب وزیر ارشاد، حج و اوقاف برای کارمندان و کارکنان.
- ❖ ترتیب و تنظیم آویزهای بانکی حاجج سال (۱۳۹۷ و ۱۳۹۸) و جابجا نمودن آن در الماری های مخصوص هر ولایت غرض حفظ و نگهداری.

بخش مدیریت عمومی صحی حاج:

پیشنهاد واکسین ها و ادویه مورد ضرورت سال (۱۴۰۱) پروسه حج ترتیب و ضمیمه شرطname و جدول نیازمندی به مقام محترم ریاست تقدیم گردید.

ریاست اوقاف

اموریت مسلکی:

۱. در رابطه به معرفی امضای جلالتمآب وزیر محترم دو مرتبه با مسئولین د افغانستان بانک جلسه صورت گرفت و نمونه امضای وزیر محترم ذریعه کارت مخصوص به بانک تسلیم داده شد.

۲. مصالحه میان مردم اهالی ناحیه (۶) سه راهی علاوه‌الدین جهت حل منازعه قبرستان ساحه مربوط که به اساس ورقه درخواستی عنوانی وزارت ارشاد، حج و اوقاف مواصلت ورزیده بود.

مدیریت اوقاف مرکز:

۱. جمع آوری عواید مزارات رسمی نواحی شهر کابل توسط هئیت موظف.

۲. کنترل و نظارت از ساحت اوقافی نواحی شهر کابل توسط نگران های ساحت اوقافی.

۳. جلب مستاجرین نواحی شهرکابل از طریق آمریت حوزه های امنیتی پولیس غرض تحويلی کرایه ذمت شان به حساب خاص اوقاف در بانک مرکزی.

مدیریت اوقاف ولایات:

۱. صدور مكتوب متعدد المال پیرامون جمع آوری عواید اوقافی و ارسال آن به حساب نمبر خاص اوقافی.

۲. طی مراحل مکاتیب در رابطه به ایجاد مزاحمت بالای اراضی اوقافی از طریق شاروالی ننگرهار.

۳. صدور مكتوب متعدد المال پیرامون ارسال راپور عواید و جمع آوری پیش از ختم سال مالی ۱۴۰۰.

مدیریت عمومی ثبت املاک:

۱. تحریر دو قطعه پیشنهاد در رابطه به اجرآت بعدی موایزی (۵) جریب زمین وقفی واقع سرای شمالی شهر کابل و همچنان در مورد رسیده گی ورقه عرض اهالی قلعه چنگر در مورد ممانعت شدن شان از دفن اموات در قبرستان از طرف اهالی قلعه صابر.

۲. ارسال مكتوب عنوانی ریاست محترم قضایی امارت، جهت طی مراحل بعدی، در خصوص ادعای اهالی و مولوی مسجد شریف سرک (۴) سیلوی مرکز واقع ناحیه سوم شهر کابل در رابطه به غصب موایزی (۷۸) متر مربع زمین مسجد شریف از طریق همسایه شمالی آن.

۳. تحریر و تقدیم پیشنهاد پیرامون توظیف هئیت جمع آوری و قید اجناس توسط زائرین به مزارات رسمی نواحی شهرکابل در جمیع متولی مربوطه آن.

ریاست ارشاد و انسجام امور مساجد

❖ جمع آوری اسناد تحصیلی و تذکره تابیعت تعداد (۱۱۵) تن امامان مساجد نواحی شهر کابل طبق هدایت مقام محترم ریاست.

❖ انسجام تعداد (۵۵) تن علماء و امامان مساجد نواحی شهر کابل در جلسات و سeminارهای مختلف.

❖ ارایه گزارش در مورد امامان مساجد مختلف نواحی شهرکابل که در نظام قبلی گرفتار شده بودند.

❖ در مورد انفکاک و سبکدوشی تعداد (۴) نفر پرسوئن اجرآت صورت گرفته است.

❖ حل و فصل (۱۴) موضوع اختلاف در نواحی مختلف شهر کابل.

❖ ارشاد و تبلیغ توسط اعضای مسلکی پیرامون آثار صبر و استقامت در زندگی مسلمان در مسجد شریف جامع الحاج محمد عارف مربوط ناحیه (۶) و در مسجد جامع محمدیه مربوط ناحیه (۱۱) پیرامون فساد اجتماعی و در مسجد جامع عثمان غنی مربوط ناحیه (۱۱) پیرامون حمایت و پیشتبانی از نظام اسلامی.

❖ ثبیت جهت قبله مساجد شریف شیخ عبدالقدار جیلانی ناحیه (۸)، امام ابوحنیفه ولسوالی بگرامی و مسجد شریف انجنیه همایون در ولسوالی پغمان.

ریاست تعلیمات دینی و تدریب ائمه

۱. نشست تعارفی مولوی محمد اشرف حقانی سرپرست ریاست تعلیمات دینی و تدریب ائمه با مسوولین مرکز تربیوی فلاح در مقر ریاست و بحث و تبادل نظر پیرامون موضوعات تعلیمی و تربیوی در مدارس تحت پوشش این وزارت.

۲. ملاقات سرپرست ریاست تعلیمات دینی و تدریب ائمه با نماینده موسسه آفرین در مقر ریاست به منظور بحث و تبادل نظر پیرامون شیوه تعلیم و تربیه و تدویر برنامه های آموزشی با استادان مدارس دینی، پرداخت حق الزحمه برای استادان و علت تعطیل مدارس تحت پوشش شان.

۳. تعیین و توظیف هئیت مرکب از رؤسای محترم هریک: رئیس تعلیمات دینی و تدریب ائمه، رییس مجمع علمی و رییس ریاست تفتیش داخلی بر اساس حکم شماره (۷۷) مورخ ۱۴۰۴/۱/۱۳۴۳-هـ مقام محترم وزارت به منظور تحقیق همه جانبه فعالیت‌ها و کارکردهای مرکز تعلیمی تربیوی فلاح ترکیه در مرکز و ولایات.
۴. آغاز تصحیح بازنگری و تعدیل تفاهمنامه‌های موسسات همکار (آفرین) میان وزارت ارشاد، حج و اوقاف و ترجمه آن به زبان پشتون.
۵. ترجمه پشتونی طرزالعمل امور مدارس و دارالحفظ‌های خصوصی مرکز و ولایات ریاست تعلیمات دینی و تدریب ائمه.

۵ اعتدال ریاست

۱. (اسلامی و سطیت او له هغه نه د منحرف کیدو لاملونه او درملنی) تر عنوان لاندی د کتاب بیا کتنه او سمون.
۲. (و سطیت په نبوی عصر- کی او داسلامی تولنې په ثبات کې (بی اغیز) تر عنوان لاندی د رسالی ژباره.
۳. (از ویژه گیهای دعوت اسلامی و سطیت و مطابقت آن با فطرت انسانی) تر عنوان لاندی دیوی مقالی لیکل.
۴. (اسلامی و سطیت (منخلاریتوب) د قرآن کریم او نبوی احادیثو په ربا کې بی مفهوم او اثبات) تر عنوان لاندی دیوی مقالی لیکل.

ریاست پالیسی و پلان

- جمع آوری پلان سال مالی ۱۴۰۱ و ترتیب آن در فارمت جدید ریاست اداری و مالی به اساس باب و فصل و ارسال یک کاپی آن به رئیس محترم اداری و مالی جهت بازنگری مجدد.
- ارسال یک کاپی پلان سال مالی وزارت غرض دریافت بودجه سال مالی ۱۴۰۱ به ریاست محترم اداری و مالی.
- پلان استراتیژیک پنج ساله وزارت تقریباً (۸۰٪) تکمیل گردیده است صرف (۲۰٪) با بازنگری کمیته ضرورت دارد.
- ترتیب پلان کنفرانس جینوا.
- ترتیب پلان کابل پایتحث تمدن اسلامی در ۲۰۲۴.
- توحید نظریات ریاست‌های تعلیمات علوم دینی و تدریب ائمه، مساجد، مجمع علمی، تدقیق و مطالعات، پژوهه‌ها و منابع بشری غرض غنی سازی یادداشت مسووده تفاهمنامه بعنه حج ایران و اداره اسلامی خیریه دوبی.
- جمع آوری و توحید ابرازنظر ریاست‌های مربوطه پیرامون مسووده پالیسی ملی توریزم و ارسال آن به اداره محترم امور و وزارت اطلاعات و فرهنگ.
- ارسال طرح مسووده قانون توریزم به ریاست‌های مجمع علمی، حج فرضی، عمره و زیارات و مشاوریت اطلاعات و آگاهی عامه غرض ابراز نظر.
- مطالبه گزارش از تطبیق تفاهمنامه (۱۲) کانه به ریاست مجمع علمی.
- ارسال مسووده یادداشت تفاهمنامه امور دینی کشور عربستان سعودی به وزارت امور خارجه.
- توحید ارسال نظریات به وزارت اقتصاد در مورد موسسه تحقیقات فقهی و علوم قضایی افغانستان.
- ابراز نظر پیرامون مسووده پالیسی کنترول و کاهش پلاستیک و سپس ارسال آن به اداره محیط زیست.

ریاست منابع بشری

بخش آمریت استخدام:

۱. تحریر و تکثیر مکتوب تقرر مولوی ضیالحق فرزند تاج محمد سرپرست ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت کندز به شعبات مرکز، مقام ولایت کندز و درج آن به دفتر اندرج و دینابیس.
۲. تحریر و تکثیر مکتوب تقرر مولوی مفتی لطف الله فرزند خلیفه محمد غوث سرپرست ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت فاریاب به مقام ولایت، شعبات مربوط و درج آن به دفتر اندرج و دینابیس.
۳. تحریر و تکثیر مکتوب تقرر مولوی عتبیق الله فرزند محمدی سرپرست ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت جوزجان به مقام ولایت، شعبات مربوط و درج آن به دفتر اندرج و دینابیس.
۴. تحریر و تکثیر مکتوب تقرر مولوی محمدی فرزند محمد وزیر سرپرست ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت میدان وردگ به مقام ولایت، شعبات مربوط و درج آن به دفتر اندرج و دینابیس.
۵. معرفی محترم عبدالرزاقد متقارضی بست (۵) مدیریت ولسوالی کامه ولایت ننگرهار به معینیت تعلیمات اسلامی وزارت معارف، وزارت امور داخله، پولی کلینیک مرکزی و وزارت کار و امور اجتماعی غرض طی مراحل اسناد تقرر اشن.
۶. معرفی دو باره جمشید فرزند عبدالحی مدیر ولسوالی نجراب ریاست ارشاد، حج و اوقاف ولایت کاپیسا که طور خدمتی در مربوطات ریاست مساجد توظیف گردیده بود به ولایت مربوط و شعبات ذیربط.

۷. تحریر و ارسال مکتوب تبدیلی عبدالقدیر فرزند سید منان مدیر تعلیمات علوم دینی و تدریب ائمه ریاست حج و اوقاف ولایت غزنی که در مربوطات وزارت معارف تقرر حاصل نموده به آمریت آرزیابی اجرآت سوانح کارکنان.

در بخش مدیریت عمومی استخدام مرکز:

معرفی مکاتیب وارسی کننده ریاست اداری و مالی، منابع بشری، ارشاد و انسجام مساجد و آمریت تدارکات.

معروفی (۶) تن به وزارت تحصیلات عالی، معینیت تعلیمات اسلامی وزارت معارف، وزارت امور داخله، پولی کلینک مرکزی و وزارت کار و امور اجتماعی غرض طی مراحل استناد شان.

در بخش مدیریت عمومی استخدام مساجد:

۱. طی مراحل استناد و اوراق امتحانات تحریری و تقریری تعداد چهارده بسته به (۲۰) تن امامان نواحی شهر کابل.

۲. طی مراحل استناد و اوراق امتحانات تحریری و تقریری تعداد پنج بسته به (۱۵) تن موذین نواحی شهر کابل.

د اسلامی علومو د خېرنې او د مطالعاتو ریاست

د ۱۴۰۰ کال د لیندی د میاشتی راپور او فعالیتونه

علمی او اداری غونډي نیوں او د وزارت د مقام د لارښونو او هدایاتو تعقیبیوں.

د تاریخ اسلام د مطالعاتو د دیپارتمنت امریت

۱. (پیامد های ناگوار برخی از مواد مخدوش (حشیش/چرس)، ترعنوان لاندی د مقالی لیکل.

۲. (عمر فاروق الگوی عدالت و مساوات در تاریخ اسلام) ترعنوان لاندی د مقالی لیکل.

۳. د اسلام له نظره (کشت و قاچاق و ترافیک مواد مخدوش) ترعنوان لاندی د مقالی لیکل.

۴. د آریانا تلویزیون په استیدیو کې ګډون کول د بحث موضوع (احتکار د اسلام له نظره).

۵. د داخلی تفییش ریاست پلان (رهنمودی) ژبارل له فارسی ژبی خخه پښتو ته.

۶. د علمی او تحقیقی مقالو د لیکولو په موخه (سلسله سیرت خلفای راشدین: عمر بن خطاب) د کتاب مطالعه کول.

د اسلامی معارف فرهنگ د دیپارتمنت امریت

۱. د (تفسیر ابن کثیر) د نوی نسخې تطبیق کول له مخکینی چاپ شوې نسخې سره.

۲. (معرفت قرآن کریم) ترعنوان لاندی د مقالی لیکل.

۳. د لازیاتو معلوماتو د ترسره کولو په موخه (تدبر در قرآن کریم) د کتاب مطالعه کول.

۴. (ایمان و اعمال صالحه) ترعنوان لاندی د مقالی لیکل.

اسلامی علوم او د هفه تطبیق له ساینسی علوموسره د دیپارتمنت امریت

۱. (خواص ګل بنفسه در رابطه به صحتمندی) ترعنوان لاندی د مقالی لیکل.

۲. (فوابد صحی زنجبیل از نظر اسلام و ساینس) ترعنوان لاندی د مقالی لیکل.

د اصول دین د دیپارتمنت امریت

۱. (امانتداری و اهمیت آن در اسلام) ترعنوان لاندی د مقالی لیکل.

۲. (چه وقت دعاها قبول میشود) ترعنوان لاندی د مقالی لیکل.

۳. (محافظت و کنترول زبان) ترعنوان لاندی د مقالی لیکل.

د پشوء اسلامی حقوقو د دیپارتمنت امریت

۱. (رویت مخطوطه از نظر اسلام) ترعنوان لاندی د مضمون لیکل.

۲. (اخلاق در محیط زیست) ترعنوان لاندی د مضمون لیکل.

۳. (امنیت از دیدگاه اسلام) ترعنوان لاندی د مضمون لیکل.

۴. (زندگی سعادتمند) ترعنوان لاندی د مضمون لیکل.

۵. (اسلام و خانواده) د کتاب مطالعه کول.

د عقیدی او فلسفې د دیپارتمنت امریت

۱. (مبارزه با رشوت) ترعنوان لاندی د مضمون لیکل.

۲. د صحیح البخاری د نوی نسخې له مخکینی نسخې سره تطبیق کول.

۳. (تربيت اولاد قبل از بلوغ) ترعنوان لاندی د مضمون لیکل.

۴. (ایمان و عقاید اسلامی) ترعنوان لاندی د مضمون لیکل.

وَلَسْتُ صَابِرًا لِّمَا يَرَى

وَلَا تَخْرُقْنِي مَنْ يَصْبِرُ فِي مَنَامِكُونْ

ارگان نشراتی وزارت ارشاد، حج و اوقاف
محله نیشن، علمی، انسانی، تحقیقی و اجتماعی

پیام حق به منظور تعمیم فرهنگ، معرفت اسلامی و لرگای سطح علمی
هموطنان مسلمان، فرهنگیان، دانشمندان و فلسفه‌دانان فرهنگیه کشور را به همکاری فرا می‌خواند.

پیام حق مقالات و مطالب علمی و تحقیقی را با برداخت حق الزحمه می‌پذیرد.

پیام حق در گستره نشراتی خود به موضوعات و مصادر علمی ارجحیت می‌دهد.

پیام حق در ویرایش، پیرایش تلخیص رد و یا قبول مطالب دست باز دارد.

پیام حق استفاده از مطالب صفحاتش را با ذکر مأخذ اجازه می‌دهد.

پیام حق در انتظار انتقادات سالم، پیشنهادهای سازنده و نظریات ارزنده شماست.

موضوعات نشر شده در مجله پیام حق، مبین آراؤ نظریات نویسندگان می‌باشد.

د اړیکو سنبوري او بربنایي پتني:

(۰۲۰) ۲۲۱۴۲۵۱
۰۷۴۴۰۱۷۷۶ - ۷۷۸۸۱۲۵۳۱

payamhaq@yahoo.com
payamhaqmagazin@gmail.com

www.mohia.gov.af

وزارت ارشاد، حج و اوقاف - د اړښاد حج او اوقافو وزارت

کابل لوی شار، د فیض محمد خان خلور لارې

چاپ: مطبوعه صبور

د ار ساد حکومت افغانستان
Ministry of Religious Affairs
د افغانستانو اړه د دینو خواست

مسجد جامع بیل خشتی - کابل

دور دوم مجله ، سال نزد هم

شماره نهم (جمادی الاولی) ۱۴۴۳ هـ ق

مطابق قوس و جدی سال ۱۴۰۰ هـ ش